Reſpublica,
ſive
STATVS REGNI SCOTIÆ ET HIBERNIÆ.
Diverſorum Autorum.

LUGD. BAT.
Ex officina Elzeuiriana
A° CIↃIↃCXXVII.
Cum priuilegio.

CONTENTA hujus libelli.

I.

Scotiæ Regni Topographia, è Georgio Buchanano Scoto, & Guil. Camdeno Anglo.

II.

Inscriptiones antiquæ in Scotia.

III.

De animantibus quadrupedibus, volatilibus, aquatilibus Scotiæ, ex Hectore Boëthio.

IV.

De Scotorum priscis recentibusque institutis ac moribus, ex Hectore Boëthio.

V.

De commerciis Scotorum, & regni reditibus.

VI.

Scotiæ Regimen, ex Camdeno & aliis.

VII.

Catalogus Regum Scotiæ, ex Hectore Boëthio & Georgio Buchanano.

VIII.

De Fœdere Scotorum cum Francis, & officiis militaribus quæ in Francia exercuerunt.

I.

SCOTIÆ REGNI TOPOGRAPHIA.

E Georgio Buchanano Scoto, & Guil. Camdeno Anglo.

DIRIMITUR Scotia ab Anglis primum Tueda fluvio, Zeviota monte altiſſimo, & qua mons deficit, vallo non adeo pridem facto, ac deinde Eſca & Solvæo fluminibus. Citra hos limites à mari Scotico ad Hibernicum regiones hoc ordine jacent.

Marcia, in qua Bervicum oppidum nunc Angli tenent, ſiniſtrum Tuedæ latus attingit. Ad orientem Forthæ æſtuario, ad meridiem Anglia clauditur.

Ad occidentem ad utrunque Tuedę latus eſt Teviotia, à Tevioto amne nomen adepta. Zeviota monte dirimitur ab Anglia.

Camdenus. Terſidale, id eſt, Vallis ad Teſium ſive Teviotum fluvium. inter abruptas collium & cautium crepidines Angliæ proxima, à bellicoſa gente habitatur, quæ ob creberrima bella ſuperioribus ſeculis inter Scotos & Anglos, in militiam & repentinas ex-

curſiones expeditiſſimæ. Tvveda vallem à ſe denominatam, ovibus, quarum lana in magno pretio, refertiſſimam interfluit.

Poſt hunc regiones non magnæ, Lidalia, Evia, Eſcia, à tribus fluminibus cognati nominis, Lidalo, Evo, & Eſca nominatæ.

Vltima Annandia, & ipſa ab Annando amne prope mediam dividente appellata, ſecundum Solvæum in mare Hibernicum decurrit.

Camdenus. Vulgo Annandale, id eſt, vallis ad Annam fluvium. Cujuſmodi ſint qui has limitaneas regnorum valles incolunt, abactores, Ioannes Leſleus, ipſe Scotus, & Epiſcopus Roſſenſis, dicit: Noctu turmatim per invia loca, perq; multos mæandros, è finibus ſuis exeunt. Interdiu in latibulis præſtitutis equos viresque ſuas recreant, donec eò tandem per tenebras, quo volunt, perveniant. Arrepta præda ſimiliter noctu per circuitus & devia duntaxat ad ſua redeunt. Quo quiſque peritior dux per illas ſolitudines, anfractus, & præcipitia media caligine & tenebris eſſe poteſt, is ut ingenio excellens majore in honore habetur: & tanta calliditate hi valent, ut rariſſime prędam ſibi eripi ſinant, niſi canum odoriſequo-

risequorum ductu rectis semper vestigiis se insequẽtium ab adversariis nonnunquam capiantur. Cæterum si capti sint, tanta eloquentia pollent, verborumque suavissime fluentium lenociniis, ut & judices simul & adversarios quantumvis severos, si non ad misericordiam, saltem in admirationem & commiserationem quoque vehementer permoveant.

Iam ut rursus ad Fortham redeamus, is ab ortu Lothianam claudit: Cocburni saltus, & Lamyrii montes, eam à Marcia separant. Contingit deinde paulum ad Occasum inflexa Lauderiam, & Tuediam, alteram à Laudero oppido, alteram ab amne Tueda mediam secante. Tuediam ad meridiem & occidentem contingunt Lidalia, Nithia, Glottiana. Nithiæ Nithus amnis nomen dedit, per eam in mare Hibernicum labens.

Lothiana à Lotho Pictorum rege nominata. Ab oriente æstivo finitur Fortha, sive mari Scotico. Vallem Glottianam spectat ab occidente Hiberno. Hæc regio humanitatis cultu, & rerum necessariarum ad usum vitæ copia cæteras longe præcellit. Quinq; amnibus irrigatur, Tina, utroque Esca, (qui antequam in mare cadant, in unum

alveum coëunt,)Letha, & Almone. Hi partim è Lamyriis, partim Pictlandicis montibus, in Fortham defluunt. Oppida habet Dumbarum, Hadinam, vulgo Hadintonam, Dalkethum, Edimburgum, Letham, Limnuchum.

Camden. Dumbar, castrum olim munitissimum, sedes Comitum Marchiæ, sæpius ab Anglis captum, & à Scotis receptum; sed anno CIↃ IↃ LXVII, ex Ordinum authoritate, ne seditiosis esset perfugium, subversum. Hadingthon, sive Hadina, Tinæ fluviolo assidens, in planitie longe porrecta, quam fossa alta & amplo muro cespititio exteriori, cum quatuor propugnaculis ad angulos, totidemque aliis ad murum interiorem, forma quadrata, communiverunt Angli. Dalkerth, Comitum Mortoniæ habitatio peramœna. Edenburgus, Hiberno-Scotis Duncaden: urbs hæc situ editiori, cœlo salubri & solo uberi, multis nobilium turribus circumpositis, & perennium aquarum fontibus emanantibus irrigua, ab oriente in occidentem mill. pass. porrecta, latitudine dimidio minore, universi regni caput jure optimo censetur, mœnibus firma, ædificiis publicis & privatis pulchra, frequens & celebris ex maritima opportunitate quam portus ad

Letham vicinus præbet. Ad Orientem palatium est Regium adjunctũ, sanctæ Crucis monasterio biceps, quod Rex David primus extruxit: cui in vinario feris cuniculis & leporibus referto mons impendet, ab Arthuro Britanno Cathedra Arthuri dictus. Ad occidentem vero præruptissima rupes celsum in cacumen elata assurgit, nisi qua urbem respicit: cui castrum imponitur crebris turrib⁹ ita validum ut inexpugnabile munimentum censeatur; quod Britanni Castle myned Agned, Scoti Castrum puellarum & Castrum virginum vocarunt, ab asservatis ibi olim regiis Pictorum puellis. Ad primum hinc lapidem Letha portus commodissimus; quem cum Dessius Gallus in Edimburgi securitatem operibus muniisset, multis eo cõfluentibus ex ignobili vico, in oppidum mox excrevit.

Magis ad occidentem jacet Glottiana, utramque Glottæ fluminis ripam complexa, quæ ob longitudinẽ in duas præfecturas dividitur. In superiore pręfectura collis est non admodum editus, è quo in tria diversa maria flumina effunduntur, Tueda in mare Scoticum, Annandus in Hibernicum, in Deucaledonium Glotta. In ea urbes insigniores sunt, Lanarcum, & Glascua.

Hanc ab occidente Hiberno Coila contingit.

Vltra Coilam eſt Gallovidia. Ea ſeparatur à Nithia Cludano amne, tota fere in meridiem vergens, ac ab littore ejus, reliquum illud Scotiæ latus tegitur. Vniverſa pecoris, quam frumenti fertilior. Amnes habet in Hibernicum mare decurrentes, Vrum, Devam, Kennum, Cream & Luſſum. Nuſquam fere in montes attollitur, ſed collibus tantum frequentibus intumeſcit. In convallibus inter eos aqua reſtagnans innumeros prope lacus efficit, è quibus primis ante æquinoctium autumnale imbribus rivi augentur, unde multitudo incredibilis anguillarum deſcendit, quas accolæ naſſis vimineis exceptas ſale condiunt, ac non modicum inde quæſtum faciunt. Extremum lateris eſt Nonantum promontorium, ſub quo in oſtio Luſſi fluminis ſinus eſt, qui Ptolemæo Rerigonius vocatur. Et ex adverſo influit ex æſtuario Glottæ ſinus, vulgo lacus Rianus, Ptolemæo Vidogara: quod inter hos ſinus terræ procurrit, incolæ Rinum, hoc eſt, Gallovidiæ aciem appellant. Ab eiſdem Nonantum Mula, hoc eſt, roſtrum, ſive rictus, nominatur. Tota autem regio Gallovidia (nam Gallovid priſcorum

rum

rum Scotorum lingua Gallum significat) appellatur.

Camd. Gallovvay, medii ævi scriptoribus, Latinis Gallvvallia & Gallovidia, ab Hibernis, qui olim occuparunt, & se Gael sua lingua contracte vocant, facta appellatione.

Infra Vidogaram à tergo Gallovidiæ leviter declinat ad Glottæ æstuarium Caricta. Eam duo amnes intersecant, Stinsiarus, & Grevanus: uterque multis amœnis villis cingitur. Inter amnes, qua in modicos colles tumet, pascuis fœcunda, nec infelix frumento est. Tota terrestribus maritimisq; copiis non modo sibi sufficiens, sed vicinis multa suppeditans. Dunus amnis eam à Coila separat, ortus ex ejusdem nominis lacu, qui insulam complectitur modicę arcis capacem.

Sequitur Coila, quam à meridie Gallovidia claudit, ab ortu æstivo Glottianam attingit: ab occasu Iruino fluvio à Cunigamia distinguitur: mediam Aera amnis dividit. Ad eum sita est Aera, emporium non ignobile. In universum regio est feracior virorum fortium, quam frugum, aut pecorum: tota quippe tenui & arenoso solo: quæ res hominum industriam acuit, & parsimonia vires animi & corporis confirmat.

Cunigamia post hanc ad septentriones procurrit,&Glottam submovet,ac prope ad justi amnis modum coërcet. Nomen regioni Danicum est, quod eorum lingua regis domicilium significat: quæ res indicio est, eam Danos aliquando tenuisse. Proxime ad orientalem ejus plagam sita est Renfroana, ab oppidulo in quo conventus ejus celebrari solent, appellata: vulgo Baronia dicta. Mediam eam secant duo amnes, quibus utrisque Carthus est nomen. Post Baroniam estGlottiana,ad utramque Glottæ ripam protensa, & ipsa in plures jurisdictiones ob magnitudiné divisa.Amnes nobiliores fundit:à læva Avennum, & Duglassum, qui in Glottam decurrunt: item à dextra alterum Avennum, qui Lothianam ab agro Sterlinensi dirimit. Hi duo fluvii communem amnium appellationem loco proprii nominis acceperunt, quemadmodum in Vallia diversa dialecto is, quem Avonem vocant.

Sterlinensem agrum à meridie separat à Lothiana Avennus, ab ortu æstuarium Forthæ, donec paulatim seipso minor ad justam fluminis magnitudinem redactus, prope Sterlinum pontem patitur. Secat regionem fluvius unus, qui memoratu sit dignus,

Carron,

Carron, juxta quem aliquot vetusta sunt monumenta. Ad lęvam Carrontis duo terreni sunt tumuli, hominū opera (ut res indicat) ædificati: vulgo Duni pacis appellantur. Inferius autem ad eundem amnem ad duo fere millia passuum est ædificium rotundum sine calce, sed saxis asperis ita conformatis, ut superioris lapidis pars in inferiorem se inserat, ita ut totum opus mutuo complexu & saxorum pondere se sustineat, paulatim ab imo ad summum in arctum se colligens. Summa pars aperta est. Vulgus alium atq; alium usum & auctorem ejus ædificii pro suo quisque ingenio comminiscitur. Ego certe aliquando conjectura fui inductus, ut crederem templum Termini fuisse, quod (ut accepimus) rotundum & superne apertum ædificari solitum erat. Nonnihil etiam conjecturam nostram juvare videbantur Duni pacis propinqui: quasi facta ibi pace, cujus monimentum hi colles essent, quod illic terminum suæ ditionis Romani statuissent. Neq; alia res me ab hac opinione deduxisset, nisi rescissem ex hominibus fide dignis, in insula quadam compluria esse ædificia: cætera quidem ædiculæ, cujus meminimus, similia, nisi quod majuscula & laxiora essent. Duo item

in

in Rossia simili forma sunt sacella. Ea res suspendere sententiam me coëgit, ac judicare, monumenta rerum gestarum hæc esse, ac potissimum trophæa ac pene extra orbem terrarum, ut tuta ab injuria hostium essent, constituta. Sed certe sive hæc trophæa sunt, sive (quod quidam suspicantur) clarorum virorum sepulcra, fuisse credo monumenta ad æternitatem memoriæ perpetuandam consecrata, sed ab hominibus indoctis incultisque, ad similitudinem illius ædiculæ, quæ est ad Carrontem, constructa.

Camden. Ninius hic arcum triumphalem à Caraulio erectam fuisse docuit; Ad ripam Carauni (inquit) domũ rotundam, politis lapidibus fornicem triumphalem in *victoriæ* memoriam erigens, construxit, murumque reædificavit, & septem castellis munivit.

A dextro Carrontis latere ager fere cætera planus in collem paulum prominet, medio fere spatio inter Dunos pacis & ædiculam: in eo ad ipsum anguli flexum modicæ urbis vestigium adhuc apparet. Sed murorum fundamenta, & vicorum descriptio, partim cultu rustico, partim eruendis ad propinquas ditiorum villas construendas lapidibus quadratis, confusa est. Hunc

locum

locum diserte Beda Anglus Guidi vocat, atq; in ipso valli Severi angulo collocat. Multi præclari scriptores Romani ejus valli meminerũt: multa vestigia extant, multi lapides inscripti eruuntur, quibus aut testimonia salutis per tribunos & centuriones acceptæ, aut sepulcrorum inscriptiones continẽtur. Et cum ab Adriani vallo (ut utriusque vestigia indicant) raro minus centum millibus passuum distet hoc vallum Severi ab eo quod ante Adrianus construxerat; aut magna inscitia fuit eorum, qui res Anglicas scripserunt, si Latinos, qui hæc tradiderunt, non intellexerunt; aut incuria, qui dilucide tradita tam confuse reddiderunt. Vtrumcunque sit autem, res mihi digna est visa, si non reprehensione, saltem levi admonitione; præsertim cum ex monumentis jam dictis & Bedæ Angli historia satis constet, ibi aliquando inter Brittones & Scotos limitem fuisse.

Vltra Sterlinensem agrum est Levinia, à Renfroana præfectura Glotta, à Glascuensi Kelvino amne divisus, ab agro Sterlinensi montibus, à Taichia Fortha dirimitur: tandem in montem Grampium desinit, ad cujus radices per vallem cavam Lominius lacus se explicat, viginti quatuor millia passuum longus,

longus, octo latus. Supra viginti quatuor insulas complectitur. Præter multitudinem aliorum piscium habet & sui generis esu non insuaves: pollacas vocant. Tandem erumpens meridiem versus Levinum amnem, qui regioni nomen dedit, effundit: qui prope Britannodunum arcem, & eodem nomine oppidum, in Glottam ingreditur. Leviniæ partem extremam Grampii montis ultimi colles attollunt, sinu maris exiguo, quem Gerlochum à brevitate appellant, intercisi. Vltra hunc est sinus multo amplior, quem Longum vocant, à Longo, qui in eum cadit, fluvio. Is limes est inter Leviniam & Covaliam.

Camden. Vbi Levinus è lacu in Cluidam se exonerat, interponitur Al-cluid, sic veteres dixerunt: posteri Dumbritton, id est, Britannorum oppidum; & corrupte metathesi quadam Dumbarton vocarunt, eo quod Britanni diutissime contra Scotos, Pictos & Saxones tenuerint. Est enim propugnaculum sive castrum & natura & situ totius Scotiæ munitissimum, & ad ipsos fluminum cõfluentes in herbida planicie rupi confragosę & bicipiti affixum; in cujus altero vertice specula eminet; in altero, qui humilior, crebra surgunt propugna-

pugna-

pugnacula. Inter duos hos vertices ad latus septentrionale ascensum habet unicum vix singulis pervium, gradibus magno labore per obliquam rupem excisis. Pro fossis sunt ad occasum Levinus, ad meridiem Cluida, ad orientem cœnosa planities,quę,oceani æstu accedente, aquis tota integitur; ad septentrionesipso acclivi situ tutissimum.

Ipsa Covalia, Argathelia, seu potius Ergahelia,& Cnapdalia,multis sinubus angustis ex æstuario Glottæ infusis, in multas partes dirimuntur. Vnus inter cætera insignis lacus Finis vocatur, à Fino fluvio, quem recipit.

Camdenus. Latus Fin halecum suo tempore ad miraculum feracissimus. Is ultra sexaginta millia passuum inlongitudinē porrigitur. Est & in Cnapdalia lacus Avus, in quo est insula exigua, & arx munita. Ex eo fluvius Avus effunditur, qui unus in illis regionibus in mare Deucaledonium exit.

Vltra Cnapdaliam ad occidentem Hibernum excurrit Cantiera, hoc est, regionis caput, Hiberniæ occurrens, à quo modico freto dirimitur. ipsa longior quam latior, adeo arctis faucibus Cnapdaliæ conjungitur, ut vix mille passus expleant, idque spacium nihil aliud quam arena sit, adeo humilis, ut

per eam naviculis traductis nautæ plerunque navigandi compendium quærant. Hanc attingit Lorna Argatheliæ adjacens, & usque ad Abriam pertinens, regio plana, nec infœcunda.

Camd. Lorna generosi hordei ferax; vasto lacu Leave divisa. ad hunc est Bergomum castrum; in quo olim justitiæ forum, & haud procul Dunstafag, id est, mons Stephani, quondam Regum habitatio; supra quod lacus Aber in terram tam longe ex occiduo mari se insinuat, ut lacui Nesso, qui in orientalem oceanum se emittit. nisi angusto spatio montes interpositi diremissent; confluxisset. In hac celeberrimum est Tarbar in Logh-Kinkeran, ubi parlamentaria autoritate Iacobus quartus Iustitiarium & Vicecomitem constituit, qui australium insularum incolis jus administraret.

Qua Grampius mons humilior est, & magis pervius, Braid Albin regio vocatur, hoc est, quasi altissimam Scotiæ partem dicas. Ac ubi maxima pars illa attollitur, Drum Albin, id est, Scotiæ dorsum, vocatur, nec omnino sine caussa. Ex eo enim dorso flumina in utrunque mare decurrunt, alia in septentrionem, alia in meridiem.

Camd. Incoluit has regiones genus homi-

hominum incultum, pugnax & inprimis maleficum; Highlandmen vulgo vocatur; qui vera ſoboles priſcorum Scotorum. Hibernice loquuntur;ſe Albimich vocant;corpore firmo & compacto,robore valido, pedibus pernices, animis elati, bellicis exercitiis, ſeu potius latrociniis,innati, & ad vindictam odio capitali proiectiſſimi. Hibernicorum more virgatis ſagulis induti,capillitio denſo & longiori. Venatu, piſcatione & prædatione vivunt. In bello caſſide ferrea, lorica ferreis annulis cõtexta, arcubus & hamatis ſagittis, & machæris utuntur latioribus,atque per gentes, quas Clannes vocant, diviſi,ita immaniter graſſantur prædando, cædendo, ut ipſorum effera crudelitas legem extorſerit,qua liceat, ſi quis ex aliqua illorum gente damna intulerit, quicunque ex illa gente captus fuerit, aut damna reſarciat, aut capite luat.

Ex Ierno lacu Iernam fluvium in orientem Hibernum fundit, qui in Taum illabitur ad tria millia paſſuum infra Perthum. Ab hoc fluvio cognomen accepit ad utramque ripam affuſa, vetere Scotorum lingua Strathierna dicta. Strat enim regionem ad fluminum decurſum jacentem appellare ſolent. Inter montes ejus regionis & Fortham

porrigitur Taichia,à Taicho fluvio,qui mediam fecat, nomen adepta. Excipiunt eam Ocelli montes. Ipfi quidem magna ex parte, atque ager ad eorum radices adjacens, in Iernenfi præfectura cenfentur. Verum rèliquum agri ad Fortham ufque ambitio in varias præfecturas diflecuit, Clacmananam, Colroffianam,& Kinroffianam.

Ab his & Ocellis montibus quicquid agri à lateribus Fortha & Taus claudunt,in orientem angufte cuneatur ad mare. Ea uno nomine vocatur Fifa,omnibus rebus ad ufum vitæ neceffariis fibi fufficiens: qua lacus Levinus eam fcindit, latiffima: inde utrinque fe colligens in anguftum ufque ad Caraliam oppidum. Amnem unum,qui memoratu fit dignus, Levinum fundit.

Camd. Terra fruges & pabula,carbonefque foffiles, benigne profundit,mare præter alios pifces,oftrea & conchylia affatim producit.

Totum littus frequentibus oppidulis præcingitur, è quibus maxime eft memorabile propter bonarum artium ftudia fanum Andreæ,quod prifci Scoti fanum Reguli appellant.

Camd. S.Andreæ urbs Archiepifcopalis apertum oceanum profpectat.antiquior loci appellatio Regimund, id eft,

eſt, mons Reguli; Oengus quippe ſive Vngus Rex Pictorum Deo & S. Andreæ dedit ut eſſet caput & mater omnium Eccleſiarum in Regno Pictorum.

Interiùs in media fere regione eſt Cuprum, quo reliqui Fifani ad jus accipiendum conveniunt. Qua Ierniam contingit, eſt Abrenethium vetus Pictorum regia. Hic in Taum influit Ierna. Ipſe autem Taus è lacu Tao, qui eſt in Braid Albin, viginti quatuor millia longo erumpit, fluviorum Scotiæ facile maximus. Is ſe ad Grampium montem inflectens, Atholiam attingit, regionem fertilem, in ipſis Grampii ſaltibus collocatam. Ejus partem ſub radicibus montis in planitiem explicatam Blaram vocant, quæ vox liberum arboribus ſolum ſignificat.

Infra Atholiam ad dexteram Tai ripam ſita eſt Caledonia oppidum, vetus tantum nomen retinens, vulgo Duncaldem, hoc eſt, tumulus corylis conſitus. Corylus enim cum per inculta ſe latiſſime funderet, & ſilvarum opacitate agros tegeret, & oppido & genti nomen dabat. Caledones enim, aut Caledonii gens, olim inter Britannorum clariſſimas, alteram partem regni Pictorum faciebant, quos Ammianus Marcellinus in Caledones & Vecturiones

nes dividit, quorum nunc vix nominis vestigium aliquod superest. Infra Caledoniam ad duodecim millia passuum in eadem dextra ripa est Perthum.

Camden. Vrbecula est elegans, situ amœno, inter duo vireta, & (licet ædes sacræ nonnullæ excisæ) splendida; ita distincta ut singuli artifices singulos fere vicos seorsim incolant; marinasque commoditates Taus accedente æstu naviculis subvehit.

Ad sinistram ripam sub Atholia ad orientem spectans, est Gorea frumentariis campis nobilis.

Camd. In hac & regione Perthi trans Taum Scona celebre olim monasterium regibus Scotiæ inaugurandis venerandum visitur. Ex quo Kennethus, Pictis in proximo ad internecionem occisis, saxum ex Hibernia in Argatheliam translatum Regibus Scotorum consecrandis lignea cathedra inclusum hic collocaverit, quod Rex Edvvardus primus Angliæ VVestmonasterium deferendum curavit. De quo vaticinium vulgo jactatum, quod nunc fidem invenerit, ut id genus paucula, subjungendum curavi.

Ni fallat fatum, Scoti, quocunque locatum *(ibidem.*
Inveniunt lapidem, regnare tenentur

Et

Et ſub hac iterum interTaum & Eſcam porrecta Anguſia, ſive, ut priſci Scoti loquuntur, Aeneia.

Camden. Genuinis Scotis Aaneia, campos tritici & omne genus frumenti feraces, amplos colles, lacus, ſaltus, paſcua & prata, expandit, plurimis arcibus & caſtris condecorata.

Sunt qui Horeſtiam, aut juxta dialectum Anglorum Foreſtiam dictam putent. In ea ſunt urbes Cuprum, & quod Boëtius patriæ ſuę gratulans ambitioſe Deidonum vocat. Vetus enim nomen Thaodunum fuiſſe reor, à Duno, id eſt, colle ad Taum ſito, ſub cujus radicibus oppidum eſt extructum. Extra Taum ad 14 millia paſſuum recto litore occurrit Abrenethea, alio nomine Abrinca. Deinde Rubrum promontorium ſatis longe conſpicuum. Eſca fluvius cognomento Auſtralis mediam ſecat: alter Eſca ſeptentrionalis eam à Mernia dividit. Ea ex magna parte ſolo eſt campeſtri & plano, donec ultra Fordunum & Dunotrum comitis Martialis arcem occurrat Grampius, paulatim ſe demittens, & in mare ſubſidens.

Camd. Mernia regiuncula mari Germanico obverſa pingui gleba ſatis librata camporū jacet planitie. Maxime autem memorandum eſt Dunnotyr

caſtel-

castellum arduæ & inaccessæ rupi è qua mare despectat impositum; mœnibus firmis, turribus intercurrentibus communitum; quod diu Keithi è familia veteri & splendidissima tenuerunt, qui virtute duce consecuti sunt, ut sint Comites Marescalli Regni Scotiæ hæreditarii, hujusque provinciæ Vicecomites.

Vltra eam ad septentriones est Deuç, vulgo Deæ fluminis ostium: & plus minus mille passus ulterius Dona. Ad alterum Abredonia est, salmonum piscatu nobilis: ad alterum episcopi sedes, & scholæ publicæ omnium ingenuarũ artium studiis florentes. Hanc citeriorum invenio vetustis monumentis Abredeam appellatam. Nunc utrunque oppidum Abredonia veteris & novæ cognominibus distinctum vocatur.

Ab hac tam angusta fronte inter hæc flumina incipit Marria, ac sese paulatim dilatans ad sexaginta in longitudinem millia se protendit Badenacham usque. Ea regio perpetuo dorso continetur, & in utrunque mare flumina evergit. Badenachæ confinis est Abria, ad mare Deucaledonium modice prona, regio (ut inter Scotos) in primis copiosa maritimis & terrestribus commodis. Est enim & frumentis & pascuis

pascuis in primis felix, & præterea nemorum umbris, & rivulorũ fontiumque amœnitate jucunda. Piscium vero proventu adeo fertilis, ut nulli prope Scotiæ regioni cedat. Nam præter fluviatilium copiam, quam tot rivi sufficiunt, mare longo canali per planum solum infusum penetrat, ibique terræ paulo altiore margine coërcitum se latiús diffundit, ac speciem stagni, aut verius lacus, præbet: unde Abriam, id est, stationem, patrio sermone appellant. Idem quoque nomen regioni circumcirca vicinæ dant. Qui Anglice loquuntur, utramque, hoc est, & sinum illum maris, & regionem, perperam & absurde Lochabriam vocant. Hæ tres regiones, Abria, Badenacha, & Marria, latitudinem Scotiæ inter duo maria complectuntur.

Ad plagam septentrionalem proxima Marriæ est Buchania, Dona fluvio ab ea divisa. Ea omnium Scotiæ regionum longissime se in mare Germanicum exporrigit. Pascuis oviumque proventu admodum felix, cæterisq; commodis ad vitam necessariis sibi sufficiens. Fluvii ejus cum salmonibus abundent, Ratram amnem tamen id genus piscis non ingreditur. Est in ejus littore spelunca, cujus natura prætereun-

da non videtur. Aqua è naturali fornice guttatim destillans statim in lapidũ pyramidas vertitur, ac nisi opera hominum antrum subinde purgaretur, spacium usque ad fornicem brevi compleretur. Lapis autem qui ita gignitur, velut mediam naturam inter glaciem & saxum obtinet: est enim friabilis, neque ad marmoris duritiem unquam consolidescit. Nos cum Tolosæ essẽmus circiter annum salut. cIↃ IↃ XLIV, accepimus ex hominibus fide dignis, similem per omnia huic speluncam esse in proximo Pyrenæo.

Camd. Ingens etiam massa electri, quæ vel equi corpus magnitudine æquavit, haud multis abhinc annis in hoc littus ejecta. Succinum, glessum & chryoelectrum hoc docti vocant; & Soracus, succum esse, qui ex arboribus in mare apud Britannos defluit & durescit, existimavit; Tacitusque juxta sensit cum scripsit; *Fœcundiora nemora lucosque, sicut orientis secretis, ubi thura balsamaque sudantur, ita occidentis insulis terrisque inesse crediderim; quæ vicini solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, & vi tempestatum in adversa littora exundant.* Serapio autem & recentioris ævi Philosophi volunt, exoriri è terra bitumi-

nosa

nosa sub mari & juxta mare, ipsimque fluctus & tempestatem ejicere, partim pisces devorare.

Vltra Buchaniam ad septemtriones duæ sunt regiunculæ, Boina, & Ainia, quæ usque ad Spæam flumen pertinét, qui separat eas à Moravia. Oritur autem Spæa à dorso Badenachæ, cujus meminimus: nec longe ab ejus fonte lacus est, unde erumpit Lutea, ac se in occiduum mare devolvit. Ad ostium ejus ferunt oppidum nobile fuisse, à fluvio Enerluteam nuncupatum. Certe sive terræ vicinæ spectes ingenium, sive navigationis & subvectionis maritimæ commoditatem, locus est admodum emporio aptus. Prisci quoque reges has opportunitates secuti, aliquot seculis ibi habitaverunt in Evonia arce, quam nunc multis falso persuasum est esse Stephanodunum. Ejus enim arcis rudera & vestigium adhuc in Lorna monstrantur. Sunt regiunculæ aliquot exiguæ inter Buchaniam & mare occiduum interjectæ: sed cum nihil habeant insigne ac narratu admodum memorabile, non est quod in eis explicandis immoremur.

Vltra Spæam usque ad Nessum sequitur Moravia, olim (ut creditur) Varar dicta. Inter eos amnes oceanus Germani-

manicus, velut retro in occidentem terram agens, sinu vasto ejus laxitatem castigat. Tota quanta est hæc regio frugibus & pascuis fœcunda, amœnitate vero, & fructiferarum arborum proventu, totius regni facile prima. Duo memoratu digna habet oppida, Elginam ad Loxiam amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & Nessum ad cognominem fluvium. Nessus à lacu Nesso longo viginti quatuor millia effluit. Aqua semper fere tepida, nec unquam ita frigida ut congelet. Quin & asperrima hieme fragmina glaciei in eum invecta tepore aquarum brevi solvuntur. Vltra Nessum lacum occidentem versus octo millia continentis terræ protenduntur. Tantillum sane est, quod obstat, quo minus maria coëant, &, quod reliquum est Scotiæ, insulam reddant. Nã quod spacii ab iis faucibus ad mare Deucaledonium interjicitur, fere sinubus maris in terram irrumpentis est intercisum. Quod ultra Nessum & fauces illas angustas est interjectum, in quatuor provincias solet dividi, Naverniam, seu, ut vulgo, Stranaverniam, à flumine Naverno dictam.

Vltra ostium Nessi, qua mari Germanico immergitur, est Rossia, in mare promontoriis altioribus excurrens, quod

quod & nomē ipsum indicat. Ros enim Scotis promontorium significat. Ea tota longior est, quam latior. Nam à mari Germanico ad Deucaledonium porrigitur, qua in montes attollitur, aspera & inculta: qua se in campos explicat, frugum fertilitate nulli prope Scotiæ agro inferior. Valles habet amœnas, piscosis amnibus irriguas: lacus piscosos complures, sed maximum omnium Lubrum. A mari Deucaledonio littus paulatim se castigat, & in Orientem æstivum reflectit. Ab altero littore mare Germanicum, inter rupium excelsarum scopulos iter sibi pandens, interius in sinum se spaciosum explicat, adversus omnes tempestates portum salutiferum, ac certū perfugium. Est enim ingredientibus non difficilis aditus, intus vero adversus omnes cœli marisq; injurias tutissima statio quantumlibet magnis classibus.

Proxima Rossiæ extremæ septentrionem versus est Navernia, à Naverno amne appellata: quam vulgo proprietatem sermonis patrii secuti Stranaverniam appellant. Eam à meridie Rossia claudit, ab occasu & septentrione mare Deucaledonium eam alluit, ab oriente Cathanesiam contingit. Sutherlandia his omnibus ita interjecta est, ut omni-

bu

bus sit finitima, atq; ab aliqua regione cœli eas contingat. Nam ab occidente Stranaverniam, à meridie & oriente Rossiam, à septentrione Cathanesiam habet objectam. Cultores magis ex natura regionis pascuo quam arvo dediti. Nihil in ea quod sciam singulare, nisi quod montes candidi marmoris habet, rarum in regionibus frigidis miraculum, & prope in nullos usus comparatum, quod nondum ejus affectatrix luxuria eo immigrarit.

Cathanesia ultima ad septentrionem Scotiæ regio est, qua in plaga ei Navernia occurrit: hæque duæ regiones Scotiæ latitudinem in frontem angustam contrahunt. In ea fronte tria attolluntur promontoria. Altissimum in Navernia, quod Ptolemæo est Orcas, sive Tarvedum: reliqua duo nequaquam æque sublimia in Cathanesia sunt: Vervedrum, nunc Hoia: & Betubium, Hæso Hectori Boëtio Dume appellatum, nunc Dunis Bei vulgo dicitur; alii Duncans Bei vocant. Ex hoc nomine aliquot litteris exemtis vox Dunis Bei facta videtur. Ad radicem collis sinus est permodicus, quo portu naviculæ ab insulis Orcadibus appulsæ utuntur. Sinus autem maris vulgo Bei vocatur. Hic igitur sinus cum Duncani vel Do-

nachi

nachi sinus à vicinis appellaretur, ex his vocabulis utcunque conjunctis sermo popularis Dunis Bei effinxit. In hoc tractu Ptolemæus collocat Cornavios, cujus nominis adhuc vestigia quædam restant. Arcem enim comitum Cathanesiæ vulgo Gernico vocant. Nam qui Ptolemæo & ceteris Cornavii sunt, Britannis Kernici fuisse videntur. Nam cum non in hoc tractu modo, sed in diversissima insulæ parte, nempe in Cornovallia, Cornavios ponat, eosdem qui vetustum sermonem Britannicum retinent, adhuc Kernicos vocant. Ac fortasse non absurde judicabit, si quis Cornovallos pro Kernicovallis, id est, Kernicis Gallis dictos existimaverit. Videntur & in media insula, obscura quidem illa, sed hujus tamen nominis vestigia remansisse. Valli enim Severi initium scribit Beda non procul abesse à cœnobio Kebercurnig, & monasterii quidem illic nullum indicium in illis locis est relictum. Manet autem non procul illinc semidiruta Duglassiorum arx, Abrecornum nomine. Horum autem vocabulorum utrunque, an alterum sit à Kernico corruptum, lectori dijudicandum relinquo.

Restat ut nunc de insulis aliquid dicamus. (quæ pars historiæ Britannicæ

maximis erroribus est implicata.) Sed omissis vetustiorlbus, à quib⁹ nihil certi nobis est traditum, quæ ab hominibus nostri temporis & verius & apertius sunt prodita, prosequemur. Insularum omnium, quæ Scotiam veluti coronant, tres fecerunt vel classes, vel ordines, occidentales, Orcadas, & Zelandicas. Occidentales appellant, quæ ab Hibernia pene ad Orcades, in mari Deucaledonio lateri Scotiæ occidentali prætenduntur. Eas, qui nunc aut patrum ætate aliquid de rebus Britannicis scripto evulgarunt, Hebridas appellant, nomine certe novo, & cujus nullam originem aut vestigium è scriptoribus priscis ostenstunt. In illo enim maris tractu aliiAebudas vel Aemodas collocarunt: sed tanta inter se inconstantia, ut vix unquam in numero, situ, aut nominibus conveniant. Straboni (ut ab antiquissimo incipiam) fortasse venia danda sit, quod ea parte orbis nondum satis explicata, famam incertam secutus videri possit. Mela Hemodas septem, totidem Martianus Capella Acmodas, Ptolomæus & Solinus quinque Aebudas, Plinius septem Acmodas & triginta Aebudas numerat. Nos in nominibus frequentissima antiquis retinebimus, Aebudasq; omnes occidentales

tales insulas appellabimus. Situm, & singularum naturas, commoditatesque, ex auctoribus, ut recentioribus, ita multo certioribus recensebimus. In primis autem Donaldum Monroum sequemur, hominem & pium & diligentem, qui eas omnes & ipse peragravit, & oculis perlustravit. Hæ vero in mari Deucaledonio sparsæ jacent, numero supra trecentas & .... Ab ultimis usque temporibus omnes Scotorum reges eas tenuerunt usq; ad Donaldum Milcolumbi Tertii fratrem, qui eas regi Norvegiæ cessit, ut ejus opera in regno Scotorum adversus jus fasque occupando adjuvaretur. Tenuere eas Dani & Norvegi circiter annos centum sexaginta, donec ab Alexandro tertio Scotorum rege ingenti prælio victi eis cesserunt. Tentarunt interdum & viribus freti, & seditionibus adducti, se in libertatem vindicare, & sibi reges creare. Regium enim nomen cum alii, tum non adeo pridem Ioannes è Donaldina familia usurpavit. In victu, vestitu, totaque rei domesticæ ratione, antiqua utuntur parsimonia. Opsonatio illis est venatus, & piscatio. Carnem aqua in omasum aut cæsi pecoris pellem infusa coquunt: in venationibus interim sanguine expresso cruda vescuntur. Pro

potu est jus carnium elixarum. Serum lactis aliquot annos servatum in conviviis etiam avide bibunt. Id potionis genus blaëdium appellant. Major pars aqua sitim sedat. Panem ex avena & hordeo (quæ sola frugum genera in illis regionibus proveniunt) conficere non injucundum ex diuturno usu peritia quadam adhibita consueverunt. Mane ex eo paulum degustant, eoque contenti venantur: aut si quid aliunde operis est objectum, usque ad vesperum cibo abstinent. Veste gaudent varia, ac maxime virgata. Colores amant, maxime purpureum, ac cæruleum. Majores sagis versicoloribus plurifariam distinctis utebantur, ut adhuc plerisque mos est. Verum plures nunc magis fuscas & ericæ frondes proxime imitantes, ne in ericetis cubantes luce florida vestis agnosci possint, ferunt. His involuti potius quam tecti, sævissimas tempestates sub dio tolerant, ac interdum nivibus obruti somnum capiunt. Domi etiam suæ humi cubant. Substernunt filices, aut ericam, sed hanc radicibus deorsum, frondibus sursum versis: adeoque scite hac ratione lectos concinnant, ut mollitie cũ pluma certent, salubritate longe superent. Erica enim naturali siccandi vi prædita superva-

pervacuos humores exhaurit, nervisque eorum molestia liberatis suum vigorem restituit, ita ut, qui vespere languidi & lassi decubuerunt, mane vegeti & alacres resurgant. Omnibus non negligentia modo in culcitris, & stragula veste, sed affectatio inculti horroris & duritiei summa est. Si quando usus aut necessitas eos in peregrinum solum trahit, culcitras & hospitum stragula humi provolvunt, ac suis vestibus involuti se quieti componunt: soliciti videlicet, ne barbara illa (ut ipsi vocant) mollities patriam & ingenuam duritiem contaminet. In bello autem quibus corpora tegant, arma sunt, cassis ferrea, & lorica ferreis annulis confecta, plerunque ad talos usque demissa. Tela adversus hostem arcus & sagittæ maxima ex parte hamatæ, ferreis utrinque barbulis eminentibus, quæ nisi vulnere late patefacto è corpore extrahi non possunt. Sunt qui ensibus latis aut securibus pugnent. Loco tubæ tibia utuntur utriculari. Musica maxime delectantur, sed sui generis fidibus, quarum aliis chordæ sunt æneæ, aliis è nervis factæ, quas vel unguibus prælongis, vel plectris pulsant. Vnica autem illis ambitio est, ut fides multo argento exornent, & gemmis. Tenuiores pro gem-

mis cryſtallum adhibent. Aocinunt autem carmen non inconcinne factum, quod fere laudes fortium virorum contineat: nec aliud fere argumentum eorum Bardi tractant. Vetere Gallorum ſermone paulum utuntur. Inſulæ circa Scotiam, quæ priſca utuntur lingua, quæque occidentales vocantur, ita fere ſe habent.

Prima omnium eſt Mana, falſo quibuſdam dicta Mona, ab antiquioribus Eubonia: à Paulo Oroſio Mevania, aut potius Mænavia. Priſca enim lingua Manim dicitur. Superior ætas oppidum in ea Sodoram appellabat, in qua inſulanorũ epiſcopus ſedem habebat. Aequo fere ſpacio ab Hibernia, Gallovidia Scotiæ, & Cumbria Angliæ provincia, ſita eſt. Viginti quatuor millia paſſuum in longum, octo in latum protenditur.

Proxima in æſtuario Glottæ ſurgit Aliſa, rupes ardua undique præter unum aditum præceps. Toto fere anno humano cultu vacua, niſi quod ſtatis temporibus navicularum ingens numerus ad aſellos piſcandos eo conveniat. Frequens eſt cuniculis, avibuſque marinis, eoque maxime genere anſerum quas ſolanas vocamus. Ex æquo fere ſpectat ad orientem Hibernum Cari-

Carictam, ad occidentem hibernum Hiberniam, ad occidentem æstivum Kinteram.

Ad viginti quatuor millia ab hac sita est Arania, fere in septentriones vergens: longa viginti quatuor millia, sedecim lata. Tota in altissimos atq; asperrimos montes assurgit. Sola maritima ora colitur. Mare, qua humilior est, irrumpens, in ea sinum satis magnum facit, cujus aditum claudit insula Molas. Itaque montibus undique se attollentibus, ac ventorum impetum frangentibus, portus navibus intus est tutissimus: & in aquis perpetuo tranquillis piscatio adeo copiosa, ut, si quid ultra quam quod in unum diem sit satis, capiatur, accolæ in mare, tanquam in piscinam id projiciant.

Nec longe ab Araniæ littore jacet insula exigua Flada, cuniculorum ferascissima.

Bota, octo millia P. longa, quatuor lata, interius in æstuario Glottæ sita est, ab Arania (uti dictū est) octo millia passuum ad orientem æstivum distans. Ab occidente æstivo abest ab Argathelia plus minus quingétos passus, ad orientem à Cunigamia sex millia passuum. Tota fere humilis est, & frugib⁹ & pascuis satis commoda. Vnam habet in-

fulæ cognominem urbem, & in ea veterem arcem Rosaiam. Aliam habet arcem ad sinum, qui sermone patrio Cames, hoc est, Kampsos, vocatur.

Ad occidentem hibernum est insula Mernoca, humilis, & pro magnitudine fertilis, & culta, mille passuum longa, quingentos lata.

Interius in æstuario Glottæ sunt Cumbra major & minor, modico spacio diremtæ: major frugum, minor platyceroton ferax.

A promontorio Cantera paulo plus mille passus abest Avona, id est, portuosa: id cognomen adepta ab statione navium: quod, cum Dani insulas tenebant, ad eam classes eorum cursus dirigebant.

Ab eodem promontorio ad occidentem hibernum contra Hiberniæ littus porrecta est Raclinda.

Et à Kintera quatuor millia, exigua insula Caraia: nec longe ab ea sita est Gigaia, sex millia longa, mille & quingentos lata. Ab hac, quatuor & viginti in longum porrecta abest Iura. Duodecim autem millia distat à Gigaia. Maritima cultu satis frequentia sunt: interiora, silvis operta, cervorum varii generis copia abundant. Sunt qui existiment eam antiquitus Deram fuisse

nomi-

nominatam : quod nomen cervum Gothico ſermone ſignificat.

Ab hac duo millia abeſt Scarba, ab oriente in occidentem quatuor millia paſſuum in longitudinem excurrens, mille lata : raris in locis ab hominibus culta. Aeſtus maris inter eam & Iuram tã violentus eſt, ut nec velis nec remis, niſi certis tempeſtatib⁹, ſuperari poſſit.

Poſt hanc multæ ignobiles inſulæ deinde ſparguntur, Bellach, aut Geniſtaria, Geuraſtilla, Longaia, utraque Fiola. Tres item Garvæ, cognominibus diſtinctæ; Culbrenina, Dumchonel, Luparia: Belnahua, Vikerana, Vitulina: Luinga, Seila, Seuna. Hæ tres proximæ pecore & frugibus ſatis fœcundæ Argatheliæ comitibus parent. Proxima his Sclata, quod è rupe ejus tegulæ, quas ſclatas vocant, excidantur. Deinde Naguiſoga, & Eiſdalfa, ac Skennia; & quæ vocatur Thiana, ab herba frugibus noxia, non diſſimili luteæ, niſi quod magis diluto ſit colore; & Vderga, & inſula Regia; mox Duffa, hoc eſt, nigra, atque inſula Eccleſię, & Triarcha. Deinde inſula Ardua, Humilis, & Viridis, & Ericea. Item Arboraria, Capraria, Cunicularia, & quæ Ocioſorum dicitur, & Abridica. Item Liſmora, in qua olim ſedes epiſcopalis Argatheliæ fuerat, longa

octo millia paſſuum, lata duo. In ea præter communia cum cæteris commoda, metalla inveniuntur. Deinde Ovilia, & Siuna, inſula Trajectus, inſula Ovicularis. Item Flada, & inſula Saxi, & Greſſa, & inſula Magna, & Ardieſcara, & Muſadilla; & Bernera, olim ſacroſanctum aſylum dicta; ſilva taxi nobilis; Molochaſgir. Drinacha, ſpinis, ſambuco & magnarum ædium ruinis operta. Inſula Vici fabrorum, ſilvæ fertilis. Item Ranſa, & Kervera.

Maxima poſt Iuram ad occidentem eſt Ila, longa viginti quatuor millia, ſedecim lata, à meridie in ſeptentrionem porrecta: pecorum, frumenti, cervorum, item plumbi fertilis. Amnem aquæ dulcis habet, nomine Laiam, item aquæ marinæ ſinum, in quo inſulæ variæ. Præterea aquæ dulcis lacum, in quo eſt inſula Falangama dicta, olim omnium Inſulanorum regia, in qua inſularum regulus aſſumto nomine regio ſolebat habitare. Huic propinqua, ſed minor, eſt inſula Rotunda, cui etiam à conſilio nomen eſt inditum. In ea enim curia erat, in qua quatuordecim è primoribus jus aſſidue dicebant, ac de ſumma rerum etiam agitabant conſilia; quorum ſumma æquitas & moderatio pacem domi foriſque

præ-

præſtitit, & pacis comitem rerum omnium affluentiam.

Inter illam & Iuram ſita eſt inſula Parva, à cumulo lapidũ cognominata.

Ad auſtrale latus Ilæ jacent hæ deinceps inſulæ: Colurna, Mulmoris, Oſrima, Brigidana, Corsketa, inſula Humilis, Imerſga, Beathia, Texa, Ovicularia, Naoſiga, Rinarda, Cana, Tarſcheria, Achmarra, inſula Magna, inſula figuræ humanæ, inſula Ioannis, Stacbadis. Ad occidentalem Ilæ angulum Overſa. Ibi quoque fretum torrentiſſimum niſi certis horis impermeabile eſt navibus. Inſula Mercatoris: & ad occidentem æſtivum ſpectans Vſabraſta, & Tanaſta, & Neſa, & inſula Textoris, & ad octo millia ab Ila magis in ſeptentriones verſa Orvanſa, & ei proxima Porcaria, & quingentos paſſus ab Orvanſa Colvanſa.

Vltra Colvanſam ad ſeptentriones jacet Mulla, XII millia paſſ. diſtans ab Ila. Hæc inſula quatuor & viginti millia in longum, totidem in latum porrigitur: aſpera quidem illa, ſed frugum non infœcunda. Habet ſilvas frequentes, magnoſque cervorum greges, portumque ſatis tutum. Ex adverſo inſulæ Columbi habet duos amnes, ſalmonum fœcundos: alios item minores

non omnino steriles: duos item lacus, & in singulis singulas insulas, suasque in eis arces. Mare diversis in locis irrumpens quatuor facit sinus, omnes halecum abundantes.

Ad occidentem Hibernum sita est Columbaria, sive insula columbarũ: ad orientem æstivum Era: utraque pecori, & frumentis, & piscatui commoda.

Ab iis duo millia passuum abest insula D. Columbi, longa duo millia passuum, supra mille lata, fertilis quidem omnium, quę ea cœli plaga gignere solet, & veteribus, ut in ea gente, monumentis illustris: sed D. Columbi severa disciplina & sanctitate clarior. Erant in ea duo monasteria, alterum monachorum, alterum monacharum: curia una, sive (ut nunc loquuntur) parochialis ecclesia, multaque sacella ex munificentia regum Scotorum, & regulorum insulanorum. In cœnobio veteri D. Columbi insularum episcopi sedem statuerunt, vetere domicilio, quod erat in Eubonia, ab Anglis capto. Remanet adhuc inter veteres ruinas sepulcretum, sive cœmeterium commune omnium nobilium familiarum, quæ in occidentalibus insulis habitabant. Eminent inter cæteros tumuli tres, modicis intervallis distantes, tribus impo-

sitis

ſitis domunculis in orientem verſis. In occidentali cujuſque parte lapis inſcriptus, quorum tumuli ſint, indicat. Qui medius eſt, titulum habet, TVMVLVS REGVM SCOTIAE. Ferunt enim, quadraginta octo reges Scotorum ibi fuiſſe humatos. In dextero inciſus eſt titulus, TVMVLVS REGVM HIBERNIAE. Quatuor enim reges Hiberniæ illic conditi fuiſſe dicuntur. Qui eſt in ſiniſtra parte, inſcribitur, TVMVLVS REGVM NORVEGIAE. Hujus enim gentis octo reges illic fuiſſe ſepultos, fama eſt. In reliquo cœmeterio ſeorſum claræ inſulanorum familiæ habent ſua conditoria.

Circa eam ſex proximæ inſulæ exiguæ, nec tamen infœcundæ, ab antiquis regib⁹ & inſulanorum regulis cœnobio Columbi donatæ fuerunt. Soa etſi ovibus cõmoda habet paſcua, major tamen proventus eſt ex avium marinarum incubatu, & maxime ex ovis. Proxima eſt Mulierum inſula, ac deinde Rudana, mox Reringa. Poſt eam Skennia quingentos paſſus à Mulla diſtans. Habet ſuum parochum: ſed parochiani magna ex parte in Mulla habitant. Littora cuniculis abundant. Ab hac mille paſſus abeſt Eorſa. Hæ omnes cœnobii Columbi monachis parent.

Ab

Ab Eorſa duo millia abeſt Vlva, quinque millia paſſuum longa, frumento & paſcuis pro magnitudine fœcunda. Habet ſtationem navibus longis commodam. Auſtrali ejus lateri prætenditur Coluanſa. Agrum habet non infœcundum, ac ſilvam colurnam.

Ab hac fere trecentos paſſus ſita eſt Gomatra, duo millia longa, mille paſſus lata, à meridie in ſeptentrionem excurrens. Deinde à Gomatra quatuor millia paſſuum meridiem verſus Stafa, utraque portuoſa.

Quatuor ab hac millia paſſuum ad occidentem æſtivum recedunt duæ Kerniburgæ, major & minor, rupium ita circumvallatæ præcipitiis, & æſtu torrentiſſimo, ut naturali munimento induſtria adjuto ſint plane inexpugnabiles.

Ab his mille paſſus diſtat inſula, cujus terra fere tota eſt nigra, ex putribus vetuſtate ſilvis & muſco concreta. Ejus glebas ad uſum ignis deſiccant: inde dicta inſula Monadum: nam ita genus illud terræ vocant, quæ Anglico ſermone Moſſa dicitur.

Deinde Lunge, duo millia in longitudinem porrecta, dimidio minor Baca. Ab hac ad occidentem ſex millia recedit Tireia, octo millia longa, tria

lata,

lata, omnium insularum omnibus ad vitam rebus necessariis longe copiosissima. Nam & pecore,& frumento,piscatu,& marinarum avium fœtu abundat. In ipsa est lacus aquæ dulcis, & in ea vetus arx: habet & portum longis navibus non incommodum.

Hinc duo millia abest Gunna; & à Gunna pari spacio Colla, duodecim millia longa, duo lata, in primis fertilis. Nec procul hinc est Calfa,tota prope silvis operta.Post duę insulæ cognominatæ Virides,major & minor. Item totidem eisdem cognominibus ex adverso promontorii Mullæ. Iacent non longe ab ea duæ insulæ, cognominatæ Glassæ,hoc est,cæruleæ.Deinde Ardam ridir, id est, alta insula equitis. Deinde Luparia, sive insula luporum. Post eam insula Magna.

A Colla insula septentrionem versus protenditur ab oriente in occidentem sedecim millia longa, sex lata, montibus arduis & silvosis assurgens Ruma; & quia raris in locis habitata est, aves marinæ passim in campis ova ponunt, quorum quantum libet quivis vere adulto colligit. In rupibus excelsis marini anseres (de quibus ante à nobis dictum est) abunde capiuntur.

Ab ea quatuor millia ad orientem

Hiber-

Hibernum est insula Equorum,& ab ea quingentos passus Porcaria, pro magnitudine rerum necessariarum abundans. Nidificat in ea falco: habet & portum satis commodum. Non longe ab hac sunt Canna & Egga,modicæ insulæ, satis fœcundæ, posterior etiam anseribus marinis, quas solanas vocant. Deinde Soabretilla,venatui quam aliis vitæ commodis aptior.

Hinc à septentrione in meridiem porrigiturSkia,omnium insularum circa Scotiam maxima, XLII millia passuum longa, alibi octo, alibi duodecim lata, in montes pluribus locis se attollens; ipsi silvis, silvæ pascuis abundant; campi frugum & pecorum fertiles: in his præter alia pecora greges equarum. Quinq; amnes habet majores,salmonũ fœcundos,multos etiam minores, nec eos salmonum steriles. Mare ab omni parte in terram penetrans, multos aquæ salsæ sinus facit: tres præcipuos, tredecim item alios, omnes halecum fœcundos. Habet & lacum aquæ dulcis,& quinque arces. Insula,priscorum Scotorum sermone Skianacha,hoc est, alata vocatur, quod promontoria, inter quæ mare se infundit, velut alæ se obtendunt. Vsus tamen obtinuit, ut Skia, id est, Ala, vulgo diceretur.

Circa

Circa hanc ſparſæ jacent inſulæ minores; Oranſa, frugibus & pecore; Cunicularia, nemoribus & cuniculis abundans: Paba, latrociniis infamis, quod in ejus ſilvis prædones transeuntibus inſidias locant. Inde Scalpa, octo millia ad æſtivum occidentem ſita: præter alia commoda magnos cervorum greges in ſilvis alit. Inter oſtium Caronis ſinus, & Raarſam, jacet Crulinga, ſtatio navibus tuta.

Et à Scalpa duo millia in ſeptentriones porrigitur Raarſa, ſeptem millia longa, duo lata; ſilvas habet Betuleas, & in eis cervos. Quingentos ab ea paſſus eſt Rona, ſilvis & erica operta. Portum in intimo ſinu habet latrociniis infeſtum prætereuntibus, inſidiis tegendis aptum: & in ſinus (qui à brevitate Gerloch vocatur) ore eſt ejuſdem nominis inſula. Et à Rona ſex millia ſeptentrionem verſus Flada, & à Flada duo millia Tulimena, & ad auſtrale Skiæ latus Oranſa, & mille P. ab ea Buia parva, deinde Buia major, ac deinceps quinque parvæ inſulæ ignobiles; poſt quas Iſa fertilis frugum: & juxta eam Ovia, deinde Askerma, & Lindilla, & ad octoginta millia à Skia ad occidentem æſtivum projecta Linga, & Gigarmena, & Bernera, & Megala, & Paba, &

Flada.

Flada, & Scarpa vervecum, & Sandera: & Vaterſa, quæ præter alia commoda plurima ſtationem habet, multarum & magnarum navium capacem, in quam ex omnibus circumjacentibus regionibus ſtatis temporibus magna piſcatorum frequentia convenire ſolet. Hæ novem poſtremæ inſulæ ſub dominatu ſunt epiſcopi inſularum.

A Vaterſa duo millia abeſt Barra, ſeptem millia longa, ab occidente Hiberno ſe ad orientem æſtivum exporrigens: frugum non infœcunda: piſcatu aſellorum maxime inſignis. In hanc ſinus maris anguſtis faucibus infunditur: interius latius rotundatur. Inſulam habet unam, & in ea arcem munitiſſimam. In ſeptentrionali plaga Barræ, aſſurgit collis, ab imo ad ſummum herbidus: è quo rivus, qui defluit, ſecum in mare vicinum defert velut minuta quædam ſed adhuc informia animalia, quæ aliqua ex parte, ſed obſcure, ſpeciem conchularum, quas vulgo vocamus cochleas, pręferre videantur. Hanc littoris partem, in quam deferuntur, accolæ magnas arenas appellant; quod ibi recedente maris ęſtu ultra mille paſſus arena nudetur: illinc magnæ conchæ effodiuntur, quas vicini credunt ex illo velut ſeminio, quod rivus è

fontę

fonte defert, aut nasci, aut certe in mari incrementum sumere.

Inter Barram & Vistum jacent hæ deinceps exiles insulæ, Orbansa, Ovia, Hakersæta, Garulanga, Flada, Buya major, Buya minor, Haia, Hellisaia, Gigaia, Lingaia, Feraia, Fudaia, Eriscaia.

Ab his in septentriones excurrit Vistus, longa triginta quatuor, lata sex millia. Hæc insula, influente duobus in locis maris æstu, trium velut insularum speciem præbet; rursus nudatis æstu recedente arenis in unam coit. In ea plurimi sunt lacus aquæ dulcis: sed unus præcipua magnitudine tria millia passuum longus. Ad hunc exesa terra mare viam sibi patefecit; nec ab incolis objecto sexaginta pedum aggere excludi potuit, quo minus inter ingentia saxa male coagmentata se insinuet, & marinos pisciculos persæpe relinquat. In eo piscis capitur cætera salmoni similis, nisi quod ventre albo, dorso nigro sit, & sine squamis, instar salmonis. Item in eo prope innumeri sunt aquæ dulcis lacus. Speluncas habet erica tectas, latronum latibula: in ea sunt quinque ad sacrorum usum curiæ. Inde octo millia orientem versus jacet Helscher Vetularum, ita reor cognominata, quod ad monachas Ionæ insulæ spectet.

Deinde paulo longius ad ſeptentriones ſe attollit Haueskera, in quam certo anni tempore vituli marini frequentes appellunt, & capiuntur.

Sexaginta fere ultra hanc millia ad occidentem æſtivum receditHirta,frugum, pecorum ac maxime ovium ferax, proceriorcſque gignit, quam ulla aliarum inſularum. Incolæ prope omnium artium, ac maxime religionum, rudes. Eo poſt ſolſtitium æſtivum dominus inſulæ procuratorem ſuum ad vectigalia colligenda mittit, & una cum eo ſacerdotem, qui pueros proximo anno natos baptizet: is autem ſi forte deſit, ſuos quiſque baptizat. Domino pendunt certum numerum vitulorum marinorum, & ſole duratorum vervecum, & avium marinarum. Tota inſula non ſuperat longitudinem mille paſſuum, totidem prope lata; nec ab ulla aliarum inſularum videri pars ejus ulla poteſt, præter tres montes in littore ſe attollentes, qui ex locis editioribus cernuntur. In iis montibus ſunt oves eximiæ pulchritudinis, ſed ob violentiam æſtus marini vix cuiquam eſt ad eos aditus.

Iam ut ad Viſtum redeamus, à promontorio ejus ſeptentrionali ſita eſt inſula Valaia, mille paſſus lata, duplo longior. Inter

Inter promontorium & Haream insulam hæ fere sunt interjectæ, exiguæ quidem, sed non infrugiferæ: Soa, Stroma, Pabaia, Barneraia, Graia, Linga, Gilinsa, Hea, Hoia, Ferelaia, Soa parva, Soa magna, Isa, Seuna parva, Seuna magna, Taransa, Slegana, Tuemen; & supra Haream Scarpa. & ad occidentem æquinoctialem supra Leogum L millia absunt VII insulæ, quas alii Flavanas, alii Sacras, alii Asyla vocãt, in montes herbidos consurgentes, sed ab omni humano cultu desertæ: neque quadrupedem fere ullam præter oves feras habent, quæ quidẽ à venatoribus capiuntur, sed ad nullum victus usum. Carnis enim loco arvinam habent: aut si quid sit carnis, id adeo insuave est, ut nemo attingat, nisi in extremo famis periculò. Deinde prope eodem tractu propius septentrioné, jacent Garuellan, id est, aspera insula, & Lamba, & Flada, & Kellasa, & Bernera parva, Bernera magna, & Kirta, & Buya parva, & Buya magna, & Vexaia, & Pabaia, & Sigrama magna, Cunicularia ab ejus animalis fœcunditate vocata, & Sigrama parva, & Pygmæorum insula. In hac fanum est, in quo credunt vicini populi olim Pygmæos fuisse humatos. Multi exterorũ terra altius effossa repererunt, &

adhuc deprehendunt capita parva & rotunda, aliarumque corporis humani partium officula, nihil famæ vetustæ derogantia. In eo littore Leogi insulæ, quod in orientem hibernum spectat, duo sinus maris in terram irrumpunt, quorum alterũ lacum meridionalem, alterum septentrionalem vocant. Vterque toto anno pisces abunde captantibus suppeditat. Ex eodem littore Leogi magis ad meridiem vergit Fabilla: deinde Adami insula: deinde insula Agnorum. Item Hulmena, & Viccoilla, & Haverera, & Laxa, & Era, & insula Columbi, & Tora, & Iffurta, & Scalpas, & Flada, & Seuta. Ad orientale latus hujus insulæ iter est subterraneum, superne fornicatum, longum ultra jactum sagittæ; sub quam cryptam naviculæ minores velis aut remis agi solent, dum fugiunt violentiam æstus, qui ad propinquum promontorium magno cum fragore & navigantium periculo sævit.

Magis ad orientem jacet insula, quam vetustum Castellum appellant; locus naturali munimento tutus, & frugum & piscium copia, & ovis ibi nidificantium volucrum marinarum, abunde commeatum incolis sufficiens.

Ad littus ubi sinus Briennus terras aperit,

aperit, insula Eu sita est, tota fere silvis umbrosa, ac latronibus tantum, qui prętereuntibus insidiantur, accommoda. Magis ad septentriones jacet insula Gruinorta, & ipsa itidem silvis opaca, & latronibus infessa. Et in eandem cœli plagam spectans insula, Sacerdotum vocata, præter pabula ovis volucrum marinarum abundans. Proxima huic est Afulla. Deinde ei propinqua Habrera magna, post eam Habrera parva, juxta eam insula Equorum: juxta eam rursus insula Mertaika. Hæ octo proximæ insulæ ante ostium sitæ sunt sinus, quem vulgo lacum Briennum vocant.

Ab his insulis, quę sinum Briennum præcingunt, absunt Haraia, & Leogus, septentrionem versus excurrentes. In longum patent sexaginta millia, in latum sedecim. Hę quidem unam faciunt insulam; non enim maris infusi æstuariis, sed limitibus agrorum, & dominiorum ditionibus definiuntur. Pars autem ad meridiem exposita solet Haraia vocari. In ea fuerat monasterium Roadilla dictum, à Maëclodio Haraiensi conditum: ager frugum satis fertilis, sed quę magis ex fodiendo quam arando illis proveniunt. Pascua sunt in ea ovium pasturæ commoda, præsertim

mons præaltus ad summum usque fastigium gramine virens. Narrat Donaldus Monrous, homo doctus & pius, se, cum illic esset, vidisse oves admodum annosas, ut in eo pecoris genere; sine certis dominis vagas: quarum proventum illic auget, quod ibi nusquam cernatur vulpes, lupus aut serpens, quanquam inter hanc partem & Leogum magnæ interjectæ sunt silvæ, quæ cervos alant frequentes, sed humiles, & mole corporis minus conspicuos. In hac insulæ parte fluvius est salmonum ferax. In parte ad septentriones projecta est Leogus, secundum littus satis frequẽter culta. Quatuor habet curias, arcem unam, septem amnes majusculos, ac duodecim præterea minores, omnes pro cujusque magnitudine salmonum fœcundos: plurimis in locis mare in terras penetrat, in sinusque se diffundit omnes halecum copia abundantes. Magnus ibi proventus ovium, quæ in ericetis ac saltibus libere vagantur. Eas in locũ angustum ac velut caulas singulis annis coactas, incolæ antiquo more vellunt. Soli cãpestris magna pars ericetis constat, in quibus terra superne est nigra, ex musco & silvis putrescentib⁹ multis seculis coalita ad altitudinem circiter pedalem. Hæc velut supe-

ſuperior cruſta in ceſpites oblongos & tenues conſciſſa, & ad Solem deſiccata, in uſum igni colligitur, & lignorũ vice uritur. Proximo poſt anno nudum ſolum alga marina ſtercoratum ſeritur ordeo. In hac inſula tanta plerunq; balænarũ capitur copia, ut aliquando (uti ſeniores narrant) viginti ſeptem partim prægrandes, partim minuſculæ, decimarum nomine ſacerdotibus ſint exhibitæ. Eſt & in hac inſula ſpelunca ingens, in qua recedente æſtu aqua duas orgyas alta manet: ubi vero rediit æſtus, ſupra quatuor eſt profunda. Ibi in rupibus ſedens omnis generis, ſexus & ætatis multitudo, hamis & lino magnam vim piſcium promiſcue ducit.

Ad orientem æſtivum ſexaginta fere mill. paſſ. à Leogo ſita eſt inſula parva, ſolo humili ac plano, & ſatis frequenter culto. Nomen eſt Rona. Cultores homines rudes, ac prope omnis religionis expertes. Dominus ejus, qui eam colant, certum familiarum numerum finit, eiſque majorum & minorum pecorum aſſignat quantum ſatis videtur, unde & ipſi commode vivant, & vectigalia ſolvant. Quod ultra victum provenit, Leogum ſingulis annis ad agri ſui dominũ mittunt. Hæc fere vectigalis nomine pendit magnam vim farinæ

ordeaceæ in pellibus ovium insutam, (apud eos enim hoc genus frugum copiose nascitur,) carnis ovillæ, & marinarum avium sole duratarum, quantum ex annuo proventu superat. Ac si quando multitudo capitum abundat, supernumerarios quoque domino annumerant. Atque ita soli, ut opinor, in universo orbe sunt, quibus nihil unquam deest, omnia ad satietatem redundant. Iuxta luxus & avaritiæ ignari, quique innocentiam & animi tranquillitatem, quam alii magnis laboribus ex institutis & præceptis sapientiæ petunt, ex ignoratione vitiorum comparatam habent, nec aliud quicquam, præterquam quod suæ conditionis cômoditatem non intelligant, ad summam felicitatem deesse videatur. Est in hac insula sacellum D. Ronano sacrum, in eo (ut majores natu ferunt) ligo perpetuo relinquitur: quo, cum quis moritur, sepulcri locum inveniunt designatum. In hac insula præter aliam piscationem plurimæ balenæ capiuntur. Ab hac, millia passuum sedecim, occidentem versus, jacet insula Suilskeraia, mille passus longa, sed quæ nullam herbam, ac ne ericam quidem gignat. Rupes tantum nigras attollit, quarum quædam musco nigro teguntur.

tur. Volucres marinæ paſſim ibi ova ponunt, & excludunt. Ad eas nondum ad avolandum maturas proximi è Leogo inſula adnavigant, ac plus minus octo dies eis legendis tribuunt, donec earum carne, vento durata, plumiſque naviculas onerent. In hac inſula rarum & aliis regionibus ignotum genus avis conſpicitur: colcam vocant, magnitudine paulo infra anſerem. Ea vere ſingulis annis eo adventat, pulloſque excluſos eo uſque educat, dum ipſi ſibi proſpicere poſſint. Ad id fere tempus plumæ ſponte defluentes è toto corpore nudam deſtituunt: ac tum demum ad mare ſe recipit, nec ante proximum ver uſquam conſpicitur. Illud quoque eis eſt ſingulare, quod earum pennæ caulem non habent, ſed levi, & cui nihil prorſus duri adeſt, pluma totum corpus velut lanugine veſtiunt.

Sequuntur Orcades, in mari partim Deucaledonio, partim Germanico ad ſeptentrionalem Scotiæ partem ſparſæ. Harum de nomine inter ſcriptores veteres & recentiores ſatis convenit. Rationem autem nominis nemo (quod adhuc ſciam) explicavit. Sed neque, qui eas primi tenuerint, ſatis conſtat. Omnes Germanicæ originis eos fuiſſe tradunt: At è qua natione Germanorum

advenerint, id non proditur. Si è sermone conjecturam faciemus, & olim, & nunc quoque, vetere Gothica lingua utuntur. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrentur, hoc maxime argumento, quod fretum eos à Cathanesia dividens Picticum cognominatur, Pictosque ipsos generis Saxonici fuisse existimarint, Claudiani carmine maxime freti è VII Panegyrica;

— Maduerunt Saxone fuso
Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule:
Scotorũ tumulos flevit glacialis Ierne.

Sed eorum refutari facile error potest, partim ex Beda Anglosaxone, qui cum quinq; diversis linguis à Britannis Dei laudes cani asseveret, unam ex eo numero Picticam esse ait. Quod si tum Saxonice Picti locuti fuissent, eam à Saxonica (qua tum Angli incorrupta utebantur) non separasset. Partim quod in illis versibus Claudianus diserte Pictos à Saxonibus alios esse ostendat: cum alteris Orcadas, alteris Thulen patriam esse affirmet. Sed undecunque sunt oriundi, nostra adhuc ætate lingua à Scotis & Anglis diversa utuntur, & quæ à Gothica non multum discrepet. In cõvictu quotidiano multum è vetusta parsimonia adhuc vulgus retinet. Itaque

que perpetua corporis & animi sanitate fere omnes fruuntur. Rari morbis, plerique omnes senio solvuntur, plusque apud eos delitiarum ignorantia, quam apud alios medicorum ars & diligentia ad salutem tuendam prodest. Eadem parsimonia, & ad formæ elegantiam, & ad staturæ proceritatem, plurimum facit; frugum proventus eis exiguus est, præterquam avenæ & ordei, ex quibus eis & panis & vinum suppetit. Ex gregalibus animantibus oves, boves, & capræ non infrequentes; unde multus eis lactis, casei & butyri est usus. aves marinæ innumeræ: ex his fere & piscibus victus eorum magna ex parte constat. Nullum ibi venenatum animal, ac ne deforme quidem aspectu apparet. Sunt eis equulei, specie quidem contemptibiles, sed ad omnes usus, supra quam credi potest, strenui. Nulla usquam arbor, ac ne frutex quidem præter ericam. nec id tam cœli aut soli vitio, quam incolentium ignavia. quod facile ostenditur ex arborum radicibus, quæ pluribus in locis eruuntur. Quoties exotica vina navibus invehuntur, avide se ingurgitant. Scyphum habent antiquum, quem (ut maior crapulæ sit autoritas) divi Magni, qui primus ad eos Christi doctri-

nam

nam attulit, fuisse prædicant. Is cum ita superet communium poculorum amplitudinem, ut è Lapitharum convivio reservatus videri possit, eo suos episcopos initio ad se adventantes explorant: qui plenum uno haustu ebiberit, (quod admodum raro evenit,) miris eum laudibus prosequuntur, atq; hinc velut læto augurio sequentium annorum proventum animis præcipiunt. Vnde facilis conjectura est, illam quam dixi parsimoniam non tam à ratione & studio, quam penuria ortam esse, eademque quæ eam initio pepererat, diu apud posteros conservavit necessitas, donec vicinis nationibus invalescente luxuria corruptis, paulatim disciplina vetere labefactata, blandientibus quoq; deliciis ipsi sese dedidere. Multum etiam præcipitantem temperantiam impulere piratarum commercia, qui regiones continentis habitatoribus frequentes adire non ausi, ex insulis aquantur, & vina, mercesque alias, aut commeatibus mutant, aut vili precio distrahunt: & Insulani & pauci numero, & inermes, & in mari procelloso ita sparsi ut mutuis auxiliis se tueri non possint, infirmitatis suæ conscii non omnino inviti securitatem cum lucro conjunctam, adblandiente etiam voluptate, vel receperunt,

vel non rejecerunt. Sed hæc morum labes in potentiores fere & sacerdotes incubuit. Apud vulgus multa pristinæ moderationis adhuc vestigia restant. Mare illis non solum ventorum violentia, & siderum positu sævum & tempestuosum est, sed æstibus contrariis, ex Oceano occidentali incitatis, & inter angustias terrarum cōfligentibus, nulla vi remorum aut velorum, freti ex adverso recurrentes & in se contorti vortices superari possunt. Si qui propius accedere audent, aut impetu violento rursus in mare rapiuntur, aut fluctuantis æquoris rapiditate abrepti in rupes & scopulos compelluntur, aut in se convolutis aquarum cumulis absorbentur. Duæ sunt tempestates, quibus hæ angustiæ sunt superabiles: aut cum æstuum relapsu cessante undarum conflictu mare tranquillatur: aut ubi pleno alveo æquor ad summum incrementi pervenit, languescente utrinque vi illa, quæ undas concitabat, velut receptui canente Oceano procellis, & vorticosis pelagi commoti molibus se veluti in sua castra recipientibus. De numero quoque Orcadum inter scriptores non convenit. Plinio sunt insulæ quadraginta, cæteris fere triginta. Proxime ad verum accessit Paulus Orosius, qui tri-

ginta tres prodit,è quibus tredecim habitentur, cæteræ desertæ, & pecori pascendo relictæ. Sunt enim pleræque humiles, & ita spaciis angustis, ut vix colonum unum aut alterum, si colerentur, alerent. Aliæ nudis scopulis aut operis musco squalentes.

Orcadum maxima, multis veterum Pomona vocatur. Hodie continentem appellant, quod longe alias magnitudine præcedat. Patet enim in longum xxx millia pass. Hęc satis frequenter habitatur. Habet enim duodecim sive curias, seu parochias rusticas. Pręterea oppidum unum, quod Dani, quorũ in ditione Orcades diu fuerunt, Cracoviacã appellabant: nunc nomine corrupto Kircua Scotis dicitur. In hoc duæ sunt velut modicæ arces propinquæ, altera regis, altera episcopi. Inter eas situm est templum, ut in locis illis satis magnificum. Inter templũ & arces utrinq; sunt non infrequẽtia ędificia, quas Duas urbes incolæ appellant: alteram regiam, alteram episcopalẽ. Tota insula excurrit in promontoria; inter quę sinus maris infusi, stationes navibus tutas, & interim portus, faciunt. Sex diversis in locis huius insulę metalla sunt plumbi albi & nigri, tam probi, quam usquam in Britannia reperiatur. Hæc insula à Cathane-

thanesia circiter xxiv millia abest, interiecto freto Pictico, de cuius natura jam diximus. In eo freto sparguntur insulę complures, è quibus Stroma quatuor à Cathanesia M. abest, non infœcũda pro magnitudine. Sed hanc ob propinquitatem terræ Britanniæ, & quod Cathanesiæ comites eam semper tenuerint, inter Orcadas non numerant.

Ab hac septentriones naviganti prima Orcadum occurrit Ranalsa australis, quæ à sinu Duncani, aut verius Dunachi, abest sedecim millia: quod spacium duabus horis æstu secundo, etiam cessantibus ventis, naviculæ conficiunt: tanta huius freti est violentia. Hæc quinque millia pass. longa est, habetque portum satis commodum à D. Margarita cognominatum. Ab ea paulum in orientem proiectæ sunt insulæ duæ exiguæ, & incultę, pecori pascendo relictæ. Holmas illi, gentili vocabulo, eas appellant, hoc est, planities herbidas, aquis affitas.

Ad septentrionem est Burra insula, & duæ inter eam & Pomonam Holmæ. A Burra occidentem versus, ordine tres insulæ jacent, Suna, Flata, & Fara: & ultra eas Hoia, & Valis, quas alii duas, alii unam insulam vocãt, quod circa ęquinoctia (quo tẽpore maria violentissime inci-

incitantur ac fervent) æstu recedente nudantibus se arenis angustis faucibus cohærent, unamq; insulam faciunt: redeunte æstu rursus interjecto mari duarum insularum speciem præbent. In hac insula omnium, quas Orcades habent, altissimi sunt montes Hoia, & Valis. decem millia in longum porriguntur: ab Ranalsa absunt octo: à Fano Donati in Cathanesia, supra xx millia passuum.

A septentrione est insula Granisa, in freto admodum angusto sita. Abest enim Hoia à proximo continentis, id est, Pomonæ promontorio, duo modo millia. Hæ fere inter Pomonam & Cathanesiam sunt insulæ in ipso freto sitæ. Latus continentis occidentale mare apertum spectat, nullis in eo nec insulis nec scopulis apparentibus. Ab orientali ejus promontorio paulum procurrit. Cobesa à Borea eam velut tegit. Littori propior Siapinsa, paulum se in orientem inflectens, ex adverso Cracoviacæ duo millia sita, ipsa sex millia longa. Ab occidentali parte Pomonæ jacet Rusa, sex millia longa. Ab ea propius orientem sita est Eglisa, ubi divum Magnum fama est esse sepultum. Hinc ad meridiem adjacent Vera, Gersa: nec longe illinc Vestra, à qua Hethlandia abest millia passuum LXXX. Papa, Stronza,

Stronza, distat ab Hethlandia LXXX millia passuum.

In hoc medio fere cursu jacet Fara, hoc est, Bella insula, utrisque & Orcadibus & Hethlandiæ conspicua. Assurgit enim in tria altissima promontoria, rupibus excelsis præcincta, & undique inaccessa, nisi quod ad orientem æstivum paulum sese demittens, stationem tutam naviculis præbet. Incolas habet longe pauperrimos. Piscatores enim, qui ex Anglia, Hollandia, cæterisque propinquis Oceano regionibus, quas piscatum in illa maria singulis annis prænavigant, omnia pro arbitrio rapiunt & ferunt.

Proxima post illam est insula Hethlandicarum maxima, quam ob eam caussam incolæ continentem appellant, sexaginta millia passuum longa, lata alicubi sedecim, in plurima parva se promontoria spargens. Duo tantum sunt, quæ nominare nos pigeat: alterum longum, sed angustum, in septentriones excurrit: alterum latius in orientem hibernum. maritima fere habitantur: interiora nullum animal præter volucres adit. Superioribus annis incolæ latius, quam majores eorum solebant, excolere tentarunt: sed nullo prope successu. Divitiç ejus sunt à mari,

ab omni parte summa piscandi commoditate objecta.

Ab ea ad decem millia septentrionem versus est Zeal sita, supra viginti millia longa, octo lata, adeo fera, ut nullum animal, nisi illic natum, ferat. In hac habitare dicitur Bremensis mercator, qui omnes merces exoticas, quarum illic usus, abunde omnibus suppeditet & apportet.

Inter hanc & continentem jacent insulæ minores, Linga, Orna, Bigga, Sanctferri. Vltra hanc circiter novem millia ad septentrionem jacet Vusta; supra viginti millia in longum porrecta, in latum sex. Plana, & alioqui non inamœna aspectu, nisi quod longe sævissimo mari ambiatur. Inter hanc & Zeal sunt interjectæ Via, Vra, Linga Extra eam ad occidentem respiciunt Skeniæ duæ, Burra: ad orientem Balta, Honnega; Fotlara, septem millia longa, ab Vusta septem distans, octo à Zeale, & objecta freto quod Vustam à Zeale dividit.

Multæ deinceps insulæ ignobiles prætenduntur orientali continentis lateri, Mecla, Skeniæ orientales tres, Chualsa, Nostunda, Brasa & Musa. Latus occidentale cingunt Skeniæ occidentales, Rottia, Papa parva, Vonneda,

Papa

Papa maior, Valla, Trondra, Burra, Haura maior, Haura minor, & inter eas totidem fere Holmę interſperſæ. Victus ratio Hethlandicis eadem, quæ Orcadenſibus, niſi quod juxta copias domeſticas paulo aſperior. Veſtiuntur Germanico ritu, ſed iuxta facultates non indecore. Proventus illis eſt ex panno ſui generis craſſo, quem Norvegis vendunt, ex oleo è piſcium inteſtinis confecto, è butyro, è piſcatu. Piſcantur naviculis duorum ſcalmorum, quos factos è Norvegis coëmunt. Quos ceperint piſces, partim ſale condiunt, partim vento ſiccant. Ex iis fere rebus divenditis pecuniam conficiunt, unde vectigalia ſolvunt; domos in quibus habitent, ſupellectilem univerſam, ac magnam victus partem parant. In domeſtico inſtrumento qui elegantiæ ſtudent, nonnihil argenti habent. Menſuris, numeris, ac pondere, ad morem Germanicum utuntur. Germanicus etiam, aut pene vetus Gothicus eſt illis ſermo. Ebrietatem ignorant, niſi quod ſingulis menſibus ſe mutuo invitant, eoſque dies hilare & ſimpliciter, ſine rixis & cæteris, quæ fert ebrietas, vitiis tranſigunt, eamque conſuetudinem ad mutuam amicitiam retinendam facere ſibi perſuadent. Salubritatis firmitudo

in Laurentio quodam noſtra ætate apparuit; qui poſt centeſimum annum uxorem duxit. Centeſimum quadrageſimum annum agens, ſęviſſimo mari in ſua navicula piſcatum prodibat, ac nuper nulla vi gravioris morbi labefactatus, ſed ſenio ſolutus deceſſit.

II.

INSCRIPTIONES ANTIQVAE quæ in Scotia reperiuntur.

In Lothiana.

APOLLINI
GRANNO
Q. LVSIVS
SABINIA
NVS
PROC
AVG
V. SS. L. V. M.

In Agro Sterlinenſi.

IMP. CÆSARI
T. ÆLIO. HADRI-
ANO ANTONINO.
AVG. PIO. P. P.
VEXILLATIO
LEG. XX. VAL. VIC. F.
PER MIL. P. III.

Ibi-

Ibidem.

IMP. CAES. TIT. IO AELIO
HADRIANO ANTON.
AVG. PIO. PP. LEG. II. AVG
PER. M. P. III, D. CIXVIS.

Ibidem.

LEG
II
AVG
FEC.

Ibidem.

D. M.
C. IVLI.
MARCELLINI
PRAEF.
COH. I. HAMIOR.

III.

DE ANIMANTIBVS TERrestribus, volatilibus, & aquatilibus Scotiæ, *ex Hectore Boethio.*

TOTO regno, nisi qua prohibet humana habitatio, leporum, caprearum, cervorum, sylvestrium equorum, (quos ab agrestibus, remissis emissariis mansuetis, mira quadam arte sub hyemem captos abducunt,) luporum & vulpium ingens ubique proventus. Cæterum lupi ubique atrocissimi sunt gregibus, atque armentis infensissimi: præterquam in valle quadam Angusiæ, nomine Glenmores: ubi domesticis animantibus innoxii, ferarum præda sese pascunt. Vulpes, cum nusquam non sint infestæ minoribus animalibus alitibusque domesticis, tum maxime in montanis, ubi difficilis earum venatio est. Tali itaque consilio belluæ illius perniciem antevertere consueverunt. Vicis frequentioribus singulæ ædes singulas vulpeculas nutriunt, easque earum carnibus contusis coctisque animalium cibis miscere solent. Quæ autem volucres aut pecudes domesticæ eas degustassent, duos prope menses

menses innoxiæ securæque pascentes oberrant, vulpibus à sui generis esca tam anxie abstinentibus. Quod ita esse comprobant. Nam si qua non degustarit, pervagantibus inter gallinas, anates, anseres, cæterasque aves innoxiis vulpibus, ea sola illis prædæ est, quam à genere suo abstinuisse sentiunt: ut appareat, inferendis injuriis nonnunquã injurias propelli. Nec canum quidem naturam præteriero. Sunt etenim præter vulgares domesticosque tria eorum genera, quæ alibi nusquam (ut opinor) terrarum invenias. Vnum genus, venaticum est, cum celerrimum, tum audacissimum: nec modo in feras, sed in hostes etiam latronesque: prçsertim si dominum ductoremve injuria affici cernat, aut in eos concitetur. Alterum, est odorisequorum, feras, aves, imo & pisces quoque inter saxa latentes odoratu investigantium. Tertium genus est haud majus odorisequis: sed ut plurimũ ruffum nigris insuper sunt maculis, aut nigrum ruffis. Tanta vero his sagacitas inest, ut fures furtoq; ablata persequantur & deprehensos cõtinuo invadant. Quod si fur, quo fallat, fluvium trajecerit, quo loco fluvium ingressus est, & ipsi sese prçcipitãt: & in adversam devenientes ripam, in gyrum circum-

quaque percurrere non cessant, donec odoratu vestigia assecuti sunt. Id minus verum videri possit, nisi vulgaris eorum esset usus Scotis Anglisq; in confinibus, ubi ex mutua agrorum prædatione multi sibi victum quærere consueverunt. Quod si quis pacis tempore, dum sibi ablatum quispiam cane indagatore persequitur, vel etiam in secretiora cubicula cani ingressum deneget, is plane pro fure habetur. Talis canis in Legibus Scotorum trassans appellatur, à Gallico tracer, quod est vestigia persequi; Nullus perturbet aut impediat canem trassantem, (inquit Lex,) aut homines trassantes cum ipso, ad sequendum latrones, aut ad capiendum malefactores. Avium, raptu viventium, aquilæ sunt, falcones, accipitres, & id genus aliæ. Cæterum aquatilium tam varius ingensque est numerus, ut pro miraculo notari haud ridiculum sit. Sed medii inter eas quædam generis præter cætera reperiuntur aliis regionibus incognita. Vnum, magnitudine corvum paulo superans, caper calze, id est, sylvestres equi appellati, solius pinus arboris extremis flagellis victitantes. Alterum, momimus, galli gallineq; sylvestres vocati, frumento abstinentes, cibum habentes enascentia

minu-

minutaque cytisi folia. Vtrunque humanæ gulæ admodum suave. Tertium genus, fasiano carne ac magnitudine simillimum, at nigra pluma, rubentibus admodum palpebris: sylvestrem agrigallum nostrates dicunt; estque frumento victitans. Præter hæc aves in Merchia nascuntur gustardes vernaculo sermone dictæ, colore plumæ ac carne perdicibus non dissimiles, sed quæ olores corporis mole exuperant. Rara est ea avis, atque humanum aspectum plurimum abhorrens: nuda humo ova ponit: quæ si ab homine contrectata, aut ejus anhelitu & afflatu vel leviter imbuta senserit, (quod facile naturæ beneficio dignoscit) extemplo veluti inidonea ad pullos procreandos relinquens, alio ad ova parienda se confert. Reliqua genera ut in aliis regionibus. Piscium tanta in toto regno vis est, ac præcipue salmonum, quantam nullis in regionibus aliis comperias. Haud itaque gravabimur, quæ de salmonum natura explorata habemus, his chartis illinere. Autumno rivulis plerumque aut locis vadosis coëuntes, idque junctis ventribus, ova sua sabulo enixa cooperiunt: quo deinceps tempore tam graciles sunt ac macilenti, masculus lactibus exhaustis, fœmella ovis, ut præ-

ter cutem & spinas totoque corpore gracilia quædam officula nihil pene reliqui habeant ; ac proinde esui sunt prorsum inepti. Ferunt, eam tum illis vim inesse,ut, quoscunque contingant ex suo genere obvios,eadem macie,qua attigerint, statim conficiant. Capiuntur enim interdum uno latere bene habiti, altero æque ut alii exhausti.Cæterum ex ovis illis arena opertis vere proximo pisciculi nascuntur adeo molles atque tenelli, ut, quum humani digiti magnitudinem non excedant, si manibus tractentur,velut humor quidam paulum concretus defluant. Et mare protinus petentes intra vicesimum diem in immensam magnitudinem evadunt. Tum ad loca unde nati sunt revertentes adversis fluminibus subeunt. Hic jam res admiranda spectantium oculis subjicitur. Flumina enim quædam hinc atque illinc angustis pressa rupibus , ac proinde cursu pernici demissa, ubi aspero præruptoq; alveo ferri incipiunt,non in subjectum statim canalem delabuntur, sed pendentibus aliquantum aquis ac spatio quodam per aëra emenso arcuata incurvaque, in terram strepitu ingenti concidunt. Itaque ad ea præcipitia ubi advenerint, impetu facto saltu ea supe-

rare

rare contendunt. Quibus igitur virium minus additum eſt, aut referentibus aquis unde exilierant rejiciuntur, aut ſubſidentes in terram cadunt ſubjectam. Vbi accolæ, extructo in hoc ſuſpenſis ſub aquis foro, nonnunquam in excavatis ad præcipitia illa rupib⁹ lebetibus, cum aqua igni ſuperpoſitis, cadentes excipiunt ingenti audacia, palati ac ventris ſervientes libidini. Qui vero ſuſpenſos amnes ſaltu exuperant, ea confeſtim loca petunt, quibus nuper editi fuerunt, in autumnum illic (ni prius capiantur) ad pariendi uſq; tempus remanſuri: quo ut innoxie fœtui incumbere liceat, capere eos legibus vetitum eſt. Definitum autem id tempus eſt à ſexto idus ſeptembres ad Kalendas decembres. Atque hæc quidem de ſalmonibus. De conchis vero intortis ac earum margaritis proximum eſt nunc diſſerere. Etenim quam plurima apud nos ſunt concharum genera, quædam parvæ, ac vulgari uſu recentes, palato ſuaviſſimæ, nonnullæ majores, eaque forma & quantitate qua ſunt quæ purpuram habent, ſed his illius nihil ineſt, ſaporis tamen etiam homini etſi delicato haud aſpernendi. At eæ quæ torno faſtigiatas à capite teſtas habent, maculiſque aſperas, longo intervallo reli-

reliquas (ut etiam fœtum sileam) superant. Quippe adeo nonnullis in locis sunt delicatæ, ut non immerito apud veteres gulæ primatum obtinuerint; ut viduarum vulgo cupediæ sint dictæ; quanquam in quibusdam fluminibus, idque præsertim Dea Donaque, esui ineptæ judicantur. Hæ magno apud nos numero repertæ, limpidissimis purissimisque amnibus ac nullo unquam limo turbidis, qua profundissimi sunt, agere gaudent, in eisque solis margaritas concipiunt. Sub auroram enim cœlo sereno temperatoque in aërem se, donec capitibus aqua existant, sublevantes, roridum liquorem oscitatione excipiunt, pro concepti seminis multitudine partu aut exili aut grandi futuro. Sensus illis tam acutus inest, ut si altiorem in littore astans vocem emiseris, aut lapillum quantumvis minutum in aquam conjeceris, repente se subtrahentes subsidant universæ. Ea enim illis thesauri sui custodiendi naturalis indita est solertia, haud ignorantibus videlicet, quanti sit pretii apud mortales luxus ex fœtu suo comparatus. Itaque piscantes quoque id maxime observant, ut primo attactu testas convinctas arctissime detineant, protinus alioquin illis unionem evomituris.

Qua-

Quaterni aut quini humerorum tenus flumen ingressi, atque in orbem stantes; contum alterutra manu, quo firmius consistant, fundo fixum tenent. Inde oculis per aquæ limpiditatem prædas collustrantes, pedum digitis (nam manibus id fieri prohibet altitudo) testarum torturas placide comprehendunt, atque astantibus vacua manu excipiendas præbent. Nec vero minimi sunt pretii quos nostra fert regio uniones. Splendescentem enim fere candorem referunt, optime orbiculati, lævesque, ac magnitudine interdum unguis minimi manus digiti excedentes; quantum & nos aliquando habuimus. Sunt etiam ejusdem fere generis conchæ in oris Hispanicis, quarum testas, qui peregre à Divo Iacobo redeunt, adferunt, sed haud fœcundæ, propterea quod aqua salsa vivant. Nam & circumquaque in littoribus Scotici maris, ingens natat, sed sterilis multitudo. Reperiuntur & passim pisces quidam inusitatæ formæ; alii enim squamis sunt rigidissimis, alii testas ferunt, quidam locustarum speciem habent, nonnulli rotundi, ut globi, aculeatam, in herinaceorum speciem, cutem ferentes, atque uno eodemque foramine cibum in ventrem recipientes, ac rursum

ſum inde rejicientes excrementa. De reliquis piſcium generibus, rhombis, capitonibus, magaris, ſcombris, pectinibus, chilonibus, ſcattibus,ſcaris, ſparis,ſpondilibus,oſtreis, vitulis marinis, phocis,cete,& quos piſcium reges nautæ appellant, halecibus,quid fruſtra calamum terere oporteat ? quum ſatis conſtet, Gallos Germanoſque ingenti navium examine in maria noſtra quotannis piſcatum haud infrugifera opera convenire: & minorum ad littora piſcium tantus benignitate Dei Optimi Maximi proventus ſit: & quo major frumenti caritas eſt, eo etiam uberior, ut, cum uno quivis die ingentem vim abſtulerit, poſtridie illius diei non minor eodem in loco appareat. Per loca inculta & ſterilitate infœcunda ſponte ſua enaſcitur, cum ovibus, capris, & omni pecudum generi utiliſſima, ut Columella inquit, cytiſus, tum apibus in primis gratiſſima. Florem enim fert menſe Iulio purpurei coloris mellitiſſimum:unde Picti olim potus genus conficere ſolebant, ut ex literarum monimentis accepimus, non minus ſalubre quam delectabile. Cæterum, quia ejus faciendi artem (ne ea vulgata aut potus ipſe minoris fieret,aut materia ejus pluris) celaverunt, ipſis poſtea à Scotis

deletis,

deletis,uſus ejus potus idem qui & gentis finis extitit. Nulla autem tam ſunt uſquam loca ſterilia, quin aut ferrum aut aliud metalli genus quodpiam ferant; quanquam in circumjacentibus Scotiam inſulis longe ea fœlicius proveniunt. Sed in Mula inſula fons eſt limpidiſſimus, duobus paſſuum millibus à mari diſtans,ex quo ova quædam exigua, margaritarum modo ſplendentia, candidaque, & ſpiſſi humoris plena, exili torrente in foſſam littori propinquam, in qua aqua marina eſt, deferuntur: ubi ante ſpatium horarum duodecim in conchas ingentes evadunt. Reſtat jam de anſeribus, quos clakis appellant, quoſque vulgo perperam in arboribus naſci in his inſulis credunt, ea, quæ hujus rei cognoſcendæ multo jam tempore ſtudioſi, re diligenter explorata perſpectaque, cognovimus, differere. Mari enim illis interjecto ipſi magis eorum procreandi vis quædam ineſſe videtur quam alicui alii rei. Variis enim modis, verum in mari ſemper, provenire conſpeximus. Etenim ſi lignum in id mare projicias, temporis tractu primum in eo vermes excavato ligno naſcuntur, qui ſenſim, enatis capite pedibuſque, atque aliis,plumas poſtremo

edunt:

edunt: demum anſeribus magnitudine æquales, cum ad juſtam pervenerint quantitatem, cœlum petunt avium reliquarum more, remigio alarum per aëra delati. Id quod luce clarius anno à partu virgineo milleſimo quadringenteſimo nonageſimo plurimis ſpectantibus in Butquhania viſum eſt. Nam quum in eam ad Pethſlege caſtellum fluctibus hujuſcemodi lignum quoddam ingens delatum eſſet, rei novitatem, qui primi conſpexerant, admirantibus, ad loci illius dominum accurrentes rem novam nunciant. Is adveniens, trabem ſerra dividi jubet. quo facto ingens confeſtim apparet multitudo partim vermium, aliis adhuc rudibus, aliis membra quædam formata habentibus, partim etiam jam formatarum perfecte avium: inter quas quædam plumas habebant, aliæ implumes erant. Itaque rei miraculo ſtupentes, jubente domino, in templum divi Andreæ Tyre (pago cuidam nomen eſt) lignum comportant, ubi & hodie manet, undique ſicut à vermibus perforatum. Hujus ſimile duobus ſubinde annis in Taum æſtu appulſum ad Bruthe caſtellum, multis accurrentibus oſtenſum eſt. Nec diverſum eſt quod exinde duobus rurſum annis Lethi portu Edinburgenſi

burgensi universum populum spectare contigit. Ingens enim navis, cui insigne ac nomen Christophori erat, ubi tres perpetuos annos ad unam Hebridum in anchoris constitisset, huc reducta, atque in terram subducta, plena omnia exesis trabibus, qua mari semper mersa fuerat, vermium hujuscemodi rudium partim, aut perfectam nondum avis formam habentium, partim jam absolutorum, ostendit. Cæterum cavillari id quispiam possit, arborum truncis ac ramis illis in insulis natarum virtutem hanc inesse: Christophorum quoque illam ex trabibus Hebridianis contextam asserens. Itaque quod ipse quoque abhinc septem annis vidi, haud gravabor in medium adducere. Alexander Gallovidianus Kilkendensis Ecclesiæ Pastor, vir prçter insignem probitatem rerum admirandarum studio incomparabili. Is, cum extracta alga marina, inter caulem & ramos, à radice statim pariter & usque ad cacumen enatos, qua conjunguntur, conchas adnatas videret, rei novitate attonitus, mox cognoscendi studio eas aperit, ubi magis multo quam antea obstupefactus constitit. Non enim piscem in testis conclusum comperit; sed (dictu mirabile) avem, ac pro illius magnitudine

testas quoque inauctas; quibus enim parvæ inerant, & ipsæ quoque apertæ eas pro quantitate amplectebantur. Itaque ad me extemplo, quem ejusmodi rerum cognoscendarum jam olim magna cupiditate detentum noverat, celeriter accurrit; remque omnem monstrat, non magis rei miraculo obstupefacto, quam re tanta ac tam inaudita conspecta læto. Hac enim re satis constare arbitror, non hæc procreandarum avium semina aut truncis, aut arborum inesse fructibus, sed ipsi Oceano, quem Maro, ut Homerus, patrem rerum haud temere appellavit,

---

IV.

DE SCOTORVM PRISCIS recentioribusque moribus & institutis, *ex eodem Boëthio.*

Domi bellique majores nostri cum reliquas virtutes tum earum omnium matrem inprimis coluere temperantiam: similis somni, cibi, potusque, etiam ex facile parabilibus obviisq; comparatorum, parcissimi: panem enim domi faciebant ex iis frumentis in quaque

quaque regione, quorum ager ferax erat, atque ut ea terra producebat: haud, ut nunc, cribrationibus nimium exactis gustui suaviorem reddentes. Quippe cum multo maxima virium pars hoc pacto deperdatur. Carne vescebantur aut ferina, in venatione plurimum capientes voluptatis, roburque haud exiguum per eam corporis adjicientes viribus; aut animantium domesticorum, idque maxime bubula, ut & hodie, sed diverso à reliquis nationibus modo. Vitulos enim masculos tenellos aut mactant aut castrantes ad agriculturam enutriunt. Alterius sexus ad maturam servant ætatem, nec nisi dum gravidæ sunt (quo fere tempore mirum in modum pinguescunt) esui idoneas judicant. Piscium autem frequens usus erat, non modo quod abundantem copiam maria fluminaque suppeditarent, sed quod per continua bella vastatis agris deserta rursum loca occupare protinus (etsi pecora deerant) licebat, victum mari fluminibusque abunde satis suppeditantibus. Ex his igitur tenue sumentes jentaculum in cœnam usque sustentabantur, nec cibis pleno ventre gravatus animus ad munia sua obeunda erat ineptus. Cœna utebantur largiore, ut

tamen unum non excederet ferculum. Si quando vero animos exhilarare libebat, potus genus, quam aquam vivam vocant, non ex aromatibus exoticis, sed patriis herbis, thymo, mentha, aniso, similibusque odoratis, per distillationem, ut nunc quoque fit, conficiebant. Vulgaris alioqui illis quoque potus in usu quotidiano fuit quam cerevisiam appellamus. Sed in castris potum latices præbebant. Panem sibi quisque tanta accepta in diem farina, quanti uni satis erat, eaque aqua mixta, subactaque, atque in massam compacta, subjectis carbonibus faciebant. Quod & Romanos aliquando & ipsum etiam Antoninum Caracallam Imperatorem apud Herodianum factitasse legimus. Carnium illic rarus usus, nisi quas ex præda accepissent; easque semicrudas desumebant, succi ita optimi plurimum inesse asserentes. Piscium vero ad Solem siccatorum crebrior, atque adeo solus usus, si pecora nulla hostilis præbuisset ager. Semper autem massam quandam ex farina, butyro, caseo, lacte, atque aceto temperatam, contra extremam famem domo asportabant, multos nonnunquam dies, ubi extrema commeatus inopia premebat, ejus suctu appetitum lactando vitam

susti-

ſuſtinentes. Rurſum ubi pax & ab hoſtibus otium erat, corpora non molli ſegnitie corrumpebant, ſed aut venatu, cui plurimus ſemper apud nos honos habitus fuit, aut curſibus longinquis, imo impetu montium juga ſuperantes, rurſumque dicto citius in planum ſeſe præcipitantes, aut luctis reliquiſque palæſtricis certaminibus aſſiduis, exercebant. Nudis ſemper capitibus, idque tonſis, relicta modo in fronte veteri Hiſpanorum more tortula capillorum ac cirro quodam, niſi ægritudo obſtaret, incedebant. Hinc nullus, propter continuam capitis tonſuram, calvus olim apud nos viſus eſt. Pedibus vero aut nudis, aut in calceamentis de induſtria humefactis: Idque potiſſimum hyeme. Vt, calvaria ad Solem indurata, &, pedibus ad nives, & caloris & frigoris ubique patientes eſſent. Veſtimenta autem non ad luxum, ſed, ut maxime uſibus accommoda eſſent, ferre gaudebant: caligas non ultra genua ſurſum ductas, quas ex lino aut lana fecerant: femoralia plerique ex cannabe; chlamydes, æſtate quidam ex lana ſubtiliore; hyeme vero ex rudiore contextas; complicatas, & in idoneam figuram conſutas. Cubile pavimentum, aut ſtrata ſacco ſcamna, præbebant.

bant. Eam liberis curam parentes ab ineunte ſtatim ætate adhibebant. Neque enim accerſebant lactandis infantibus nutrices, ſed ſuo ipſæ ſucco matres proles ſuas educabant; probri id loco ducentes, nec adulterii ſuſpicione carere, ſi qua forte fortuna lacte deficiente ad nutricationem haud ſufficeret. Hoc enim pacto legitimas proles probari ajebant, ſi, quas utero foviſſent, eaſdē in lucem editas enutrire natura non recuſaret, matriſque munus ſolæ implentes nullam liberorum partem nutricibus cederent. Degenerare item nonnihil prudentiſſimi homines à parentum natura filios arbitrabantur, familiari matris in utero alimento aſſuctos, ubi ad aliena ubera admoverentur. Itaque ferendis omnibus ex aſſuetudine laboribus pares, cum opus erat, non æſtate ſolem, non hyeme frigus metuere, pedibus plerunque iter facere, impedimenta ſua ac ſarcinas interdum onerariis equis interdum humeris ipſimet ſuis ferre, nullum laborem recuſare, quem duces aut caſtris faciendis, aut itinere præceperant. Si quando vero Mars cecidiſſet adverſus, pernici curſu, quo plerique equis haud erant inferiores, montium juga ſuperantes, incumbentium manus hoſtium eva-

evadere. Acceptam autem contumeliam, pariter omnibus æqualem injustam existimantes, non prius unquam dolere cessabant, animumve cura laxabant, quam ignominiam sanguine hostium eluissent. Id quod singularis efficiebat militiæ disciplina. Certatim enim nobilissimus quisque in prima acie versari, ac, dum facinus aliquod egregium perpetraret, conspici, pro magna gloria ducere, benevolentiam invicem primates fideque subditi superare contendere. Hac re ubi nobilium quispiam periculose medio prælio versari conspectus erat, qui illum ad bellum secuti fuerant, dominorum discrimine commoti, in medios sese hostes immittere, & aut pro domino aut cum ipso animam profundere sæpe nisi sunt. Nobilium sepulchra obeliscis decorare mos erat, totidem affixis, quot ipsorum ductu hostium occidissent nobiles. Si quispiam autem aut in itinere aut in castris igniario non instructus & gladium non lateri accinctum nec manu gestare deprehensus esset, loris per magnam ignominiam cædebatur. Levis tum fere armatura erat. Loricam aut ferream aut ex corio, lanceam aut arcum & gladium oblongum individue

lateri accinctum, umbone à zona propendente, ferebant. Ita enim ad invadendos hostes expeditos, nec quicquam, ubi succumberent, fugæ impedimento fore arbitrabantur: nunc gravis armatura militantibus plus placet. Ea autem arma magna cum cura colebant, præcipuas clarissimasque in illis opes ponentes: neque id temere. Nam si quispiam gladium oppignorasset, exauthoratus mox commilicii consortio, ut indignus, prohibebatur; quæ perjuro quoque pœna erat, eaque longe maxima ignominiosissimaque. Qui vero metu aut aciem deseruisset, aut castris quopiam non obtento à duce commeatu profugisset, impune à quovis necabatur: omnesque ejus fortunæ fisco ascribebantur. Nec minor prope tum imbecilliori sexui virtus inerat quam ipsis viris. Nam aut virgines, aut una cum maritis uxores, si nec gravidæ essent, & ætate etiamnum florerent, ad militiam dabant nomina, haud parvo rebus gerendis auxilio. Cæterum ad bellum exeuntes, occiso, quod primum obvium occurrisset, animali, sanguine ejus gladii cuspidem tingentes degustabant, ea sibi prospera fore auspicia pollicentes. At si in pugna proprium effundi vidissent sanguinem, non statim

pro-

proſtrato animo concidebant, ſed irritato potius viribus omnibus in hoſtes velut furentes incurrebant. In bellis autem gerendis, aut privatis item inimicitiis, nihil dolo, nihilque fraude, agebant; aperto Marte decernere ac vincere, generoſum ducentes: Turpe vero arbitrabantur, inimicitias blandiloquio occultantes, per dolum poſtea nec opinantibus inſultare; cenſentes, id eſſe imbecillium, nec ſuis viribus confidentium. Simplicitatem omnes ſynceritatemque ex æquo ſemper colebant. Quum ad bellum eſſet proficiſcendum, unuſquiſque proprio ſumtu, & id fere abſque conductitio milite, (qui mos adhuc à noſtris obſervatur,) ſub rege militabat. Morbo comitiali, amentia, mania, aut ſimili tabe, quæ facile in prolem transfunditur, laborantes inter eos, ingenti facta indagine inventos, ne genus fœda contagione ab iis, qui ex illis prognati forent, læderetur, caſtraverunt; mulieres, hujuſmodi morborum quavis tabe leprave infectas, procul à virorum conſortio ablegaverunt. Quod ſi harum aliqua concepiſſe inveniebatur, ſimul cum fœtu nondum edito defodiebatur viva. Voraces, manducones, ſupra quam erat humanum, helluoneſque, & per-

petuæ ebrietati indulgentes aut addictos, ne tam fœda monstra in patriæ dedecus superessent, flumine mergentes, prius, quantum libuit, & cibi & potus vorare ac ingurgitare eis præbentes, miti supplicio exterminarunt. Iustitia, ut belli temporibus pene exulabat, ita cum pace reducta primas ubique partes agebat: usque adeo ut in hanc essent partem plus æquo interdum severiores. Nam solutam in bello licentiam severitate compescendam ducentes, nullum interim modum vindicandis injuriis satis imprudenter adhibebant, quum sensim potius essent reducendi quam violenter retrahendi. Itaque facinoris alicujus conscii, pro certo habentes, vindicis manus sese effugere non posse, seditiones nonnunquam ac rebelliones supplicii metu concitarunt. Cum alioqui, si moderate tractares, nullibi mansuetiores rationique obtemperantiores invenias. At in privatis contractibus ita suum unicuique reddunt, ut ad definitam mensuram auctarium semper quoddam accedat: qui mos adeo invaluit hoc tempore, ut contractum emptor disrumpat si denegetur. Nos vero, qui in confinio Angliæ sedes habemus,

sicut

ſicut Saxonum linguam, per multa commercia bellaque, ab illis didicimus, noſtramque deſeruimus: ita priſcos omnes mores reliquimus, priſcuſque nobis mos ſcribendi, ut & ſermo, incognitus eſt. At qui montana incolunt, ut linguam, ita & cætera prope omnia arctiſſime tuentur. Quale eſt, quod naviculis vimine contextis, bovis tergore ambiente, in fluminibus trajiciendis, piſcandiſque ſalmonibus, utuntur, quocunque opus eſt humeris ſuis circumferentes. Atque hæc quidem de antiquitate. Labentibus autem ſeculis, idque maxime circa Malcolmi Cammoir tempora, mutari cuncta cœperunt. Vicinis enim Britannis primum à Romanis ſubactis, ocioque enervatis, ac poſtea à Saxonibus expulſis, commilitii eorum commercio nonnihil, mox Pictis quoque deletis, ubi affinitate Anglis conjungi cœpimus, expanſo, ut ita dicam, gremio, quoque mores eorum amplexi imbibimus. Minus enim priſca patrum virtus in pretio eſſe cœperat, permanente nihilominus vetere gloriæ cupiditate. Verum, haud recta inſiſtentes via, umbras germanæ gloriæ, non veram ſectabantur, cognomina ſibi nobilitatis impo-

imponentes, eaque Anglorum more ostentantes atque jactantes; quum antea is haberi esseque nobilissimus soleret, qui virtute, non opibus, qui egregiis à se factis, non majorum suorum, clarus erat. Hinc illæ natæ sunt Ducum, Comitum, ac reliquorum id genus ad ostentationem confictæ appellationes. Quum antea ejusdem potestatis esse solerent, qui thani, id est, quæstores regii, dicebantur, illis muneribus ob fidem virtutemque donati. At hac jam ætate quantum à majorum nostrorum continentia, quantumque ab eorum virtute descivimus, cui tanta est eloquentiæ vis, cui tanta rerum verborumque copia, qui, ut dignum est, explicare possit? ubi pro sobrietate plerunque ebrietatem, pro ciborum frugalitate continentiaque epularum immoderatum luxum, complectimur; ac perinde si id honestissimum sit, non modo quamplurima devorare, sed infinita & exquisitissima ciborum genera, quæ exsaturatam libidinem semper novitate sua ad plus sumendum quam natura ferat, irrirent, redundare.

V. DE

V.

DE COMMERCIIS SCOTOrum, & regni reditibus.

DE commerciis Scotorum hæc à Morrisonio Anglo accepimus. Scoti superioribus annis, navigiis majoribus haudquaquam abundarunt, neque navigandi scientia plurimum valuerunt. Quare Reges Scotiæ ut suos magis magisque ad rei nauticæ gloriam accenderent, nulla aut perexigua telonia navigantibus indixerant. Bello autem inter Anglos & Hispanos terra marique vigente, Scoti, belli immunes, &, ut ita dicam, neutri inter utrosque, crebrius in Hispaniam navigare adorsi sunt, ab Anglis inprimis instigati, quorum merces vehebant. Quo factum est ut & navigiorum numerus & industria mirum in modum augeretur. Nam cum Scoti pericula vel maxime contemnant, nulla idonea ratio produci potest, (licet adhuc nullas longinquas expeditiones susceperint,) quare non etiam audaces & industrii juxta nautæ fieri possint; evidenti argumento, magis inopia earum rerum quæ ad longinquas expeditiones necessariæ sunt, quam inscitia.

tia aut formidine, fuisse coërcitos. Porro qui occidentalem Scotiæ plagam incolunt, in Hyberniam & loca maxime vicina, haleces, partim sale conditos, partim fumo induratos, carbones fossiles, aquam vitæ, & similes merces, trãsvehunt, & ex Hybernia vel argentum, vel boum tergora, & linea filamenta, reducunt. Qui ad orientalem Scotiam incolunt, in Galliam traducunt pannos indies, tam laneos quam lineos; item lanam, pelles caprarum, etiamque cuniculorum; diversa piscium genera, qui in hocce mari Scotico capiuntur, sale condita, aut ad solem ventumque aut fumum siccata: è qua salem & vina referunt. Præcipua autem commercia quatuor locis exercent. Primo Veræ in Zelandia; quo salem, & ingentem pellium ovillarum numerum, itemque exuvias lutrarum & similium ferarum, vehunt; indeque præter argentum etiam frumentum revehunt. Secundo Burdegalæ in Gallia; quo pannos & pelles ducunt; & vina, pruna, juglandes, castaneas, reducunt. Tertio in Mari Balthico; quo eadem convehunt; & inde linum, cannabin, ferrum, picemque petunt. Denique in Angliam lineos pannos, filamenta & salem inferunt, & vicissim ex ea triticum, hordeum, & fa-

& fabas, & ſimiles fruges efferunt.

Reditus Regni Scotiæ tenuiſſimi fuerunt. nam Rex Malcolmus Mackenneth, ejus nominis ſecundus, anno Chriſti 1004, dedit & diſtribuit totam terram Regni Scotiæ hominibus ſuis; & nihil ſibi retinuit in proprietate, niſi Regiam dignitatem, & montem Placiti in villa de Scona; & ibi omnes Barones conceſſerunt ſibi vvardam & relevium de hærede cujuſque Baronis defuncti, ad ſuſtentationem Domini Regis. VVarda (inquit Skenæus) verbum eſt Gallicum; illi enim guardiam, nos vvardam dicimus; nam illis G, nobis VV eſt in uſu; illi enim guarenter, nos vvarantizare; illi guarenna, nos vvarenna; illi guarderobe, nos vvarderobe; illi guardianus, nos vvardianus dicimus. Et in jure Canonico, Guardia Eccleſiæ, eſt cuſtodia Eccleſiæ. l. præterea. 23. de jure patronatus. In lib. feud: Feudum guardiæ idem eſt ac feudum cuſtodiæ. Ex hoc igitur loco manifeſtum eſt, guardiam, hoc eſt, cuſtodiam ſive tutelam, non ſolum terrarum, ſed etiam perſonæ hæredis, feudi militaris, quod tenetur de Rege in capite, pertinere ad Regem: & hæredis perſonam, ejuſque terras eſſe in tutela regia, uſque ad perfectam ejus ætatem; nempe

in

in masculo hærede ad 21 ætatis ann. completum; in fœmina vero ad 14 annum, vel quousque, dum nupserit consilio Regis. lib. 2. Reg. Majest. cap. 41. & seqq. De potestate quam domini ratione vvardæ habent in hæredes suorum hominum, cap. 48. Præterea, potestas hæredum in matrimonio collocandorum, penes Regem, cum ad nubilem ætatem pervenerint: adeo ut dos ad eum jure pertineat. Vulgo maritagium hæredis dicunt. Relevium, à relevando dictum, significat certam pecuniam, vel unius anni, finem vvardæ proxime sequentis, annuum censum, (vulgo novum extentum vocant,) quem hæres feudi militaris, qui perfectam ætatem excessit, Regi vel alii suo domino capitali dat. Per quam, hæreditatem suam vel terras, quæ in manus Regis vel domini sui superioris ratione vvardæ ceciderant, relevat, hoc est, resuscitat, & à Rege vel domino suo redimit.

In legibus autem & consuetudinibus burgorum per Davidem primum editis dicitur: Quilibet burgensis debet domino Regi burgagio, quod defendit, pro perticata terra, quinque denarios annuatim. Hujusmodi redditus burgorum, (burrovv maëlis) inquit Skenæus,

Skenæus, incorporantur fiſco, & patrimonio Regis annexantur. Iac. 1. Parl. 1. cap. 8.

Mogaldus autem XXIII Scotorum Rex, legem iniquiſſimam (inquit Buchananus) condidit, ut damnatorum bona fiſco addicerentur, nullam in partem liberis & uxoribus admiſſis. Eam legem etſi omnibus iniquam & inhumanam & tum intelligerent & nunc intelligant, tamen à fiſci procuratoribus, qui Regum cupiditatibus lenocinantur, hac etiam ætate defenditur.

Reges Scotiæ (inquit Iacobus ſextus Scotorum Rex, oratione tertia ad parlamentum Angliæ) cum ex ſuo ærario, quemadmodum Reges Angliæ, exercitui alendo non eſſent, edicebant ſuis ut certo die ad ſigna adeſſent, denunciata adverſus contumaces perduellionis pœna. Ita viri nobiles & generoſi, ut cochleæ, quæ ſuam domum circumferunt, in caſtra veniebant, inſtructi nummis, pellibus, annona, &, ut verbo dicam, nihil expectantes à Rege: quem proinde æquum erat futuræ expeditionis ſpatium edicto definire, abſque quo illi certum ſui apparatus modum definire non poterant; præſertim dum intra patriæ fines morarentur, ubi nulla ſpes prædæ prout in hoſtico

relicta erat. Sed neque lege ulla certus dierum numerus ſancitur; & penes Regem eſt, eos quam diu libet ultro detinere, & novum edictum ante proponere, quam tempus exeat prioris, quum eorum ſit illi ſervire & adeſſe, vel, ſi opus ſit, ad decennium.

VI.

SCOTIÆ REGIMEN,

ex Camdeno, & aliis.

Scotiæ diviſio.

Univerſa pars ſeptentrionalis inſulæ Britanniæ antiquitus à Pictis inſeſſa fuit: qui in duas gentes diviſi, Dicalidonios ſcilicet, & Vecturiones. Cum Scoti autem in hac parte rerum potiti eſſent, in ſeptem partes inter ſeptem principes partita fuit, ut habetur in antiquo libello de Scotiæ diviſione hiſce verbis:

Prima pars continebat Enegus & Maer.

Secunda Atheold & Goverin.

Tertia Stradeern cum Meneted.

Quarta fuit Fortherer.

Quinta Mar cum Buchen.

Sexta Muref & Ros.

Septima Cathanesia, quam Mound mons medius dividit, qui à mari occidentali ad orientale percurrit.

Deinde refert idem author ex relatione Andreæ Episcopi Cathanesii, in septem itidem territoria totum Regnum fuisse partitum.

Primum a Friith Britannice, VVorid Romane, nunc Scottvvade, ad Tae flu.

Secundum ad Hilef, sicut mare circuit ad montem in aquilonari parte de Strivelin nomine Athran.

Tertium ab Hilef ad Dee.

Quartum à Dee ad Spe flu.

Quintum à Spe ad montem Brunalban.

Sextum Mures & Ros.

Septimum regnum Argathel, quasi margo Scotorum, qui sic vocati fuerunt à Gathelgas duce.

Secundum gentium habitudinem dividitur in Highland-men & Lavvland-men, id est, superiores & inferiores. hi politiores Anglorum lingua & habitu utuntur, illi incultiores & præferoces Hibernicorum. Limitaneos, quos Borderes vocant, ex hac divisione excludo, quia illi, pace jam undique affulgente ex fausta & felici unione, in Britannici imperii umbilico sunt cen-

ſendi, & bellorum pertæſi pacis ſtudiis ſe aſſueſcere incipiunt.

Secundum locorum habitudinem rurſus univerſum regnum in duas diſtribuitur partes: Auſtralem cis Taum flumen, & Borealem trans Taum, præter numeroſas inſulas circumpoſitas. In parte Auſtrali hæ ſunt regiones inſigniores: Teiſidale, Merck., Lauden, Liddeſdale, Eskedale, Annandale, Niddeſdale, Gallovvay, Carrick, Kyle, Cunningham, Arran, Cluydeſdale, Lennox, Stirling, Fife, Strathern, Menteith, Argile, Cantire, Lorn. In parte autem Boreali; Loquabria, Braidalbin, Perth, Athol, Angnish, Mern, Marr, Buquhan, Murray, Roſs, Sutherland; Cathanes, Strathnavern. Hæ rurſus ad Civilem adminiſtrationem dividuntur in præfecturas, conventus ſive Comitatus; Shiriff domes vocant: Seneſchalſias, vulgo Stevvarties: & Ballivatus ſive Baileries. Comitatus ſunt; Edenburgh, Lynthyquo, Selkirk, Roxburgh, Peblis, Bervvick, Lanarck, Renfreuvv, Dunfreis, VVighton, Aire, Bute, Argyle & Tarbet, Dumbarton, Perth, Clackmannan, Kinros, Fiffe, Kincardin, Forfair, Abeidene, Baniff, Elgin, Forres, Narne, Innerneſs, Cromartie, Orknay, & Shetland. Seneſcalciæ.

ſcalciæ; Menteith, Strathern, Kircudbricht, Annandall. Ballivatus; Kile, Carick, Cunningham. Haddington, Conſtabulariatus.

Quod ad adminiſtrationem divinæ illius civitatis, quam Eccleſiam vocamus; Vt reliqui orbis Epiſcopi certas diœceſes non habuerunt, antequam Dionyſius Pontifex Romanus circa annum CCLXVIII Epiſcopis diœceſes diſtribueret; Ita Scotorum Epiſcopi munera Epiſcopalia, quocunque fuerant loco, ſine diſcrimine obierunt, uſque ad Malcolmi tertii tempora, circa annum ſcilicet reſtauratæ ſalutis MLXX, cum ſuis finibus & limitibus diœceſes eſſent circumſcriptæ. Poſtea decurſu temporis hæc conſtabilita fuit in Scotia Hierarchia. Duo ſunt Archiepiſcopi; S. Andreæ, & Glaſcoenſis. Quorum ille primas totius Scotiæ habetur: ſub cuius authoritate octo ſunt Epiſcopatus; Dunkeldenſis, Aberdonenſis, Moravienſis, Damblanenſis, Brechinenſis, Roſſenſis, Cathanenſis, Orchadenſis. Glaſcoenſi Archiepiſcopo tantum ſubſunt Candidæ caſæ, Liſmorienſis, Inſularum.

Ordines Scotiæ.

Reſpublica Scotorum, perinde atque

Anglorum, constat ex Rege, Nobilibus, & plebe.

Rex, ut ex ipsorum sacris scriniis loquar, directus est totius dominii Dominus; regiamque habet authoritatem & jurisdictionem in omnes regni sui ordines, tam Ecclesiasticos, quam Laicos.

Proximus à rege est filius ejus primogenitus, qui princeps Scotiæ appellatur;& peculiari jure dux est Rotsayæ, Scotiæque Senescallus.

Reliqui vero Regis liberi, absolute principes appellantur.

Inter Nobiles amplissimi & honoratissimi olim erant Thani, id est, qui, si quid video, ex munere solummodo quo defungebantur, erant nobilitati. dictio enim in antiqua Anglo-Saxonum lingua ministrum Regium denotat. Ex his superiores dicti erant Abthanes,& inferiores Vnder-thanes.

ANNOT. Stuartus totius Scotiæ. Hic magistratus (inquit Buchananus) census omnes regios colligit: jurisdictionem etiam qualem conventuum præfecti, habet, ac prorsus idem est cum eo quem priores Thanum appellabant. Atque nunc sermone Anglico patrium superante regionum Thani plerisque in locis Stuarti appellantur, & qui illis

erat

erat Ab-thanus, nunc Stuartus Scotiæ nominatur. paucis in locis vetus Thani nomen adhuc manet.

Verum hæc nomina paulatim exoleverunt ex quo Rex Malcolmus tertius Comitum & Baronum titulos ex Anglia à Normannis acceptos Nobilibus bene merentibus detuliſſet. Iam inde temporum decurſu novi honorum tituli invaluerunt, & habet Scotia perinde ac Anglia ſuos Duces, Marchiones, Comites, Vicecomites & Barones.

Ducis titulum primus in Scotiam intulit circa annum Salutis MCCCC Robertus tertius, ut honorarios Marchionis & Vicecomitis titulos recenti memoria Rex noſter ſereniſſimus Iacobus Sextus.

Hi Nobiles cenſentur majores, & locum ſuffragiumque in comitiis parlamentariis habent, & peculiari appellatione Lordes, uti etiam Epiſcopi, inſigniuntur.

Inter Nobiles minores primo loco ſunt Equites aurati, qui ſane celebriori quam alibi in Europa ſolemnitate jurejurando adhibito creantur, & publica fæcialium voce denunciantur.

Secundo illi qui Lairds & Barones ſimpliciter vulgo vocantur. inter quos

nulli olim accenſebantur niſi qui immediate terras à Rege in capite tenuerunt & jus furcarum habuerunt.

Tertio qui clarioribus familiis nati & nullo certo honore inſigniti Gentlemen appellantur.

Cæteri omnes utique Cives, Mercatores, Artifices, &c. plebi annumerantur.

Fora Juſtitiæ, ſive Tribunalia.

Primum & præcipuum tam dignitate quam poteſtate cenſetur Ordinum Regni conventus, qui eodem quo apud Anglos nomine vocatur Parlamentum, & eandem abſolutiſſimam habet autoritatem.

Ex triplici conſtat ordine: ex Dominis Spiritualibus, Epiſcopis ſc., Abbatibus, Prioribus; & ex Dominis Temporalibus, Ducibus ſc., Marchionibus, Comitibus, Vicecomitibus, Baronibus, & delegatis pro Civitatibus & Burgis. Quibus adjuncti erant non ita pridem pro ſingulis etiam Comitatibus duo delegati. Indicitur à Rege pro arbitrio, certo tempore præfinito antequam habeatur. Cum convenerint, & conveniendi cauſæ à Rege & Cancellario explicatæ fuerint, Domini Spirituales ſeorſim ſeligunt octo ex Dominis Temporalibus.

poralibus. Domini Temporales item totidem ex Spiritualibus. Inde iidem omnes conjunctim octo ex Comitatuum delegatis, totidemque ex Burgorum delegatis nominant. Qui numerum XXXII conficiunt; & Domini pro Articulis appellati, cum Cancellario, Thesaurario, privati sigilli custode, Secretario Regio, &c. singula quæ ad Ordines referenda proponuntur, admittunt aut rejiciunt, Regi prius communicata. Admissa ab universo Ordinum conventu sedulo excutiuntur; & quæ pro suffragiorũ numero comprobantur, Regi exhibentur; qui admoto sceptro se confirmare vel infirmare pronuntiat; sin aliquid Regi displiceat, primum deletur.

ANNOT. In Scotiæ Comitiis (inquit Rex Iacobus Sextus in oratione sua tertia) absque Cancellarii venia, cujus quoque est seditiosos aut ineptos statim interfari, nemini loqui licet.

Idem. Mos Comitiorum in Scotia, mihi credite, nihil habet populare. Viginti fere diebus ante Comitia edicitur passim omnibus ut regio Chartophylaci (quem vos Magistrum Rotularum dicitis) quæstiones proximo conventu ventilendas ante certum diem exhibeant scriptas. Eas Rex privatim exa-

minat, & quas visum est Cancellario suo tradit in Comitiis proponendas, cæteris suppressis. Quod si quis de alia quavis re ad Ordines retulerit, statim monetur à Cancellario nullam ejusmodi quæstionem Regi fuisse approbatam. Tum leges de his rebus ab Ordinibus latæ exhibentur Regi. Ille sceptro conspicuus quod à Cancellario porrigitur, necesse habet dicere, EGO RATA HABEO QVAECVNQVE IN COMITIIS HISCE FACTA SVNT: Nam si quid Regi displicet, id ante solet induci & deleri.

Secundum à Parlamento est Collegium Iustitiæ, sive, ut vocant, The Session; quod Rex Iacobus quintus anno cIↃ IↃ xxxII instituit ad formam Parlamenti Parisiensis, ex Præside, quatuordecim Senatoribus, septem Ecclesiasticis, totidemque Laicis, (quibus postea fuit adiunctus Cancellarius, qui primum locum obtinet, & quinque alii Senatores) tribus scribis primariis, & Advocatis quot visum fuerit Senatoribus.

Ius autem non secundum rigorem juris sed ex æquo & bono dicunt diebus singulis (præterquam dominico & die lunæ) à primo Novembr. ad xv Martii, & à festo Trinitatis ad Kal. Augusti.

minat, & quas visum est Cancellario suo tradit in Comitiis proponendas, cæteris suppressis. Quod si quis de alia quavis re ad Ordines retulerit, statim monetur à Cancellario nullam ejusmodi quæstionem Regi fuisse approbatam. Tum leges de his rebus ab Ordinibus latæ exhibentur Regi. Ille sceptro conspicuus quod à Cancellario porrigitur, necesse habet dicere, EGO RATA HABEO QVAECVNQVE IN COMITIIS HISCE FACTA SVNT: Nam si quid Regi displicet, id ante solet induci & deleri.

Secundum à Parlamento est Collegium Iustitiæ, sive, ut vocant, The Session; quod Rex Iacobus quintus anno CIↃ IↃ XXXII instituit ad formam Parlamenti Parisiensis, ex Præside, quatuordecim Senatoribus, septem Ecclesiasticis, totidemque Laicis, (quibus postea fuit adiunctus Cancellarius, qui primum locum obtinet, & quinque alii Senatores) tribus scribis primariis, & Advocatis quot visum fuerit Senatoribus.

Ius autem non secundum rigorem juris sed ex æquo & bono dicunt diebus singulis (præterquam dominico & die lunæ) à primo Novembr. ad XV Martii, & à festo Trinitatis ad Kal. Augusti.

gusti. Temporibus autem interjectis, scilicet quæ sunt serendi & metendi, justitium est, & judiciariæ curæ relaxantur. Iudicant vero ex Statutis Regni Parlamentariis, & ubi illa deficiunt, ex Iure Cæsareo.

Inferiora etiam sunt in singulis Comitatibus fora civilia, in quibus Vicecomes, aut qui ab eo delegatus, jus dicit incolis, de ejectionibus, intrusionibus, damnis, debitis, &c. à quibus ob iniquitatem aut affinitatis rationem ad Iustitiæ collegium nonnunquam appellatur. Vicecomites autem quos dico, plerique omnes sunt hæreditarii. Reges enim Scotorum perinde ac Anglorum ut nobiliores beneficiis sibi firmius astringerent, hæreditarios & perpetuos Vicecomites olim instituerunt. Quæ autem hinc intervenerint incommoda, Angli statim perspexerunt, & consulto in annuos mutarunt. Civilia etiam fora habentur in feudis Regalibus ab ejus Ballivo, qui Regis munificentia regales consequutus est libertates; & etiam in liberis Burgis & civitatibus & Magistratibus.

ANNOTAT. Statuta Regni in certum ordinem redigi curavit Malcolmus Mackenneth ejus nominis secundus. E quibus hos ministros Regios accepimus,

mus, Cancellarium, Iustitiarium, Camerárium, Senescallum, Constabularium, Marescallos, Vicecomites, Coronatorem. Deinde Rex David ejus nominis primus Leges Scotiæ quatuor libris ad imitationem quatuor librorum institutionum Iuris Civilis compôni & publicari mandavit anno Christi 1124. Quibus successu temporis plures collectiones accesserunt; quæ omnes à Ioanne Skenæo editæ & notis illustratæ.

De jure autem Scotiæ operæ precium est ipsum Regem Iacobum sextum audire in oratione illius tertia ad Parlamentum Angliæ. Nullum (inquit) est proprium Scotiæ jus, quod juri hujus populi municipali, quod vulgo Commune dicitur, respondeat, sed totum quantum quantum est è triplici constat genere. Nam universum illud jus tenendi, possidendi, dominii, & cætera hujus generis, cancellariatui Angliæ debemus. Vbi æquitatis, non juris disceptatio est, majora sunt inter nos verborum quam rerum divortia. Iacobus primus, apud vos educatus, leges Anglicas in Scotiam scriptas secum invexit. Secundum genus faciunt statuta Regni, quæ Comitiorum acta nominantur. Ibi enim illis, ut hic vo-

bis,

mus, Cancellarium, Iustitiarium, Camerárium, Seneſcallum, Conſtabularium, Mareſcallos, Vicecomites, Coronatorem. Deinde Rex David ejus nominis primus Leges Scotiæ quatuor libris ad imitationem quatuor librorum inſtitutionum Iuris Civilis componi & publicari mandavit anno Chriſti 1124. Quibus ſucceſſu temporis plures collectiones acceſſerunt; quæ omnes à Ioanne Skenæo editæ & notis illuſtratæ.

De jure autem Scotiæ operæ precium eſt ipſum Regem Iacobum ſextum audire in oratione illius tertia ad Parlamentum Angliæ. Nullum (inquit) eſt proprium Scotiæ jus, quod juri hujus populi municipali, quod vulgo Commune dicitur, reſpondeat, ſed totum quantum quantum eſt è triplici conſtat genere. Nam univerſum illud jus tenendi, poſſidendi, dominii, & cætera hujus generis, cancellariatui Angliæ debemus. Vbi æquitatis, non uris diſceptatio eſt, majora ſunt inter ios verborum quam rerum divortia. acobus primus, apud vos educatus, eges Anglicas in Scotiam ſcriptas ſeum invexit. Secundum genus faciunt atuta Regni, quæ Comitiorum acta ominantur. Ibi enim illis, ut hic vobis,

bis, rogandarum legum jus eſt: quas leges jam vobis licebit excutere; neque enim ſpero amplius in ea Republica vos hoſpites fore. nec diffiteor præcipuum eſſe hujus unionis opus utriuſque regni inter ſe ſtatuta conciliare. Tertium genus eſt è jure civili, cujus introducendi auctor erat Iacobus quintus, inſtituta apud nos perpetua Curia, ad illius imaginem, quam in Gallia ipſe viderat. Horum eſt in omni controverſia civili jus dicere. Nec tamen omnia, ut in Gallia, ad juris civilis amuſſim exigunt: nam ſi conſtet, gentis ſtatuta adverſari, non datur juri civili locus: & Præſes Curiæ, ſi officium facit, ubi quæſtio in noſtro jure deciditur, jus civile non audit. Tum demum apud eos juri civili locus eſt, ubi municipale deficit.

Fora etiam ſunt quæ the Commiſſariat vocant, quorum ſupremum Edenburgi habetur, in quo coram quatuor Iudicibus agitur de rebus Teſtamentariis, jure Beneficiorum Eccleſiaſticorum, decimis, divortiis, & cæteris id genus Eccleſiaſticis. In cæteris fere ſingulis Regni partibus ad hæc Iudices ſunt ſinguli.

In Criminalibus primarius Regis Iuſticiarius forum ſuum Edinburgi plerumque

rumque habet. quod munus jam aliquandiu gesserunt Comites Argathenæ. qui duos vel tres Iurisconsultos delegant, qui de Capitalibus, aut quæ membrorum mutilationem aut universorum bonorum amissionem inferant, cognoscunt. Et hoc in foro Reo permissum est, etiam in læsæ Majestatis crimine, sibi asciscere advocatum qui suam causam agat.

ANNOTAT. Ad Coronam Domini Regis & illius Iustitiarii pertinet, crimen læsæ Majestatis, item occultatio Thesauri fraudulosa, placitum de pace Domini Regis infracta, homicidiũ, roboria, raptus, incendium, murthrum, crimen falsi vel de falsa mensura, falsa charta, falsa moneta, & si qua sunt similia, quæ ultimo puniuntur supplicio aut membrorum truncatione.

Iustitiarii etiam in criminalibus nonnunquam Regia authoritate ad hanc vel illam causam particularem cognoscendam constituuntur.

Vicecomites etiam in suis territoriis & magistratus in burgis nonnullis de homicidio cognoscunt (homicida intra spatium XXIV horarum deprehenso) & à Iuratoribus reum peractum extremo supplicio afficiunt; verum tempore illo elapso, causa ad Iustitiarium Regium

rumque habet. quod munus jam aliquandiu gesserunt Comites Argatheniæ. qui duos vel tres Iurisconsultos delegant, qui de Capitalibus, aut quæ membrorum mutilationem aut universorum bonorum amissionem inferant, cognoscunt. *Et hoc in foro Reo permissum est, etiam in læsæ Majestatis crimine, sibi ascilcere advocatum qui suam causam agat.*

ANNOTAT. Ad *Coronam Domini Regis & illius Iustitiarii pertinet*, crimen *læsæ Majestatis*, item occultatio *Thesauri fraudulosa*, placitum de pace Domini Regis infracta, homicidiū, roboria, raptus, incendium, murthrum, crimen falsi vel de falsa mensura, falsa charta, falsa moneta, & si qua sunt similia, quæ ultimo puniuntur supplicio aut membrorum truncatione.

Iustitiarii etiam in criminalibus nonnunquam Regia authoritate ad hanc vel illam causam particularem cognoscendam constituuntur.

Vicecomites etiam in suis territoriis & magistratus in burgis nonnullis de homicidio cognoscunt (homicida intra spatium XXIV horarum deprehenso) & à Iuratoribus reum peractum extremo supplicio afficiunt; verum tempore illo elapso, causa ad Iustitiarium Regium

gium vel Delegatos refertur. Eodem etiam privilegio gaudent Nobiles nonnulli contra latrones in ipsorum jurisdictionibus deprehensos.

ANNOTAT. Idem & de furtis cognoscunt: secundum leges Davidis primi.

Sunt etiam qui ejusmodi habent Regalia ut in criminalibus intra suos limites jurisdictionem exerceant, & in causis nonnullis intra ipsorum terminos habitantes à Regio Iustitiario revocent, cautione tamen interposita ut ex lege jus tribuant.

VII.

CATALOGVS REGVM Scotiæ, *ex Hectore Boethio, & Georgio Buchanano.*

1 FErgusius primus Scotorum Rex, filius Ferquardi Regis Hiberniæ, regnare incepit anno ante Christi Servatoris in carnem adventum trecentesimo trigesimo; regnavit annis XXV, & naufragio periit ad Scopulum Fergusii (Cragfergus vernacule) in mari Hybernico.

II.Ferithar̄is, Fergusii germanus, suc-

succeſſit, quia Ferguſii liberorum ætas nondum regno idonea erat; & regnavit annis quindecim, à Ferlego ex fratre nepote ex inſidiis cæſus.

III. Mainus, Ferguſii filius natu minor, majore ob indignam patrui cædem damnato, ſucceſſit, & XXIX annos regnavit.

IV. Dornadilla, Maini filius, XXVIII annos poſt patrem regnavit, & ad Berigonium eſt ſepultus.

V. Nothatus, Dornadillæ germanus, ſuffragio populi regnum adeptus, per tyrannidem exercuit annis 20. à Dovalo è Gallovidia cæſus.

VI. Reutherus, Dornadillæ filius, à Dovali factione ſine populi ſuffragiis Rex appellatus; itaque à ſuis pulſus in Hyberniam fugit, & poſtmodum reſtitutus, 26 annos regnavit, mortuus Berigonii.

VII. Reuther, Reutheris frater, Thereo Reutheris filio adhuc minore, regnare juſſus, decimo quarto regni anno ſponte ſe abdicavit.

VIII. Thereus, patruo ſuccedens regnum multis flagitiis contaminavit; & ſuorum inſidias metuens; Eboracum perfugit, ibidemque expiravit, anno regni ſui duodecimo.

IX. Ioſina, Therei frater, 24 annos

regnum

succeſſit, quia Ferguſii liberorum ætas nondum regno idonea erat; & regnavit annis quindecim, à Ferlego ex fratre nepote ex inſidiis cæſus.

III. Mainus, Ferguſii filius natu minor, majore ob indignam patrui cædem damnato, ſucceſſit, & XXIX annos regnavit.

IV. Dornadilla, Maini filius, XXVIII annos poſt patrem regnavit, & ad Berigonium eſt ſepultus.

V. *Nothatus, Dornadillæ germanus, ſuffragio populi regnum adeptus, per tyrannidem exercuit annis 20. à Dovalo è Gallovidia cæſus.*

VI. Reutherus, Dornadillæ filius, à Dovali factione ſine populi ſuffragiis Rex appellatus; itaque à ſuis pulſus in Hyberniam fugit, & poſtmodum reſtitutus, 26 annos regnavit, mortuus Berigonii.

VII. Reuther, Reutheris frater, Thereo Reutheris filio adhuc minore, regnare juſſus, decimo quarto regni anno ſponte ſe abdicavit.

VIII. Thereus, patruo ſuccedens regnum multis flagitiis contaminavit; & ſuorum inſidias metuens; Eboracum perfugit, ibidemque expiravit, anno regni ſui duodecimo.

IX. Ioſina, Therei frater, 24 annos regnum tenuit, Berigonii mortuus.

X. Fumanus, Ioſinæ filius, regnum adeptus bonis artibus exercuit, & 30 regni anno omnibus carus deceſſit, & Berigonii ſepelitur.

XI. Durſtus filius ſucceſſit, vita in omnia vitia projecta; itaque nobilium conjuratione eſt interfectus, poſtquam 9 annos regnaſſet.

XII. Evenus, Durſti frater patruelis, ſucceſſit, & decimo nono regni ſui anno, multis bello & pace feliciter geſtis, obiit.

XIII. Gillus, Eveni nothus, tyrannice occupat regnum, Durſti familiam exterminare anniſus. multos nobiles & inter hos quatuor regios adoleſcentes interfecit. Dovalli tandem opera in Hiberniam pulſus interficitur, poſtquam biennium regnaſſet.

XIV. Evenus ſecundus, Finnani è Dovallo fratre nepos, regnat annis triginta ſeptem; Orcades tumultuantes compeſcuit; Everneſſam in Moravia, & Ennerlotheam in Loquhabria, condidit.

XV. Ederus, Durſti à Dothano filio nepos, 48 annis regnavit, in campo Evonii ſepultus.

XVI. Evenus tertius, Ederi filius, omnium flagitioſiſſimus, ideoque à ſuis

captus, & septimo principatus sui anno in carcere strangulatus est.

XVII. Metellanus, Ederi nepos ex fratre Carrano, ob egregias virtutes omnibus carus, regnavit annis 39, ut Boëthius tradit, aut 30 tantum, ut Buchananus.

XVIII. Caratacus sive Caractacus, Metellani Regis ex sorore Europeia nepos, regnum varia fortuna tenuit annis viginti; obiit anno à Christo nato 54.

XIX. Corbredus, Caractaci frater, regnavit annis 58.

XX. Dardanus, Metellani nepos, ob immaturam Corbredi filii ætatem, à proceribus Rex factus, & cum in omnia flagitia præceps rueret, quarto regni sui anno ab eisdem occisus.

XXI. Corbredus II, cognomento Galdus, superioris Corbredi filius. hic primus Romanorum arma expertus. cum Agricolæ dudum inferior fuisset, illo à Domitiano revocato, Romanos rursus è Scotorum finibus profligavit; & non minore apud hostes quam cives gloria clarus, tricesimo quinto regni sui anno decessit.

XXII. Luctacus, Galdi filius, cum flagitiosissimam vitam avaritia crudelitateque ageret, in conventu publico

captus, & septimo principatus sui anno in carcere strangulatus est.

xvii. Metellanus, Ederi nepos ex fratre Carrano, ob egregias virtutes omnibus carus, regnavit annis 39, ut Boëthius tradit, aut 30 tantum, ut Buchananus.

xviii. Caratacus sive Caractacus, Metellani Regis ex sorore Europeia nepos, regnum varia fortuna tenuit annis viginti; obiit anno à Christo nato 54.

xix. Corbredus, Caractaci frater, regnavit annis 18.

xx. Dardanus, Metellani nepos, ob immaturam Corbredi filii ætatem, à proceribus Rex factus, & cum in omnia flagitia præceps rueret, quarto regni sui anno ab eisdem occisus.

xxi. Corbredus II, cognomento Galdus, superioris Corbredi filius. hic primus Romanorum arma expertus. cum Agricolæ dudum inferior fuisset, illo à Domitiano revocato, Romanos rursus è Scotorum finibus profligavit; & non minore apud hostes quam cives gloria clarus, tricesimo quinto regni sui anno decessit.

xxii. Luctacus, Galdi filius, cum flagitiosissimam vitam avaritia crudelitateque ageret, in conventu publico Evonii

à multitudine cæsus anno regni tertio.

xxiii. Mogaldus, Galdi è filia nepos, initio imperii optimis Regibus par, senior facile vitiorum contagio in avunculi mores abiit; itaque trigesimo sexto regni sui anno à suis est occisus.

xxiv. Conarus, Mogaldi filius, cum à majoribus magno labore parta luxu & libinibus profudisset, censum haberi & tributum indici postulavit; quo animi omnium ita fuerunt offensi, ut Regem in carcerem conjicerent, & ministros exquisitis suppliciis necarent: Prorege interim constituto Argado. Rex autem animi mœrore in carcere defecit decimo quarto regni sui anno.

xxv. Ethodius, ex Mogaldi sorore natus, princeps bello & pace clarus; trigesimo tertio regni sui anno, à fidicine quodam noctu in cubiculo suo occisus est.

xxvi. Filio Ethodii nondum ad regnandum idoneo, frater Satrael successit, & ob tyrannidem in nobiles juxta ac plebeios quarto regni sui anno à suis noctu domi strangulatus est.

xxvii. Donaldus, alter Ethodii germanus, mite ac moderatum egit imperium, primusque Christianos ritus

accepit, & vigeſimo primo regni ſui anno obiit.

XXVIII. Ethodius, ſecundus ſuperioris Ethodii filius, homo prope ſtupidus; certe languidiore ingenio, quam cui tam ferocis populi moderatio conveniret. vigeſimo primo, ut Buchananus, aut decimo ſexto, ut Boëthius, regni ſui anno, familiarium tumultu occiſus.

XXIX. Athirco, Ethodii filius, magnæ primum ſpei, deinde in multa flagitia proclivis, nobilitati à Nathaloco, cujus filias conſtupraverat, in ſe concitatæ impar, & à ſuis deſertus, manum ſibi intulit, duodecimo quam regnare cœperat anno.

XXX. Nathalocus, magna parte nobilitatis adverſa, ab iis quos donis & promiſſis corruperat Rex factus, cum regnum eiſdem artibus quibus pepererat exerceret, à quodam ſuorum familiarium prope duodecimo regni anno occiditur.

XXXI. Findochus, Athirconis filius, in quotidiana conſuetudine ſumma humanitate, in jure dicundo æquitate, in promiſſis fide, decimo principatus ſui anno, inſidiis Donaldi Hebridiani, Garantio fratre conſcio, interiit.

XXXII. Donaldus II, Findochi germanus,

accepit, & vigesimo primo regni sui anno obiit.

XXVIII. Ethodius, secundus superioris Ethodii filius, homo prope stupidus; certe languidiore ingenio, quam cui tam ferocis populi moderatio conveniret. vigesimo primo, ut Buchananus, aut decimo sexto, ut Boëthius, regni sui anno, familiarium tumultu occisus.

XXIX. Athirco, Ethodii filius, magnæ primum spei, deinde in multa flagitia proclivis, nobilitati à Nathaloco, cujus filias constupraverat, in se concitatæ impar, & à suis desertus, manum sibi intulit, duodecimo quam regnare cœperat anno.

XXX. Nathalocus, magna parte nobilitatis adversa, ab iis quos donis & promissis corruperat Rex factus, cum regnum eisdem artibus quibus pepererat exerceret, à quodam suorum familiarium prope duodecimo regni anno occiditur.

XXXI. Findochus, Athirconis filius, in quotidiana consuetudine summa humanitate, in jure dicundo æquitate, in promissis fide, decimo principatus sui anno, insidiis Donaldi Hebridiani, Garantio fratre conscio, interiit.

XXXII. Donaldus II, Findochi germanus, cum vindictam pararet, ab eodem Donaldo Insulano, anno primo regni sui vix circumacto, superatus interiit.

XXXIII. Donaldus Insulanus, regnum flagitio partum pejoribus artibus exercens, duodecimo regni sui anno à Crathlintho, Findochi filio, ex insidiis cæsus est.

XXXIV. Crathlinthus, magno studio Rex creatus, 24 annis præfuit.

XXXV. Fincormachus fratri successit, & non modo rempublicam bene administravit, sed & religionem Christianam sedulo promovit; regnavitque annis 47.

XXXVI. Romachus Crathlinthi ex fratre nepos, regnum magis vi quam populi voluntate susceptum crudeliter exercuit, & tertio regni sui anno repentina nobilium conjuratione interiit.

XXXVII. Angusianus, Romachi patruelis, successit, secundoque regni sui anno à Pictis est cæsus.

XXXVIII. Fetelmachus patruelis Angusiano suffectus, cum magna clade Pictos perculisset, insidiis ab iis petitus, fraude fidicinis sui noctu jugulatus est anno regni sui tertio.

XXXIX. Eugenius, sive Evenus, Fin-

cormachi filius, à Maximo Romanorum duce & Pictis cum magna parte nobilitatis cæsus tertio regni sui anno. Scoti deinceps patria pulsi, ut Boëthius tradit, 44, seu, ut Buchananus, 27 annis, sine Rege fuerunt.

XL. Fergusius II, Erthi filius, Echadii sive Ethodii nepos, Eugenii pronepos, post interregnum Scotorum regnum adiit, anno Arcadii & Honorii sexto, à Christo nato XLIV aut V; & post multa prælia cum Romanis varia fortuna gesta, demum ab illis est occisus, postquam novem annos regnasset secundum Boëthium, secundum vero Buchananum 16.

XLI. Eugenius, sive Evenus secundus, Fergusii filius, successit, & Britones ad Vmbrum amnem usque sibi vectigales fecit, sed tertio regni sui anno à Vortigerno Saxonum & Anglorum copiis suffulto profligatus, aut in prœlio aut morbo interiit, anno Christi secundum Boëthium quadringentesimo sexagesimo; secundum Buchananum autem quinquagesimo secundo.

XLII. Dongardus, Eugenii germanus, in regnum succedens post quintum regni annum decessit. Boëthius à Constantino Britonum rege in prælio interemtum tradit.

XLIII. Con-

cormachi filius, à Maximo Romanorum duce & Pictis cum magna parte nobilitatis cæsus tertio regni sui anno. Scoti deinceps patria pulsi, ut Boëthius tradit, 44, seu, ut Buchananus, 27 annis, sine Rege fuerunt.

XL. Fergusius II, Erthi filius, Echadii sive Ethodii nepos, Eugenii pronepos, post interregnum Scotorum regnum adiit, anno Arcadii & Honorii sexto, à Christo nato XLIV aut V; & post multa prælia cum Romanis varia fortuna gesta, demum ab illis est occisus, postquam novem annos regnasset secundum Boëthium, secundum vero Buchananum 16.

XLI. Eugenius, sive Evenus secundus, Fergusii filius, successit, & Britones ad Vmbrum amnem usque sibi vectigales fecit, sed tertio regni sui anno à Vortigerno Saxonum & Anglorum copiis suffulto profligatus, aut in prælio aut morbo interiit, anno Christi secundum Boëthium quadringentesimo sexagesimo; secundum Buchananum autem quinquagesimo secundo.

XLII. Dongardus, Eugenii germanus, in regnum succedens post quintum regni annum decessit. Boëthius à Constantino Britonum rege in prælio interemtum tradit.

XLIII. Con-

XLIII. Constantinus fratri Dongardo succedens, ignavia adversus hos, arrogantia in subditos & libidine, Scotos adeo offendit, ut pene rebellarent; demum à nobili Aebudensi, cujus filiam stupraverat, est occisus; anno regni sui decimo septimo. Buchananus tamen Ioanni Fordono accedit, qui vigesimo secundo regni anno diuturno morbo interiisse tradit.

XLIV. Congallus, è Dongardo Constantini fratre genitus, vigesimo, ut Boëthius, vigesimo secundo, ut Buchananus, regni anno obiit, pluribus pace quam bello gestis.

XLIV. Conranus, vel Goranus, Congalli germanus, trigesimo quinto regni sui anno à suis cæsus est. Sub hoc Arcturus in Britannia floruit.

XLVI. Eugenius tertius, Congalli filius, regnum tenuit secundum Boëthium annos triginta quatuor, secundum Buchananum viginti tres.

XLVII. Congallus, sive Convallus, Eugenii frater, religionis & justitię cultor decem annis regnavit.

XLVIII. Kynnatellus, Congalli frater, secundo regni sui anno decessit.

XLIX. Ardanus, Conrani filius, à Columba inauguratus, cum Saxonibus & Anglis varia fortuna pugnavit, & 27

regni sui anno, ut Boëthius, aut trigesimo quarto, ut Buchananus, fato concessit, & Ronæ sepelitur.

L. Kennethus, Congalli filius, nihil memoria dignum gessit, quarto, vel, ut alii, duodecimo mense, extinctus.

LI. Eugenius quartus, Ardani filius, decimo sexto regni sui anno obiit.

LII. Ferquardus, Eugenii filius, ob tyrannidem & contemtum religionis à proceribus in carcerem detrusus, decimo quarto regni anno sibi mortem conscivit.

LIII. Donaldus IV, Eugenii filius, decimo quinto regni sui anno decessit, vel, ut Boëthius scribit, in Tao lacu submersus, præclara virtutum suarum memoria post se relicta.

LIV. Ferquhardus, Donaldi ex fratre Ferquhardo nepos, vir in omni scelerum genere inquinatissimus: vini æque ac pecuniæ inexplebilis, immani in homines crudelitate & in Deum impietate. In fine vitæ, monente Colmanno Episcopo, ad se reversus, & pœnitens, obiit, postquam regnum octodecim annos tenuisset; anno Christi secundum Boëthium 684, secundum Buchananum 668.

LV. Malduinus, Donaldi filius, vigesimo regni sui anno ab uxore ob suspicionem

regni sui anno, ut Boëthius, aut trigesimo quarto, ut Buchananus, fato concessit, & Ronæ sepelitur.

L. Kennethus, Congalli filius, nihil memoria dignum gessit, quarto, vel, ut alii, duodecimo mense, extinctus.

LI. Eugenius quartus, Ardani filius, decimo sexto regni sui anno obiit.

LII. Ferquardus, Eugenii filius, ob tyrannidem & contemtum religionis à proceribus in carcerem detrusus, decimo quarto regni anno sibi mortem conscivit.

LIII. *Donaldus IV, Eugenii filius*, decimo quinto regni sui anno decessit, vel, ut Boëthius scribit, in Tao lacu submersus, præclara virtutum suarum memoria post se relicta.

LIV. *Ferquhardus*, Donaldi ex fratre *Ferquhardo nepos*, vir in omni scelerum genere inquinatissimus: vini æque ac pecuniæ inexplebilis, immani in homines crudelitate & in *Deum* impietate. In fine vitæ, monente *Colmanno* Episcopo, ad se reversus, & pœnitens, obiit, postquam regnum octodecim annos tenuisset; anno Christi secundum Boëthium 684, secundum Buchananum 668.

LV. Malduinus, Donaldi filius, vicesimo regni sui anno ab uxore ob suspicionem

spicionem de pellice strangulatus, quæ quarto post die viva cremata est.

LVI. Eugenius quintus, Malduini nepos ex fratre Dongardo, quarto regni anno obiit, postquam Egfridum Northumbriæ Regem cum exercitu delevisset, & Northumbriam ingenti clade afflixisset.

LVII. Eugenius sextus, Ferquhardi filius, cum Pictis bellum varia fortuna gessit, & decem annos regnavit.

LVIII. Ambirkelethus, Eugenii quinti filius, Boëthio; aut Findani filius, Eugenii nepos, Buchanano; libidine atque avaritia fœdus, contra Pictos proficiscens incerto sagittæ ictu in castris interiit, nondum biennio in regno expleto.

LIX. Eugenius VII, superioris Regis frater, Ecclesiæ Christi cultor eximius; ut in cœnobiis res gestæ Regum memoriæ mandarentur, instituit. Pace perpetua per septemdecim annos cum vicinis omnibus continuata Abrenethi diem obiit.

LX. Mordacus, Ambirkelethi filius, successit, omni vita pacificus, justus ac pietate devotus. ineunte decimosexto regni anno decessit.

LXI. Etfinus, Eugenii septimi filius, per annos triginta unum, quibus regno

præfuit, in summa tranquillitate suos continuit.

LXII. Eugenius octavus, Mordaci filius, primo regni sui anno optimum gessit principem; inde in omnia flagitia prçceps abiit,& cum nec amicorum nec sacerdotum admonitionibus quicquam moveretur, post tertium regni sui annum in cœtu procerum, omnibus in ejus exitium consentientibus, confossus periit.

LXIII. Fergusius tertius, Etfini filius, pari simulatione virtutis & vitiorũ fœditate usus, pari prope fato defunctus; pari enim spatio, id est, triennio, regnũ tenuit. periit veneno ab uxore dato.

LXIV. Solvathius, Eugenii octavi filius, cum viginti annis cum summa laude præfuisset, moritur anno Christi 787, secundum Buchananum & Boëthium.

LXV. Achaius,Etfini filius; Is primus Scotorum principum cum Francis & Carolo Magno Romanorum tum Imperatore fœdus icit. Et felix omni vita, trigesimo secundo regni sui anno decessit.

LXVI. Congallus, Achaii ex Dongallo Etfini fratre patruelis, summa domi & foris concordia quinquennium regnavit.

LXVII. Don-

præfuit, in summa tranquillitate suos continuit.

LXII. Eugenius octavus, Mordaci filius, primo regni sui anno optimum gessit principem; inde in omnia flagitia præceps abiit, & cum nec amicorum nec sacerdotum admonitionibus quicquam moveretur, post tertium regni sui annum in cœtu procerum, omnibus in ejus exitium consentientibus, confossus periit.

LXIII. Fergusius tertius, Etfini filius, pari simulatione virtutis & vitiorũ fœditate usus, pari prope fato defunctus; pari enim spatio, id est, triennio, regnũ tenuit. periit veneno ab uxore dato.

LXIV. Solvathius, Eugenii octavi filius, cum viginti annis cum summa laude præfuisset, moritur anno Christi 787, secundum Buchananum & Boëthium.

LXV. Achaius, Etfini filius; Is primus Scotorum principum cum Francis & Carolo Magno Romanorum tum Imperatore fœdus icit. Et felix omni vita, trigesimo secundo regni sui anno decessit.

LXVI. Congallus, Achaii ex Dongallo Etfini fratre patruelis, summa domi & foris concordia quinquennium regnavit.

LXVII. Don-

LXVII. Dongallus, Solvathii filius, dum bellum adversus Pictos molitur, in ipso apparatu submersa navicula, in transitu Speræ rapidissimi amnis extinctus est, postquam Scotorum regnum tenuisset annos sex aut septem.

LXVIII. Alpinus, Achaii filius, bellum adversus Pictos urgens, & aliquot præliis superior, tandem quarto regni sui anno cum multis suorum ab iisdem captus & crudeliter cæsus.

LXIX. Kennethus, Alpini filius, Pictos frequentibus præliis obtritos pene delevit, ut nunquam regium nomen resumere potuerint; leges sanctissimas tulit, quibus posteritas dudum usa Macalpinanas vocabat: & ab Orcadum insulis ad vallum Adriani imperium promovit. obiit regni sui anno vigesimo.

LXX. Donaldus quartus, Kennethi germanus, vir ignavus, & portentosæ luxuriæ pariter & avariciæ; quicquid Scotorum agri erat ultra Fortham & Cludam amnes, amisit. In carcerem à suis conjectus manum sibi intulit sexto quam regnum iniit anno.

LXXI. Constantinus, Kennethi filius, vir magni animi & virtutis eximiæ. Danos in Pictorum subsidium venien-

venientes ex improviso aggressus primum cecidit, deinde castra eorum temere aggressus in agro Fifano, magna exercitus parte amissa captus, & in speluncam Modicam pertractus occiditur, quæ hodieque diaboli specus appellatur. Regnavit annos secundum Boëthium XIII, secundum Buchananum XVI.

LXXII. Ethus fratri successit, à pedum celeritate Alipes dictus, cujus segnitiem proceres minus ferendam rati, regnum ejerare coëgerunt secundo regni anno. In custodia tertio die mœrore interiit.

LXXIII. Gregorius, Dongalli filius, homo animo plane regio, & cui nulla virtus deesset quæ virum principem deceret. Leges de immunitate ministrorum Ecclesiæ (qui sub Pictis prope servorum loco fuerant) vel veteres revocavit, vel novas condidit. Quæ Donaldus quintus amiserat, recuperavit: Northumbriamque, Cumbriam & VVestmariam Scotorum imperio adjecit; Hybernos valide contrivit. His rebus domi forisque gestis, duodevicesimo regni anno decessit, non minus justitia & temperantia quam fortitudine clarus: unde merito apud suos Magni cognomentum est adeptus.

es ex improviso aggressus pri-
ecidit, deinde castra eorum re-
gressus in agro Fifano, magna
us parte amissa captus, & in
am Modicam pertractus occi-
uæ hodieque diaboli specus ap-
. Regnavit annos secundum
m XIII, secundum Buchana-
I.

I. Ethus fratri successit, à pe-
leritate Alipes dictus, cujus se-
proceres minus ferendam ra-
im ejerare coëgerunt secundo
io. In custodia tertio die mœ-
riit.

. Gregorius, Dongalli filius,
imo plane regio, & cui nulla
eesset quæ virum principem
Leges de immunitate mini-
Ecclesiæ (qui sub Pictis prope
loco fuerant) vel veteres re-
el novas condidit. Quæ Do-
intus amiserat, recuperavit:
briamque, Cumbriam &
iam Scotorum imperio adje-
nos valide contrivit. His re-
forisque gestis, duodevicesi-
anno decessit, non minus ju-
emperantia quam fortitudine
ide merito apud suos Magni
ntum est adeptus.

LXXIV. Do-

LXXIV. Donaldus quintus, Constantini secundi filius, princeps laudabilis, undecimo regni sui anno fato functus est, omnibus carus.

LXXV. Constantinus tertius, Ethi filius, decimo regni sui anno cum Danis in Anglia fœdus solemne icit; & Milcolumbo Donaldi filio Cumbriam donavit. qui honor velut augurium & argumentum erat, proxime regnaturum. Ac deinceps, inquit Buchananus, in proximis aliquot Regibus observatur, manifesta adversus veterem comitiorum rationem fraude, quæ omnem liberorum suffragiorum vim prope tolleret, non minus à Coss. ac Cæsaribus designatio. Deinde cum post multos annos ex fœdere cum Danis contra Anglos exercitum misisset, isque ab Anglis pene ad internecionem cæsus esset, ejurato sponte magistratu, ad Culdeos, id est, Dei cultores, (ita ea ætas monachos vocabat,) se velut in portum recepit, & reliquos vitæ annos quinque inter eos ad Fanum S. Andreæ transegit. Decessit anno à regno inito quadragesimo. Anno Christi 943.

LXXVI. Malcolmus Boëthio, Milcolumbus Buchanano, Donaldi filius, fœdus cum Anglis iniit, & ab iis Cumbriam & VVestmeriam in feudum acceni

cepit. decimo quinto regni anno dum acrius latrocinia punit, & luxuria diffluentes juniorum mores coërcet, in Moravia noctu à conjuratis est extinctus.

LXXVII. Indulfus, Constantini tertii filius, à Danis bello petitus, haud procul à Cullane, in Boina regione, ab iis cæsus est, cum novem annos & tres menses regnasset.

LXXVIII. Duffus, Malcolmi filius, Foresiæ insidiis, Donaldi arcis præfecti, jugulatus, postquam quatuor annos & sex menses regnasset.

LXXIX. Culenus, Indulfi filius, omni flagitiorum & libidinum genere infamis, à Rohardo sive Cadhardo, in vico Methuano, ob stuprum filiæ illatum, est occisus; postquam quatuor annos & sex menses regnasset.

LXXX. Kennethus, Duffi frater; Danos ad Loncarten insigni clade superavit; novam legem, ut Regi defuncto maximus natu filius succederet, &, filio ante Patrem defuncto, nepos avo subrogaretur, à nobilitate obtinuit, cum ante occulto scelere Milcolumbum Cumbriæ præfectum veneno sustulisset, ut Buchananus narrat. tandem à Fenella Fethercarniæ arcis in

Mernia domiña per dolum cæſus eſt anno regni vigeſimo quinto.

LXXXI. Conſtantinus quartus, Culeni filius, cognomento Calvus, poſt annum & ſex menſes quam regnum invaſerat, à Kennetho cæſus. Boëthius tertio regni anno occiſum tradit.

LXXXII. Grimus, Duffi filius, aut, ut aliis placet, nepos, ex optimo principe, quem primis annis egit, in flagitioſiſſimum mutatus, à Malcolmo, ſive Milcolumbo, prælio ſuperatus, captus, & oculis privatus, interiit decimo Regni ſui anno.

LXXXIII. Malcolmus, ſive Milcolumbus ſecundus, Kennethi filius, legem regiam confirmatam obtinuit. Danos, à quibus in Moravia victus erat, mox viribus reſtauratis in Marria ſuperavit. Omnes agros regios Nobilitati diviſit. Nobilitas contra Regi conceſſit, ut, cum eorum aliquis moreretur, liberi ad viceſimum primum ætatis annum in tutela Regia eſſent; Rexque proventus omnes, præterquam qui in educationem liberorum impenderetur, acciperet. Præterea ut puberum collocandorum poteſtas penes illum eſſet, ad eumque dos rediret. Nova magiſtratuum nomina inſtituit. Bellis perfunctus aliquot annos magna cum gloria

gloria regnavit: ſed in ætatis decurſu in avaritiam & ſævitiam delapſus, Nobilium odium incurrit, & ab iis interemtus eſt, poſtquam annos triginta regnaſſet.

LXXXIV. Duncanus, Malcolmi nepos ex filia Beatrice; vir ſumma humanitate & æquitate in jure dicundo. Danos magna clade ad Bertham concidit. A Macbetho ad Ennerneſſum ex inſidiis cæſus, cum ſex annos regnaſſet.

LXXXV. Macbethus, Malcolmi nepos ex filia Doada, per tyrannidem regnum invaſit. Initio quidem regni, multa bona reipublicæ fecit, quæ omnia poſtea flagitiis dehoneſtavit. itaque, cum ſeptemdecim annis regnaſſet, à Milcolumbo Duncani filio, qui apud Anglos exulaverat, regno eſt dejectus.

LXXXVI. Malcolmus, ſive Milcolumbus tertius, anno Chriſti 1057, ſecundum Buchananum, rex factus. Margaritam Eduardi Angliæ hæredis in conjugem accepit, ex qua ſanctam & numeroſam prolem ſuſcepit. Præter alias leges ab ipſo ſalubriter latas, uxoris etiam precibus dediſſe fertur, ut primam novæ nuptæ noctem, quę proceribus per gradus quoſdam lege Regis Eugenii debebatur, ſponſus dimidiata argenti

regnavit: sed in ætatis decursu
rtiam & sæviciam delapsus, No-
odium incurrit, & ab iis inter-
est, postquam annos triginta re-
t.

xiv. Duncanus, Malcolmi ne-
x filia Beatrice; vir summa hu-
tate & æquitate in jure dicun-
Danos magna clade ad Bertham
dit. A Macbetho ad Ennernes
x insidiis cæsus, cum sex annos
sset.

xv. *Macbethus, Malcolmi ne-
filia Doada, per tyrannidem re-
invasit.* Initio quidem regni,
bona reipublicæ fecit, quæ om-
stea flagitiis dehonestavit. ita-
m septemdecim annis regnasset,
olumbo Duncani filio, qui apud
exulaverat, regno est dejectus.

xvi. *Malcolmus, sive Milco-
tertius, anno Christi* 1057,
m Buchananum, rex factus.
tam Eduardi Angliæ hæredis
gem accepit, ex qua sanctam &
sam prolem suscepit. Præter
es ab ipso salubriter latas, uxo-
n precibus dedisse fertur, ut pri-
ovæ nuptæ noctem, quę proce-
er gradus quosdam lege Regii
debebatur, sponsus dimidiata
argenti

argenti marca redimere posset: quam pensionem adhuc marchetas mulierum vocant. Bello deinde inter ipsum & Guilielmum Rufum orto, ad Annevici in Northumbria arcem, dum eam obsideret, Angli equitis insidiis cæsus una cum Eduardo filio: postquam regnum triginta sex annos tenuisset.

LXXXVII. Donaldus Banus, id est, albus, Malcolmi frater, pulsis nepotibus, regnum tyrannice invasit; sed multis exosus, Duncano Malcolmi notho in Scotiam accersito, rebus suis diffidens, post sextum quam regnum invaserat mensem, in Aebudas profugit.

LXXXVIII. Duncanus regno potitus, cum imperiosius ageret, à Dunaldo in Taschia noctu est obtruncatus, postquam annum & sex menses regnasset.

LXXXIX. Edgarus quartus, Malcolmi filius, in regnum accersitus, Donaldo vel Duncano in vinculis mortuo, in summa pace novem annos regnavit & sex menses, & septimo regni anno sine liberis discessit.

XC. Alexander, Edgari frater, cognomento Fers, id est, Fortis, cum septemdecim annos rei Scoticæ præfuisset, decessit, nullis è Sybilla Gulielmi Normanni filia liberis relictis.

XCI. David, Alexandri Germanus,

 succesit

succeſſit anno Chriſtj 1124. Voldioſi Northumbriæ Comitis filiam Mathildem in uxorem accepit: qua immatura morte ſublata, bellum inter Stephanum Angliæ regem atque ipſum exarſit; & pax rurſus facta anno 1139. deceſſit ann. 1153, poſtquam annos viginti novem & duos menſes regnaſſet.

XCII. Malcolmus quartus, Davidis ex Henrico filio nepos, externo bello liber, inteſtinis ſeditionibus ſuorumque rebellione exagitatus eſt. quib[9] oppreſſis, duodecimo regni ſui anno deceſſit, anno 1156 Buchanano, 1160 Boëthio.

XCIII. VVilhelmus, Malcolmi frater, Northumbriam ab Anglo armis repetiit. à quo nono regni ſui anno ex inſidiis captus Regnum Scotiæ in fidem & clientelam Regis Angliæ proceribus conſentientibus dedit; ut Angli ſcriptores tradunt: ſed alii tradunt, conventum inter Reges, non de deditione, ſed de certa pecunia per penſiones danda; arceſque tantiſper Anglo traditas, dum ea perſolveretur. Richardus autem Rex Angliæ, in Syriam profecturus, pactiones omnes remiſit, & à VVilhelmo decem mille marcas argenti dono accepit. Denique multis præclare geſtis, ſeptuageſimum quartum vitæ annum agens, regni qua-

anno Christi 1124. Voldiosi
nbriæ Comitis filiam Mathil-
xorem accepit: qua immatu-
sublata, bellum inter Stepha-
gliæ regem atque ipsum exar-
x rursus facta anno 1139. deces-
1153, postquam annos viginti
& duos menses regnasset.
Malcolmus quartus, Davidis
co filio nepos, externo bello li-
stin s seditionibus suorumque
ne exagitatus est. quib9 oppres-
lecimo regni sui anno decessit,
5 Buchanano, 1160 Boëthio.
VVilhelmus, Malcolmi frater,
nbriam ab Anglo armis repe-
no nono regni sui anno ex in-
tus Regnum Scotiæ in fidem
elam Regis Angliæ proceri-
entientibus dedit; ut Angli
tradunt: sed alii tradunt,
m inter Reges, non de de-
sed de certa pecunia per pen-
nda; arcesque tantisper An-
tas, dum ea persolveretur.
is autem Rex Angliæ, in Sy-
ofecturus, pactiones omnes
& à VVilhelmo decem mille
genti dono accepit. Denique
æclare gestis, septuagesimum
vitæ annum agens, regni
qua-

quadragesimum nonum, decessit, anno 1214.

XCIV. Alexander secundus, VVilhelmi filius, adversus Ioannem Anglorum Regem bellum movit, & in Angliam penetravit. Ioannam Henrici Angl. Regis sororem in uxorem accepit. Decessit anno ætatis 51, regni 35, salutis humanæ 1249.

XCV. Alexander tertius, superioris filius, Margaritam Henrici filiam in uxorem accepit; Norvvegos, qui Scotiam invaserant, magna clade perculit. Dein uxore & liberis orbatus, Ioletam filiam Comitis Drüidum uxorem sumsit, & intra annum vertentem ipse ab equo lapso excussus fractis cervicibus interiit, anno Christi 1285. vixit annos 45; regnavit 37. Alexandro cum tota stirpe præter unam neptem ex filia extincto, interreges creati; neptis Eduardo Anglo desponsata, antequã è Norvvegia accerseretur, defuncta. Interregnum per varias dissensiones sex annos & novem menses duravit.

XCVI. Ioannes Balliolus, se Anglorum Regi subditum fore professus, ab Eduardo in Regem Scotiæ promotus: & in novo Castro ad Tinam in verba Angliæ Regis juravit. Molestissime id à Scotis acceptum: itaque rescissum à

Scotis acceptum: itaque resciſſum à Scotis. Anglus Scotiam invaſit, multa oppida & arces cepit, & Regem ad deditionem compulit. Eduardus Anglus decem annis Scotos multis incommodis afflixit. Boëthius.

XCVII. Robertus Bruſſius anno 1306 Rex factus; poſt multas quas paſſus eſt bellis cum Anglis varia fortuna geſtis calamitates, hoſtibus tandem devictis pulſiſque, patrium regnum egregie reſtituit. Deceſſit anno 1329, regni vigeſimo quarto.

XCVIII. David, Roberti filius, poſt regnum per Thomam Ranulphum interregem biennium circiter adminiſtratum, regnare cœpit; ſed ab Eduardo Balliolo Anglorum copiis ſuffulto ſuperatus in Galliam profugit. Balliolus regno potitus (quem Boëthius è Regum ſerie & numero excludit; Buchananus XCIX regem agnoſcit) ab Andrea Moravio prorege profligatus anno 1332, eundem paulo poſt cepit. Bellum deinde mutuis cladibus exercitum; David in Scotiam reductus, &, cum Francorum partes adverſus Anglos tueretur, ab iis ad Dunelmum profligato exercitu eſt captus; undecimoque poſtquam captus erat anno dimiſſus. In arce Edimburgenſi diſceſſit anno vitæ

vitæ quadrageſimo ſeptimo, regni trigeſimo nono, ſalutis humanæ 1370.

XCIX. Robertus ſecundus in avunculi locum ſucceſſit, primus è Stuartorum familia; nullo Regum felicitate inferior; quod toto regni ejus tempore vix umquam adverſa fortuna pugnatum eſt, ut ait Boëthius; Buchananus tamen nonnullas clades acceptas memorat. In arce ſua, quam vocant Dunum Donaldi, deceſſit, an. 1390. vixit annos 74, regnavit 19.

C. Ioannes Roberti II filius, & CI Rex ſecundum Buchananum, Roberti III nomen aſſumſit, ob inauſpicatum Ioannis nomen, propter captivitatem Ioannis Franciæ Regis, ut tradit Boëthius & Buchananus. Bello cum Anglis vigente, clades ad Homeldonum Northumbriæ vicum accepta, anno 1401. David filius illius, fraude & crudelitate patrui Roberti fame enectus. Iacobus minor filius, dum in Galliam navigat, in Angliam tempeſtate compellitur, & capitur. Rex pater eo nuncio accepto ex ægritudine animi obiit, anno ab inito regno decimo ſexto, 1406. Interea rex creatus Robertus defuncti frater; clades primo ab Anglis accepta; deinde annis fere decem nihil memorabile geſtum. Roberto defuncto

vitæ quadragesimo septimo, regni trigesimo nono, salutis humanæ 1370.

XCIX. Robertus secundus in avunculi locum successit, primus è Stuartorum familia; nullo Regum felicitate inferior; quod toto regni ejus tempore vix umquam adversa fortuna pugnatum est, ut ait Boëthius; Buchananus tamen nonnullas clades acceptas memorat. In arce sua, quam vocant Dunum Donaldi, decessit, an. 1390. vixit annos 74, regnavit 19.

C. Ioannes Roberti II filius, & CI Rex secundum Buchananum, Roberti III nomen assumsit, ob inauspicatum Ioannis nomen, propter captivitatem Ioannis Franciæ Regis, ut tradit Boëthius & Buchananus. Bello cum Anglis vigente, clades ad Homeldonum Northumbriæ vicum accepta, anno 1401. David filius illius, fraude & crudelitate patrui Roberti fame enectus. Iacobus minor filius, dum in Galliam navigat, in Angliam tempestate compellitur, & capitur. Rex pater eo nuncio accepto ex ægritudine animi obiit, anno ab inito regno decimo sexto, 1406. Interea rex creatus Robertus defuncti frater; clades primo ab Anglis accepta; deinde annis fere decem nihil memorabile gestum. Roberto defuncto

ſucceſſit Mordacus filius, ingenio ſegnis & regno inidoneus.

CI. Iacobus Roberti III filius, ex Anglia redux regnum iniit anno 1423; Rex optimus; anno decimo tertio regni ſui, Valtheri Atholii patrui ſui inſtinctu, à Roberto Gramo indigne occiſus, anno Domini 1437.

CII. Iacobus ſecundus, filius ſeptennis, ſuffectus. Factionib⁹ aliquot annos laboratum; quibus oppreſſis & regno pacato, cum in Angliam Eboracenſibus ſubſidio profectus eſſet, & Rosburgenſem arcem oppugnaret, una è machinis violentia ignis interne furentis, excuſſo cuneo ligneo, cæteris illæſis; Regem in terram dejectum ſtatim exanimavit. Anno 1460, regni 23, ætatis 29.

CIII. Iacobus tertius, ſeptennis patri ſuffectus; Arx Roſburgenſis capta & ſolo æquata. Matre & proceribus de Regni adminiſtratione contendentibus, multa incommoda acciderunt: proceresque in factiones diviſi: Rex jam Major Margaritam Daniæ Regis filiam in uxorem accepit an. 1470. Aulicis autem ipſius miniſtris à procerib⁹ ipſo invito ſtrangulatis, iram aliquandiu texit, dein à nobilitate ſe ſubduxit: Angli interim Scotiam ingreſſi omnia late vaſtarunt; ſed induciæ mox cum Henrico VII factæ.

factæ. Pacem foris, graviſſimæ factiones domi exceperunt, pleriſque proceribus in Regem conjurantibus, à quibus ſub arce Sterlinenſi cæſus eſt anno 1488, Regni 28, vitæ 35.

CIV. Buchanano CV, Iacobus quartus, ſuperioris filius, quindecim annorum adoleſcens, regnum adiit, concordiamque reſtauravit. Seminarium belli inter Scotos & Anglos fuit Petrus Varbecus, qui ſe Eboracenſem principem fingebat: quod fraude ſuboleſcente compoſitum. Margaritam Henrici VII filiam in uxorem accepit. Henrico autem VIII rerum potiente, ſuſcepto in Anglos bello Francorum cauſa, ut Anglum è Gallia revocaret, in Northumbriam ingreſſus, magno cum nobilium numero ad Floddum vicum ab Anglis cæſus eſt, vigeſimo quinto regni ſui anno, Chriſti 1513.

CV. Buchanano CVI, Iacobus quintus, biennis patri ſuccedit: Ioannes Dux Albinus prorex creatus. Rex dein, Magdalenam Franciſci primi Gallorum regis filiam, & illa mortua, Mariam Guiſianam in uxorem accepit. Mortuus apud Falcland, an. 1542, relicta filia Maria hærede, ante diem V nata.

CVI. Maria, primum Franciſco ſe-

factæ. Pacem foris, graviſſimæ factiones domi exceperunt, pleriſque proceribus in Regem conjurantibus, à quibus ſub arce Sterlinenſi cæſus eſt anno 1488, Regni 28, vitæ 35.

CIV. Buchanano CV, Iacobus quartus, ſuperioris filius, quindecim annorum adoleſcens, regnum adiit, concordiamque reſtauravit Seminarium belli inter Scotos & Anglos fuit Petrus Varbecus, qui ſe Eboracenſem principem fingebat: quod fraude ſuboleſcente compoſitum. Margaritam Henrici VII filiam in uxorem accepit. Henrico autem VIII rerum potiente, ſuſcepto in Anglos bello Francorum cauſa, ut Anglum è Gallia revocaret, in Northumbriam ingreſſus, magno cum nobilium numero ad Floddum vicum ab Anglis cæſus eſt, vigeſimo quinto regni ſui anno, Chriſti 1513.

CV. Buchanano CVI, Iacobus quintus, biennis patri ſuccedit: Ioannes Dux Albinus prorex creatus. Rex dein, Magdalenam Franciſci primi Gallorum regis filiam, & illa mortua, Mariam Guiſianam in uxorem accepit. Mortuus apud Falcland, an. 1542, relicta filia Maria hærede, ante diem V nata.

CVI. Maria, primum Franciſco ſe-

cundo Gallorum Regi nupta; deinde Henrico Stuarto Matthæi Stuarti Comitis Leviniæ filio: factionibus multis domi plurimisque miseriis per omnem vitam exagitata, post longam in Anglia captivitatem ibidem capitali supplicio est affecta.

CVII. Iacobus sextus Anglorum regnum Elizabetha defuncta hæreditate adiit.

VIII.

DE FOEDERE SCOTORVM cum Francis, & officiis militaribus quæ in Francia exercuerunt.

SCOTIAE Regno cum Francorum Rege fœdus valde antiquum est; quippe sub Carolo Magno primo initum anno Domini 791. cujus ratione, si Francis credimus, insignibus regni Scotiæ lilia ad oram clypei addita.

De quo fœdere ita Buchananus: Ab Achaio primo inter Scotos & Francos inita amicitia est hac maxime de causa, quod non modo Saxones Germaniæ cultores, sed qui in Britannia quoque ceperant sedes, Gallias piraticis incursionibus infestabāt. Deinde etiam à Carolo

à Carolo Magno, qui Galliam non minus literis quam armis illustrare cupiebat, accersiti è Scotia qui philosophiam Lutetiæ græce & latine docerent. Apud Scotos enim adhuc multi erant Monachi, vetere disciplina nondum extincta, literis & pietate insignes. Quo è numero erat Ioannes cognomento Scotus, sive Albinus, &c. Ex hoc fœdere ab Achaio quatuor millia Scotorum Carolo Magno subsidio missa volunt, quibus in omnibus bellis suis usus sit. Malcolmio tertio, Hugoni, Philippi Francorum regis germano, duo millia, ad iter Hierosolymitanum cum ipso capessendū. Ab Alexandro II, Sancto Ludovico expeditionem in Terram Sanctam paranti, tria millia, duce Patricio Dumbario Comite Marchæ. Ab Alexādro III, eidem Sancto Ludovico, duo millia, ducibus Carictæ & Atholiæ Comitibus. Fœdus deinde interruptum à Ioanne Balliolo, qui Regnum Scotorū ope Anglorum adierat, à Davide Brussio renovatum est, cautumque ut neutra gens sine altera pacem aut inducias cum Anglo faceret. Ab illo tria millia Scotorum Ioanni Francorum subsidio missa, duce Gulielmo Duglassio; quorū pars magna in memorabili illa Francorum in Pictonibus clade cæsa. Vicissim

à Carolo Magno, qui Galliam non minus literis quam armis illustrare cupiebat, accersiti è Scotia qui philosophiam Lutetiæ græce & latine docerent. Apud Scotos enim adhuc multi erant Monachi, vetere disciplina nondum extincta, literis & pietate insignes. Quo è numero erat Ioannes cognomento Scotus, sive Albinus, &c. Ex hoc fœdere ab Achaio quatuor millia Scotorum Carolo Magno subsidio missa volunt, quibus in omnibus bellis suis usus sit. Malcolmio tertio, Hugoni, Philippi Francorum regis germano, duo millia, ad iter Hierosolymitanum cum ipso capessendũ. Ab Alexandro II, Sancto Ludovico expeditionem in Terram Sanctam paranti, tria millia, duce Patricio Dumbario Comite Marchæ. Ab Alexãdro III, eidem Sancto Ludovico, duo millia, ducibus Carictæ & Atholiæ Comitibus. Fœdus deinde interruptum à Ioanne Balliolo, qui Regnum Scotorũ ope Anglorum adierat, à Davide Brussio renovatum est, cautumque ut neutra gens sine altera pacem aut inducias cum Anglo faceret. Ab illo tria millia Scotorum Ioanni Francorum subsidio missa, duce Gulielmo Duglassio; quorũ pars magna in memorabili illa Francorum in Pictonibus clade cæsa. Vicissim

& Scotis à Francis auxilia ſubmiſſa regnante Roberto; ſed cum Gallorum in bello vivendi conſuetudinem ferre non poſſent, retento duce, donec damna illata reſarcirentur, remiſſa fuerunt. Rurſus à Roberto Stuarto, Regis Iacobi avunculo, & Regni Scotiæ gubernatore, Carolo Franciæ Principi ſive Delphino ſeptem virorum millia ſubſidio miſſa, Duce Ioanne Buchaniæ Comite; quem Archebaldus Duglaſſius Victoniæ Comes comitabatur. A quibus nobilis victoria de Anglis ad Bungium vicum parta, in qua Dux Clarentiæ cecidit. Buchananus commemorat, Comitem Buchaniæ ob rem bene geſtam à Carolo Delphino Magiſtrum equitum ſeu Comitem Stabuli creatum, alioſque aliis honoribus ornatos. Deinde à Mardaco, qui patri in Gubernationem ſucceſſerat, idem Buchaniæ comes, & ſocer ejus Archibaldus, cum Iacobo filio, & magna juventutis nobiliſſimæ manu, remiſſi; (Galli decem mille fuiſſe ſcribunt:) quorum magna pars primo prope Vernolum, deinde iterum in Belgia, dum Aureliam tendunt, ab Anglis cæſa. Plura in eundem modum à Regibus Scotorum ſubſidia in Galliam miſſa, quæ utiliſſimã operam Regibus Francorum, Ludovico XI, Carolo

Carolo VIII, Ludovico XII, Franciſco I, & Henrico II, navarunt. Multa quoque gravia domi & in Anglia Scoti, dum Francorum amicitiam pertinacius colunt, paſſi ſunt, arma Anglorum in ſe avertendo: hac enim occaſione David Bruſſius Scotiæ Rex vulneratus ab Anglis in agro Dunelmenſi & captus; & ſupra decem millia Scotorum in prælio deſiderata. Iacobus quartus in pugna ad Fluidonem cum maxima parte nobilitatis & quatuordecim Scotorum millibus occiſus. Filius illius Iacobus quintus, avunculo ſuo Henrico octavo Anglorũ Regi bellum inferens pro ſocero ſuo Franciſco primo Francorum rege, tantum animo mœrorem ex rebus ab Oliverio de Sancto Claro male geſtis concepit, ut in flore ætatis paucos poſt dies defecerit. Filia autẽ & hæres illius Maria, per Ordines Scotiæ Eduardo ſexto in conjugem promiſſa, nihilo tamen minus in Franciam miſſa atque enupta. quæ res Anglos in eum modum irritavit, ut dux Sumerſettenſis Scotiam intraret, vaſtaretque, & quindecim millia Scotorum cæderet.

Crebra porro connubia inter Scotos atque Francos fuerunt. Ludovicus quippe Vndecimus, Delphinus adhuc, Margaritam Iacobi primi filiam duxit: in

Carolo VIII, Ludovico XII, Franciſco I, & Henrico II, navarunt. Multa quoque gravia domi & in Anglia Scoti, dum Francorum amicitiam pertinacius colunt, paſſi ſunt, arma Anglorum in ſe avertendo: hac enim occaſione David Bruſſius Scotiæ Rex vulneratus ab Anglis in agro Dunelmenſi & captus; & ſupra decem millia Scotorum in prælio deſiderata. Iacobus quartus in pugna ad Fluidonem cum maxima parte nobilitatis & quatuordecim Scotorum millibus occiſus. Filius illius Iacobus quintus, avunculo ſuo Henrico octavo Anglorũ Regi bellum inferens pro ſocero ſuo Franciſco primo Francorum rege, tantum animo mœrorem ex rebus ab Oliverio de Sancto Claro male geſtis concepit, ut in flore ætatis paucos poſt dies defecerit. Filia auté & hæres illius Maria, per Ordines Scotiæ Eduardo ſexto in conjugem promiſſa, nihilo tamen minus in Franciam miſſa atque enupta. quæ res Anglos in eum modum irritavit, ut dux Somerſettenſis Scotiam intraret, vaſtaretque, & quindecim millia Scotorum cæderet.

Crebra porro connubia inter Scotos atque Francos fuerunt. Ludovicus quippe Vndecimus, Delphinus adhuc, Margaritam Iacobi primi filiam duxit:

in quo tépore magna commixtio ſanguinis inter utramque nationem facta. nam ſupra centum quadraginta qua matronas qua virgines Scoticas in Gallia emptas ferunt; inter quas duæ Delphini ſorores fuerunt, quarum una Duci Britanniç, altera Comiti Flandriæ nupſit. Alexander Albiniæ Dux, frater Iacobi tertii Scotiæ Regis, duxit in matrimonium Comitiſſam Boloniæ; & in Equeſtri cum Duce Aurelianenſi ludicro certamine, fortuito vulneratus, paulo poſt obiit: è quo Iacobus Dux Albiniæ Comes Boloniæ natus; qui, Iacobo quinto minore, Regnum Scotiæ adminiſtravit. Iacobus quintus primo Franciſci I filiam; deinde ſecundis nuptiis Guiſiam duxit. Filia illius, Maria, Franciſco II elocata.

Reges Franciæ, tot tantíſque Scotorum auxiliis & officiis permotis eiſdem multós honores multaq; privilegia decreverunt. Carolus VII Comitem Buchaniæ, Comitem Stabuli fecit. Deinde & Duglaſſium, Ducem Turonenſem & magiſtrum Equitum creavit; qui Ducatus, ipſius filio atque nepoti ceſſit repugnante Carolo VIII & Ludovico XI. Ioannes Stuartus, Comes Drocenſis factus: Robertus Stuartus, Dominus Aubinæi, magiſter equitum. David de Pitulo,

Pitulo, dux Stipatorum regiorum à Ludovico XI creatus, & ab eodem poſt morté ſtatua in atrio palatii Regii decoratus. Bernardus Stuartus, dominus Aubinæi, magiſter Equitum fuit ſub Ludovico XI, prorex Neapolitanus ſub Carolo VIII; frater illius, Gubernator Mediolani ſub Ludovico XII; ipſe denique Legatus generalis copiarum omnium Regis Franciæ in Italia; itemque exercitus quem Rex Franciæ Henrico VII Anglorum Regi in Angliam ſubſidio miſit adverſus Richardum III. Filius illius Robertus, Dux Stipatorũ regiorum & Equitum Magiſter ſub Franciſco I. Ioannes Hamiltonius, Comes Araniæ, & Scotiæ gubernator, Maria Regina adhuc minorenni, dux creatus in Francia Caſtelli Eraldi, & filius illius major natu cohortis Scoticæ in Francia. Sanctus Ludovicus jam olim, cum expeditionem in orientem ſuſciperet, viginti quatuor Scotos cuſtodiæ corporis ſui noctu atque interdiu admoverat: quod inſtitutum ad annos centum quadraginta viguit, ſub octo ferè Franciæ Regibus. Carolus autem quintus ſeptuaginta ſex inſuper ſtipatores aſſcivit è Scotorum gente, dignitate prædicta viginti illis quatuor ſalva relicta: Quorum duo non modo ad miſſam,

pitulo, dux Stipatorum regiorum à Ludovico XI creatus, & ab eodem post mortē statua in atrio palatii Regii decoratus. Bernardus Stuartus, dominus Aubinæi, magister Equitum fuit sub Ludovico XI, prorex Neapolitanus sub Carolo VIII; frater illius, Gubernator Mediolani sub Ludovico XII; ipse denique Legatus generalis copiarum omnium Regis Franciæ in Italia; itemque exercitus quem Rex Franciæ Henrico VII Anglorum Regi in Angliam subsidio misit adversus Richardum III. Filius illius Robertus, Dux Stipatorū regiorum & Equitum Magister sub Francisco I. Ioannes Hamiltonius, Comes Araniæ, & Scotiæ gubernator, Maria Regina adhuc minorenni, dux creatus in Francia Castelli Eraldi, & filius illius major natu cohortis Scoticæ in Francia. Sanctus Ludovicus jam olim, cum expeditionem in orientem susciperet, viginti quatuor Scotos custodiæ corporis sui noctu atque interdiu admoverat: quod institutum ad annos centum quadraginta viguit, sub octo fere Franciæ Regibus. Carolus autem quintus septuaginta sex insuper stipatores ascivit è Scotorum gente, dignitate prædicta viginti illis quatuor salva relicta: Quorum duo non modo ad

missam,

missam, sed & ad mensam, Regis Franciæ sellæ assisterent, utrinque singuli: sex autem in majoribus festis, ceremoniisque quibus Reges attactu morbos suorum curant, cumque aut Legatos principum suscipiunt, aut oppida solemniter ingrediuntur, tres utrimque corpus Regis clauderent. Idem instituit ut corpus Regis Franciæ ab iisdem portaretur quocunque ceremoniæ poscerent: utque iidem effigiem Regis comitarentur. Denique cohors Scotorum sola custodiam Regii corporis obtinuit supra annos septuaginta : nam Carolus septimus, primus Franciæ Regú Francorum unam cohortem corpori suo custodiendo admovit; cui mox Ludovicus XI addidit alteram, & Franciscus I tertiam. prærogativæ nihilo tamen minus Scotis illis mansere, indices antiquissimi illorum privilegii, quales sunt: custodia clavium palatii regalis vespere; custodia chori Ecclesiæ; custodia navigiorum cum Rex fluvios trajicit; honor portandi fimbrias è serico albo ad oras armorum suorum, qui color est Colonellorum in Francia ; capitaneo illorum tam in exercitu quam extra tradi oppidorum omnium, quæ Rex ingreditur, claves; privilegium etiam, extra exercitum, puta in Regis inaugu-

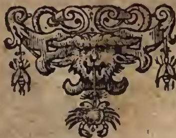
auguratione, nuptiis & funeribus Regum, baptismo & nuptiis liberorum Regis, standi in procinctu & ordine bellico, vestis inauguralis, illi cedit; denique hæc cohors morte aut mutatione capitanei secus quam reliquæ numquam ordine suo demovetur. Carolus autem septimus, qui primus cataphractorum militum ordines in Francia instituit, è reliquiis Scotorum ad Vernolium cæsorum, cohortem Scoticam instituit centum cataphractorum & ducentorum sagittariorum, illisque primum locum inter cataphractorum cohortes concessit, Roberto Stuarto Domino Aubinæi illis Tribuno constituto, cui dein filius illius Bernardus successit, & huic Robertus filius; Roberto autem cognatus & hæres Ioannes Stuartus; post quem Iacobus Hamiltonius Comes Araniæ eidem cohorti præfuit ; & mox Ludovicus Stuartus, dux Leviniæ, nepos Ioannis prædicti, sed Legati nomine, cum Tribuni dignitas penes Carolum Eboraci Ducem esset; qui nunc Britanniæ regnum feliciter obtinet. Hæc uti à Gallis accepimus, ita referimus. Plurimæ quoque equitum turmæ è Scotis in Francia à diversis Regibus auctoratæ; sed non ita perennarunt, uti duæ illæ cohortes

auguratione, nuptiis & funeribus Regum, baptismo & nuptiis liberorum Regis, standi in procinctu & ordine bellico, vestis inauguralis, illi cedit; denique hæc cohors morte aut mutatione capitanei secus quam reliquæ numquam ordine suo demovetur. Carolus autem septimus, qui primus cataphractorum militum ordines in Francia instituit, è reliquiis Scotorum ad Vernolium cæsorum, cohortem Scoticam instituit centum cataphractorum & ducentorum sagittariorum, illisque primum locum inter cataphractorum cohortes concessit, Roberto Stuarto Domino Aubinæi illis Tribuno constituto, cui dein filius illius Bernardus successit, & huic Robertus filius; Roberto autem cognatus & hæres Ioannes Stuartus; post quem Iacobus Hamiltonius Comes Araniæ eidem cohorti præfuit; & mox Ludovicus Stuartus, dux Leviniæ, nepos Ioannis prædicti, sed Legati nomine, cum Tribuni dignitas penes Carolum Eboraci Ducem esset; qui nunc Britanniæ regnum feliciter obtinet. Hæc uti à Gallis accepimus, ita referimus. Plurimæ quoque equitum turmæ è Scotis in Francia à diversis Regibus auctoratæ; sed non ita perennarunt, uti duæ illæ

cohortes.

cohortes de quibus jam ante diximus. Verum & harum quoque privilegiis multum detritum. nam poſtquam Comes Mongommerius, qui ultimus Scotorum, alteri illi cohorti cuſtodum corporis regii præfuit, Henrici II morte dignitate illa excidiſſet, capitanei Franci illi præponi cœperunt; qui ſenſim non Scotos ſed Francos huic cohorti aſſcribentes, effecerunt, ut jam duæ tertiæ partes (loquor cum authore qui ſuperioribus annis ſcripſit) Francorum ſint; qui & præcipuæ dignationis atque authoritatis munia ad ſe traduxerunt: nulla ſpe in poſterum Scotis relicta, priſcum militiæ ordinem & dignitatem recuperandi.

FINIS.

RESPVBLICA,

SIVE

STATVS HIBERNIÆ.

RESPVBLICA,

SIVE

STATVS HIBERNIÆ.

CONTENTA hujus libelli.

I. *Hiberniæ descriptio, limites, magnitudo, cœli solique qualitates, incolæ, divisio.* Ex Camdeno & Speedo.

II. *De Hibernorum priscis recentibusque moribus ac institutis.* Ex Camdeno, & aliis.

III. *Hiberniæ Regni administratio.* Ex Camdeno.

IV. *De Hiberniæ reditibus & commerciis.* Ex variis Scriptoribus collecta.

V. *De O-Nealis, & eorum rebellionibus.* Ex Camdeno.

I.

HIBERNIÆ DESCRIPTIO, limites, magnitudo, cœli solique qualitates, incolæ, divisio. *Ex Camdeno & Speedo.*

IN mari, quod Britannis Mor vveridh, Hibernis Farigi, Latinis Vergivium dicitur, Britanniæ latus occiduum claudit celeberrima insula HIBERNIA, Incolis Erin, Britannis Yverdon, & Anglis Ireland dicta. Protenditur hæc insula ab austro in aquilonem, non latior quam longior, ut Strabo prodidit, sed forma lenticulari sive ovalis nec viginti dierum navigatione, ut Philemon apud Ptolomæum tradidit; sed secundum recentiores longitudine ccc tantum millia passuum, latitudine vix cxx implet. Ab ortu Angliam turbido mari disjunctam habet, quod Hibernicum vocant; ab occasu immenso oceano occidentali; à septentrione Deucaledonio; ab austro Vergivio alluitur. Magnitudine & circuitu olim

I.

HIBERNIÆ DESCRIPTIO, limites, magnitudo, cœli ſolique qualitates, incolæ, diviſio. *Ex Camdeno & Speedo.*

IN mari, quod Britannis Mor vveridh, Hibernis Farigi, Latinis Vergivium dicitur, Britanniæ latus occiduum claudit celeberrima inſula HIBERNIA. Incolis Erin, Britannis Yverdon, & Anglis Ireland dicta. Protenditur hæc inſula ab auſtro in aquilonem, non latior quam longior, ut Strabo prodidit, ſed forma lenticulari ſive ovali; nec viginti dierum navigatione, ut Philemon apud Ptolomæum tradidit; ſed ſecundum recentiores longitudine ccc tantum millia paſſuum, latitudine vix cxx implet. Ab ortu Angliam turbido mari disjunctam habet, quod Hibernicum vocant; ab occaſu immenſo oceano occidentali; à ſeptentrione Deucaledonio; ab auſtro Vergivio alluitur. Magnitudine & circuitu olim

inter omnes orbis terrarum tum cogniti insulas tertium sibi locum hæc insula vindicavit; sic enim de insulis antiqui Geographi nobis prodiderunt. Cælũ hac in insula amœnitate & salubritate laudabile est; quamvis nõ æque ac in Anglia purus ac subtilis sit aër, & ad maturanda semina sive fruges, ut ait Mela, iniquior. Solo autem ita gratus & amicus aër est, ut herba sive gramine non virenti modo & læto sed perdulci etiam omni pecorum generi luxuriet. Hyberno autem tempore ventis idem magis quam nivibus obnoxius est. Et, ut Gyraldi verbis utar, *Terra est terrarum temperatissima, nec Cancri calor exæstuans compellit ad umbras, nec ad focos Capricorni rigor invitat: aëris amœnitate temperieque inter tolerabile frigus & mitem calorẽ tempora fere cuncta mitescunt. Regio sive terra* (ut Cambrensem audias) *inæqualis est, montuosa, silvestris & sylvosa, aquosa & mollis, adeoque paludosa & lacustris, ut supra montes editiores aquas stagnare videas.* Ex hoc tam soli quam cæli humore nimio omnibus in locis advenæ primo adventu periclitantur, ventris profluvio, dysenteriis & catarrhis obnoxii: ad quæ tamẽ sistenda salubrem quandam aquam vitæ habent, (uskebach vocãt,) quæ

exsiccat magis, minusque inflammat, quam multæ aliæ confectiones calidæ & aromaticæ. Pecorum infinita multitudo, utiq; quæ primæ & præcipuæ incolarum opes; ovium etiam greges plurimi; quas quotannis bis tondent; & è rudi lana lænas & villosa saga & stragula conficiunt, quæ ad exteras gentes deferuntur. Equi item optimi, (hobyes vocantur,) quibus non idem qui cæteris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Accipitres etiam sunt non illaudati; sed hæc ut cætera animalia omnia (præter homines & canes illos venaticos quos greyhounds Angli vocant) minora sunt quam in Anglia. Apum tanta multitudo, ut non solum in alveariis, sed etiam in arborum truncis & terræ cavernis reperiantur. Vites etiam habet, sed umbræ magis quam fructus gratia. Solem namque è Leone egressum frigidiusculæ auræ in hoc nostro climate excipiunt, & pomeridiani in autumno calores dilutiores sunt & breviores hic & in Britannia quam ut perfectam uvis maturitatem afferre possint. Præterea nullus hic anguis nec venenatum quicquam; lupis tamen ubique infestatur: utque uno verbo dicam, sive terræ fœcunditatem sive maris & portuum op-

quæ exſiccat magis, minuſque inflammat, quam multæ aliæ confectiones calidæ & aromaticæ. Pecorum infinita multitudo, utiq; quæ primæ & præcipuæ incolarum opes; ovium etiam greges plurimi; quas quotannis bis tondent; & è rudi lana lænas & villoſa ſaga & ſtragula conficiunt, quæ ad exteras gentes deferuntur. Equi item optimi, (*hobyes* vocantur,) quibus non idem qui cæteris in curſu gradus, ſed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Accipitres etiam ſunt non illaudati; ſed hæc ut cætera animalia omnia (præter homines & canes illos venaticos quos *greyhounds* Angli vocant) minora ſunt quam in Anglia. Apum tanta multitudo, ut non ſolum in alveariis, ſed etiam in arborum truncis & terræ cavernis reperiantur. Vites etiam habet, ſed umbræ magis quam fructus gratia. Solem namque è Leone egreſſum frigidiuſculæ auræ in hoc noſtro climate excipiunt, & pomeridiani in autumno calores dilutiores ſunt & breviores hic & in Britannia quam ut perfectam uvis maturitatem afferre poſſint. Præterea nullus hic anguis nec venenatum quicquam; lupis tamen ubique infeſtatur: utque uno verbo dicam, ſive terræ fœcunditatem ſive maris & portuum op-

portunitatem, sive incolas respicias, qui bellicosi sunt, ingeniosi, corporum lineamentis conspicui, mirifica carnis mollitie, &, propter musculorum teneritudinem, agilitate incredibili, à multis dotibus ita fælix est insula, ut non male dixerit Gyraldus, *Naturam hoc Zephyri regnum benigniori oculo respexisse.* Quod vero male nonnunquam audit, ab incolis est, qui alicubi sunt incultiores, qui mira naturæ diversitate & inertiam amant, & quieté oderunt, quique in præproperam venerem sunt effusiores. Virgines enim inter agrestiores illos cum decimum vel duodecimũ ætatis annum attigerint, viris quasi maturas tradunt, nec ullo modo annorum maturitatem, quæ aliis regionibus observatur, præstolari volunt. Certe, ut hanc insulam antiquitus habitatam fuisse, cùm per universum orbem genus humanũ proseminaretur, non dubitaverim; ita ex Británnia primos incolas commigrasse, in aperto est. Nam, ut taceam infinitam vim Britannicarum dictionum in lingua Hibernica, antiqua nomina, quæ Britannicam sapiunt originem, ingenia, cultusque hominum, (ut inquit Tacitus,) non multum à Britannia differentia; ab antiquis omnibus insula Britannica dicitur.

dicitur. Diodorus Siculus Irin Britanniæ partem dixit: atque Ptolomæus Britanniam parvam; Strabonisque epitome incolas diserte Britannos, & vetus geographus Britannorum insulam vocat. Nec alia est regio, è qua ratione vicinitatis commodius in Hiberniam demigrari potuit, quam è Britannia nostra, è qua pari spatio transmissus est atque è Gallia in Britanniam. Postea vero cum suum Romani imperium undiq; propagassent, multi procul dubio e Hispania, Gallia & Britannia huc se receperunt, ut iniquissimo Romanorum jugo colla subducerent. Suffragatur recepta Hibernicorum opinio, qui se Hispanorum sobolem lubentissime agnoscunt. Hiberniam Hispanis umquam paruisse ambigitur. Quanquam enim & Agricola id optaverit, & Tacitus maxime necessarium censuerit; atque in Romani imperii partitione Hibernia cum Britannia & Thule Constantino magni Constantini filio sortito obvenerit: tamen mores eorum incompositi & barbaries, longe ab illis temporibus adhuc vigens, satis testantur, nullam etiamdum humanitatem in hoc arvo satam fuisse. Cum vero magnum illud imperium decrescere cœpisset, Scoti sive Scythæ in Hybernia

dicitur. Diodorus Siculus Irin Britanniæ partem dixit: atque Ptolomæus Britanniam parvam; Strabonisque epitome incolas diserte Britannos, & vetus geographus Britannorum insulam vocat. Nec alia est regio, è qua ratione vicinitatis commodius in Hiberniam demigrari potuit, quam è Britannia nostra, è qua pari spatio transmissus est atque è Gallia in Britanniam. Postea vero cum suum Romani imperium undiq; propagassent, multi procul dubio e Hispania, Gallia & Britannia huc se receperunt, ut iniquissimo Romanorum jugo colla subducerent. Suffragatur recepta Hibernicorum opinio, qui se Hispanorum sobolem lubentissime agnoscunt. Hiberniam Hispanis umquam paruisse ambigitur. Quanquam enim & Agricola id optaverit, & Tacitus maxime necessarium censuerit; atque in Romani imperii partitione Hibernia cum Britannia & Thule Constantino magni Constantini filio sortito obvenerit: tamen mores eorum incompositi & barbaries, longe ab illis temporibus adhuc vigens, satis testantur, nullam etiamdum humanitatem in hoc arvo satam fuisse. Cum vero magnum illud imperium decrescere cœpisset, Scoti sive Scythæ in Hybernia

invaluere, &, ut Orosius scribit, Arcadio & Honorio imperantibus hanc insulam gens Scotorum totam occupavit tenuitque. Hinc etiam suas in Britanniam irruptiones fecerunt Scoti, & in hanc magnis subinde cladibus repulsi. Haud multis post annis hi Scoti In Hibernia Christo nomen dederunt, Palladiumque Episcopum ad eos misit Cœlestinus Pontifex Romanus. Vnde contra Collatorem Prosper Aquitanus: Cœlestinus Pelagiano morbo Britannias liberavit. quando quosdam inimicos gratiæ, solum suæ originis occupantes, etiam ab illo secreto seclusit Oceani, & ordinato Scotis Episcopo, dum Romanam insulam studet servare Catholicam, fecit etiam Barbaram Christianam. Palladium tamen morte in Britannia præreptum nihil præstitisse, author est Nennius, qui ex Hibernicis scriptoribus Christianam religionem à Patricio per Hiberniam disseminatam scribit. Hic enim natione Britannus, in Cluysdalia natus, & Martino Turonensi affinitate conjunctus, & S. Germani discipulus, Palladio defuncto à Cœlestino subrogatus, tanto successu Christianam religionem per Hiberniam propagavit; ut longe maximam insulæ partem ad Christum converterit, & Hibernorum Apostoli nomen meruerit.

Hibernia ex incolarum moribus in duas dividitur partes. qui enim legibus teneri recusant & incultius vivunt, Irishrie, & vulgo VVilde Irish, id est, sylvestres Hibernici, vocantur: qui vero cultiores legum potestatem sanctam habent, & judiciis se sistunt, Anglo-Hibernici dicuntur, & eorum regio The Englisch Pale, quoniam primi qui advenerunt Angli quosdam sibi limites in orientali & fœcundissima insulæ parte circumscripserunt; intra quos & hodie sunt qui incultius vivunt, minusque legibus parent; ut extra alii, in quibus nihil ad humanitatis cultum desideres. Ex situ vero seu potius Rectorum quondam numero quinque continet portiones, (Pentarchia enim olim erat:) Momoniam videlicet ad austrum, Lageniam ad ortum, Connachthiam ad occasum, Vltoniam ad septentriones, & Midiam in ipso fere medio.

Momonia, Anglice *Mounster*.

Hæc Provincia Hibernice Movvn, & in usitatiore orationis contextu VVovvn, Latine Mómonia, Anglice Mounster, Vergivio mari ad austrum

 expo-

Christum converterit, & Hibernorum Apostoli nomen meruerit.

Hibernia ex incolarum moribus in duas dividitur partes. qui enim legibus teneri recusant & incultius vivunt, Irishrie, & vulgo VVilde Irish, id est, sylvestres Hibernici, vocantur; qui vero cultiores legum potestatem sanctam habent, & judiciis se sistunt, Anglo-Hibernici dicuntur, & eorum regio The Englisch Pale, quoniam primi qui advenerunt Angli quosdam sibi limites in orientali & fœcundissima insulæ parte circumscripserunt; intra quos & hodie sunt qui incultius vivunt, minusque legibus parent; ut extra alii, in quibus nihil ad humanitatis cultum desideres. Ex situ vero seu potius Rectorum quondam numero quinque continet portiones, (Pentarchia enim olim erat:) Momoniam videlicet ad austrum, Lageniam ad ortum, Connachthiam ad occasum, Vltoniam ad septentriones, & Midiam in ipso fere medio.

Momonia, Anglice *Mounster.*

Hæc Provincia Hibernice Movvn, & in usitatiore orationis contextu VVovvn, Latine Mómonia, Anglice Mounster, Vergivio mari ad austrum

expoſita jacet: ad ſeptentriones Connachthiæ parti prætenditur: ab ortu finitimam ſibi habet Lageniam: ab occaſu tota oceano occidentali alluitur. In longitudine à ſinu Ballatimore auſtrali limite, ad Galvvay ſinum borealem, nonaginta quaſi milliaria colligit. Qua vero latiſſime ab ortu ad occaſum ſe expandit, ſcilicet à VVaterfordiæ portu ad Feriteri portum, c M. paſſuum continet. Totius circumferentia ſecundum promontoria ſinuſque & receſſus ducta, quingenta plus minus & quadraginta paſſuum millia occupat. Forma ipſius quadrata ſive quadrangularis eſt. Cœlum mite ac temperatum, nec nimiis frigoribus gelidum, nec retorrido ardore plus juſto calidum. Solum alicubi in montes aſſurgit, ſylveſtribus collibus aviis & ſolitariis caput exerens; ſubjectæ vero valles campis arviſque frugiferis diſtinguuntur; &, ut verbo dicam, regio univerſa & aſpectu amœna & ſolo fertilis. Provincia hæc omnis hodie in duas partes dividitur: in Momoniam occidentalem, & Momoniam auſtralem: continetque ſeptem comitatus, Kerry, Deſmoniam, Corcagienſem, Limiricenſem, Tiparrarienſem, S. Crucis, & VVaterfordienſem.

Com-

Commoditates hujus Provinciæ in genere ſunt, Frumentum, Ligna, Lana, Piſces. Horum vero cujuſque generis ingens ubique copia eſt. Nullus autem locus halecum abundantia & captura adeo celebris eſt ac Erangh promontorium, quod inter Bantre & Ballatimore ſinum projectum jacet: quo numeroſa quotannis Hiſpanorum & Luſitanorum claſſis, ipſo brumali ſolſtitio, ad piſcandos etiam aſellos, confluit. Gubernatur hæc Provincia à Domino Præſide, (cum uno aſſeſſore, duobus juriſconſultis, Legum peritis, & ſcriba,) qui eſſet vindex temeritatis, & moderator officii, ne forte à fide & obſequio diſcederet.

Kerry Comitatus juxta Sinei oſtium in mare ut lingula procurrit, fluctibus utrimque allatrantibus; regio aviis & ſylveſtribus montibus ædita, quibus crebræ interſunt valles cavæ, alibi arvis diſtinctæ, alibi etiam nemoribus condenſæ. Comitatus hic habetur Palatinus, Comitiſque Palatini dignitatem & jura Deſmoniæ Comites in hoc habuere munificentia Regis Edvvardi tertii, qui omnes Regales libertates, exceptis quatuor placitis, videlicet de incendio, raptu, forſtal, & theſauro invento cum proficuo de croccis, (Regibus Angliæ

gliæ reſervatis,) illis conceſſit. Sed hominum iniquitate, qui libertate uti & noluerunt & neſcierunt, in malorum ſentinam & ſeditioſorum perfugium jampridem erat converſus. In limine hujus regionis territorium eſt Clan-Morys, à Mauritio quodam è ſtirpe Raimundi Craſſi, cujus poſteri Barones de Lixnavv, appellatum. Medium fluviolus nunc anonymus Traitey opdidulum quodammodo deſolatum (ubi Deſmoniæ Comites ædes habuerunt) præterfluens interſecat. Iuxta Ardati eſt, ubi ſedet Epiſcopus, dictus Ardefartenſis, & ille quidem indigus: in extremo fere promontorio hinc Dingle portus commodus, inde Smervvic ſtatio (ſic contracte pro S. Maryvvic) cernitur. Ad quam nuper cum Gyraldus Deſmoniæ Comes, vir profunda in principem & patriam perfidia, ſcelerate aſſiduis agrorum vaſtationibus Momoniam attereret, appulſa eſt tumultuaria Italorum & Hiſpanorum manus, à Gregorio XII P. Rom. & Hiſpano in illius auxilium ſubmiſſa, qui loco hic ſtativis munito, quem Fort del ore vocarunt, minis cœlum terrebant. Sed illuſtriſſ. & bellicoſi Baronis D. Arthuri Grey Proregis adventus & primus impetus rem decrevit. Protinus

nus enim se dediderunt, & maximam partem è medio sublati. Ipseque Desmonius tandem trepida fuga in vicinas sylvas conjectus, mox in tuguriolo ab uno & altero milite irruente primum sauciatus, postea agnitus, capiteque truncatus, anno 1583.

Desmonia, Desmond Comitatus. In ea varia sunt æstuaria; inter quæ tria in Africum evagantur anfractuosis littoribus promontoria. Primum inter Dingle & Mair fl. Clan-Car dicitur; habetque castrum à Careuvvis Anglis ad Dunkeran conditum. In hoc habitavit Donell Mac-Carty More, ex Hibernica origine, Regulus, qui anno CIↃ IↃ LXVI possessiones & latifundia sua R. Elizabethæ in manus tradidit, & ab ea recepit, ut Anglico more clientelari jure fiduciæ nomine teneret. Eodemque tempore Baro Valentiæ (ea est insula adjacens) Comesque Clan-Car creatus est. Secundum inter Maire & Bantre sinus continetur, Beare nomine, jejuna plerumque, glarea & lapidosa macie; in quo agunt O-Svvillivant Beare & O-Svvillivant Bantre, ex eadem stirpe, & apud suos inprimis nobiles. Tertium Erangh dicitur, inter Bantre & Baltimore; qui copiosa halecum captura notissimus est sinus: in hoc

O-Ma-

O-Mahoni ampla prædia beneficentia M. Careuvv acceperunt. hoc promontorium hodie Miſſen-Head dicitur. Cæterum, hic ipſe Comitatus in Gyraldidarum ſtirpe manſit ad Gyraldum ſupradictum, & jam Regio patrimonio acceſſit.

Corcagienſis Comitatus, vulgo Corck, olim Regnum, omnem tractum maritimum à Liſmaria uſque ad Sanct Brend comprehendit. Qua Deſmoniam ad occaſum ſpectat, habet in mediterraneis Muskeray ſylveſtrem regionem, in qua Cormaci Mac-Teg nomen celebre: & ad oram maritimam Carbray, in qua Mac Carti plurimum valuerunt. Ad mare primum occurrit Roſs, ſtatio & portus olim frequens, jam objecto pulvino arenario infrequens. Inde anguſta cervice procurrit peninſula, The old head of Kinſale dicta: poſtea ad Bany fluminis oſtium in ſolo fertili & ſatis nemoroſo eſt Kinſale, portus percommodus; & vetuſtis mænibus munitum oppidum; ſub quo, anno cIↃ IↃc I, regni Hiberniæ jacta erat quaſi alea, & in medium diſcrimen & certamen deventum, an júris eſſet Anglici an Hiſpanici, cum & domeſticis hoſtibus laboraret inſula, & VIII mill. veteranorum Hiſpanorum ductore

ctore Ioanne d'Aquila ex improviso hoc occupassent, censuris pontificum in Elizabetham effulminatis freti, & rebellium auxiliis qui illos evocaverant. Sed Carolus Blunt, Baro Montioy, Prorex, defesso licet milite, & brumali die, obsidione statim terra marique cinxit, simulque contra rebellium colluviem, quam Tirœnius Comes, O-Donell, Mac-Gvvyre, Mac-Mahound, eo contraxerant, se objecit, eorumque ferocitatem tam feliciter contudit, ut una victoria & oppidum cum Hispanis deditione receperit, & de universæ Hiberniæ jam desciscentis manibus ferrum & flammam victor extorserit. Ad alteram à Kinsalia ripam jacet Kerry-VVherry territoriolum, nuper Comitum Desmoniæ. Iuxta quod flumen Daurona Ptolomæo, Cambrensi Sauranus, præfluit; qui è Muskereiæ montibus profusus, primariam Comitatus urbem, quæ indigenis Korcach, Angl. Corcke, dicitur, præfluit. Hæc Episcopali dignitate insignis (cui Cloxensis Cathedra adjuncta) mœnium ambitu quasi ovali conclusa, flumine circumfusa atque divisa, nec nisi per pontes pervia, & una quasi directa platea, quæ ponte juncta, protensa. Emporiolum tamen frequens & celebre,

ſed ita ſeditioſis vicinis circumſeſſum, ut perpetuas vigilias agitent: & cum filias extra elocare non poſſint, omnes fere ſeſe aliquo affinitatis gradu contingant.

Sub Corcagia flumen diſpertitum amplam & perquam amœnam amplectitur inſulam, è regione habitationis vetuſtiſſimæ & inclytæ familiæ Barrenſium, Barry-Court dictam. Pauloque inferius Saverenus, juxta Imokelly amplam jampridem Comitis Deſmoniæ poſſeſſionem, oſtio portuoſo ſe oceano commiſcet. Superiorem regionis partem perfundit Broodvvater, olim Aven-More, id eſt, magnum flumen. Hujus & VVaterfordienſis Comitatus ad mare limes; ubi portum efficit, cui Yogall aſſidet, non magna quidem illa, ſed undique muris cincta, forma oblonga, bifariamque diviſa. Pars ſuperior & major, in ſeptentriones porrecta, habet Eccleſiam, & extra mœnia monaſteriolum; inferior ad auſtrũ, ſuum etiam monaſterium habet. Portus commoditas & regionis vicinæ fœcunditas mercatores ita invitat ut ſatis ſit frequens; & Majorem pro ſummo magiſtratu habet. Comitatum hunc conceſſit Henricus II Roberto filio Stephani, & Miloni de Cogan; à cu-

à cujus filii Stephani hærede genus recta linea ducit Georgius Careuvv, nunc Baro Careuvv de Clopton, non ita pridem Momoniæ præses.

Comitatus VVaterfordiensis, sua amœnitate & fœcunditate regio sane læta; ad plagam orientalem inter flumina Broodvvater ab occasu, Suirum ab ortu, Oceanum ab austro, & Comitatum Tiperariensem ad septentrionem, panditur. Ad Broodvvater, ubi primum Corcagienses reliquerit, Lismor cernitur, Episcopali sede nota: quæ nũc, ex quo possessiones pleræq; abalienatæ, VVaterfordiensi Episcopatui adunatur. Prope vero ostium Ardmor est viculus. haud procul Dungarvan castro satis munitum & statione satis cõmodum mari apponitur, Coronæ Angliæ in perpetuum parlamentaria auctoritate annexum. VVaterfordia, primaria hujus Comitatus civitas, ad Suiri ripam conspicitur. Hibernis Porthlargy. Cœlo crassiusculo, solo minus læto & angustioribus coarctata vicis; ea tamen est portus opportunitas ut opulentia & frequentia secundas in Hibernia ferat, fide & obsequio in Angliæ reges singulari. Vnde Reges Angliæ plurimas ei amplasque immunitates ubinde concesserunt, quas Henr. VII

auxit & confirmavit. Hunc Comitatum Henr. VI Ioanni Talboth Comiti Salopiæ quondam ob singularem illius virtutem concessit; sed anno 28 Henr. VIII Parlamentaria autoritate ad Coronam est revocatus.

Limiricensis Comitatus, mediterraneus, à tergo Corcagiensis ad septentrionem, inter Kerry, Shanon *fl.* & Tipperariensem agrum, objacet fertilis & frequens regio, sed quæ paucula ostendit melioris notæ loca. Pars occidentalior Comlagh dicitur, in qua inter colles Knoc-Patric, id est, Patricii collis, surgit celsissimus, & amœno in mare *prospectu* Shanon *fluv.* oceano Vergivio *vasto* ostio illabentem è longinquo *prospectat.*

Limiricum urbs primaria Comitatus; Hibernis Loumeagh; quam diviso alveo Shanon fluvius nobilissimus circumfundit. Sedes Episcopalis, & emporium Momoniæ admodum celebre; à Ioanne R. castello munitum. Hodie duplex est. Superius, in quo Cathedralis Ecclesia & castrum duabus patet portis, quæ suos habent è saxo pulchros pontes, cum propugnaculis & ponticulis versatilibus, quorum alter in occasum ducit, alter in ortum; cui inferius annectitur oppidum, mœnibus

obvalla-

obvallatum, cum suo etiam castro & propylæo. In australi hujus Comitatus parte est Kill-Mallo, secundum à Limirico & copia & frequentia, mœniumque ambitu inclusum; & Adare, munitum olim opidulum ad eundem fluvium, qui statim in Shanon sive Sineum exoneratur; cui adjacet Glan-Gibbon.

Tipperariensis Comitatus, ad occidentem agro Limiricensi & Shanon flumine, ad ortum Kilkenniensi, ad meridiem Corcagiensi & VVaterfordensi, ad Boream territorio familiæ O Caroll circumscribitur. Pars australis agri fertilitate eximia & annonæ copia luxuriat. Satis consita ædificiis. Occiduam partem longo cursu Glason flumen perfundit, à cujus ripa parum abest Emely sive Avvn, sedes Episcopalis, quam olim frequentissimam urbem fuisse dicũnt. Mediam intersecat Sevverus fluvius; qui è Blandina monte profusus, per Ossèriam inferiorem & Thurles, primum monasterium S. Crucis, olim celeberrimum, adit; (unde & regio adjacens Comitatus S. Crucis dicitur, qui Tipperariensi nunc absorbetur; inde Cassiliam permeat, Archiepiscopali dignitate ab Eugenio III. ornatam, cui plures quondam Episcopi subfuerunt. Hinc

Cahir castrum circumfluit, insulas subinde spargens: & per Clonell, mercatum satis frequentem, & munitione tutum, atque Carick mac-griffin, rupi impositam Comitum Ormondiæ habitationem, prolabens, Tipperarienses relinquit. Pars borealis macra & sterilior excelsis montium cacuminibus assurgit; & duodecim præ ceteris, quasi quadam serie, Phelem-ge-modona vocant. hæc Latine Ormondia dicitur, Hibern. Orvvovvn, Angl. Ormond. cujus Comites è Butlerorum familia hodieque supersunt, à Iacobo Butler descendentes, quem Edvvardus III ad hanc dignitatem promovit.

LAGENIA, LEINSTER.

Altera Hiberniæ pars incolis Lerghnigh, Britannis Lein, Angl. Leinster, Latinis Lagenia & Lagen. Tota maritima ad ortum jacet; à Momonia Neoro fluvio, quem multis tamen in locis transcēdit; à Connachthia aliquandiu Sineo; à Midia suis limitibus terminata. Regio hæc objacet Angliæ. Forma triangulari est, lateribus non multum inęqualibus. Ab ortu Hiberno ad occidentalem apicem intersunt octuaginta quasi milliaria: inde autem ad occasum solstitialem sive æstivum plus minus septuaginta.

maritima autem ad ortum & secundum mare Hibernicum ad octuaginta etiam protěditur. Totus ambitus quasi ducenta septuaginta millia pass. colligit. Cœlum purum, mite, & temperato habitu placet; neque calore nimio neq; frigore excedens, temporibus anni & insito continentis ingenio respondet. Fertilis & frugifera ut plurimum terra est; carnibus, piscibus, aliisque cibariis, butyro, & caseo, & lacte dives. Fruměto omnis generis, pecore & pascuis satis felix. Multoque fertilior esset, si ad regionis ipsius invitamentū agricolæ accederet industria. Fluviis commode irrigatur, & maxima ex parte sylvis probe vestitur: unum si excipias Dublinienſem Comitatum, qui de hoc defectu nimium conqueritur: is enim usque adeo sylvis indigus est, ut in ignis alimentum, vel cespite bituminoso & pingui, vel fossili ex Anglia carbone eo advecto, incolæ uti cogantur.

Hujus Provinciæ commoditates in pecore, marinis avibus, & piscibus consistunt. Equos item optimos & generat, & alit, quos hobyes vocari diximus.

Distinguitur in Comitatus, Kilkenny, Caterlogh, Queens County, Kings County, Kildar, VVersford, & Dublin:

quibus addit Speedus orientalem & occidentalem Midiam: & nuper additi VVicklo & Fernes.

Kilkenienſis Comitatus ab occaſu Tipperarienſi, ab ortu VVersfordienſi & Caterlogenſi, ab auſtro VVaterfordienſi, à ſeptentrione Reginæ Comitatu, & à circio Oſſeria ſuperiori definitur. Ager oppidis & caſtris undique ſpectatiſſimus, omniumque rerum copia præcellens. Iuxta Oſſeriam vaſti montes, Slerevv Bioemy, Blandinæ montes Gyraldo, convexis jugis immenſum ſe attollunt. è quibus Suirus, Neorus & Birgus profluunt, diviſis alveis decurrentes: priuſquam oceanum adeunt, concordibus ſe conſecrant aquis; unde tres ſorores ab antiquis dicuntur. Neorus, vulgo Neury, Comitatum hunc medium perſtringit:cumque prono curſu per ſuperiorem Oſſeriam delatus, multis utrimque propugnaculis fuerit affuſus, Kilkenny præterfluit, id eſt, cellam ſive fanum Canici, qui antiquitus ob vitæ ſolitariæ ſanctitatem hac regione maxime inclaruit. Municipium eſt nitidum, elegans, copioſum, & inter mediterranea huius inſulæ facile primum. Dividitur oppidum in Hibernicum & Anglicum. Hibernicum quaſi ſuburbium eſt, & templum

templum illud Canici habet quod Episcopo Osserienſi ſedem præbet. Anglicum vero oppidum multo recentius eſt, à Ranulpho III Ceſtriæ Comite conſtructum, mœnibuſque ab occaſu Roberto Talboto & caſtro à Butleris firmatum. Inferius ad eundem Neorum ſedet oppidulum munitũ, Anglice Thomas tovvne, Hibern. bala-mac-Andan, id eſt, oppidum *filii* Anthonii, utrumque nomen ab extructore Thoma Fitz Anthonii Anglo, qui floruit ſub Henrico III, inditum; cujus hæredes etiamnum hujus Domini. Sub hoc Callan flu. in Neorum deſcendit; ad quem ejuſdem nominis eſt tertium hujus Comitatus municipium, ut Mis-Teog quartum.

Caterlogh Comitatus, contracte Carlogh, ad ortum Kilkenniæ Comitatui adnectitur, totus fere inter Birgum ſive Barrovv & Slane flumina interſitus; gleba fertilis, & ſylvis ſatis opacus. Duo habet clarioris notæ oppida, utrumque ad occiduam Birgi ripam: Caterlogh, quod mœnibus armare cœpit Leonellus dux Clarentiæ, & Bellingamus Prorex Caſtello communivit; & Leightin, Latine Lechtinia, ubi cathedra fuit Epiſcopalis, Fernenſi ſedi jam adunata. utrumque ſuum habet præſidium, &

ſuos qui præſunt Conſtabularios. Comitatus ab Henrico VIII coronæ Angliæ vindicatus. Hinc Barrouvv Baroniam Ydron intermeat, à Petro Careuvv poſtliminii jure noſtra memoria recuperatam. Ad Slanam flumen Tullo cernitur, Theobaldo Butler à Iacobo Rege Vicecomitatus titulo datum. Cavanaghi hic circumquaque agunt, in numeroſam familiam propagati; viri bellicoſi, ſed qui per mutuas clades ſe quotidie conficiunt. Inter hos Neorus & Birgus aquas commiſcent, & pauca milliaria uno alveo emenſi Suiro ſorori maximæ miſcentur; qui ſtatim Oceano ſcopuloſo oſtio immergitur, ubi à ſiniſtra anguſta cervice excurrit promontoriolum, quod æditam turriculam navigantibus prætendit, à Roſſenſibus mercatoribus, quum florerent, poſitam, quo tutius oſtia ſubirent.

Super Caterlogh ad circium expanditur regiuncula ſylveſtris & uliginoſa, Leaſe Hibernis, Angl. Queens County, id eſt, Reginæ Comitatus, à Maria Regina in Comitatū inſtitutus; unde primarium oppidum Mary-burgh dictū; ubi cum ſuo Seneſchallo præſidiarii agunt; qui ſe ægre defendunt contra O-Moores, qui ſe ut antiquos hujus dominos gerunt, Mac-Gilpatric, O-Dempſios,

ſios, & alios, malefica & tumultuoſa hominum genera, qui ad Anglos deturbandos & legum jugum excutiendum nihil non quotidie moliuntur. Ad aſperam hanc & hoſtilem partem, Hugo Lacy, qui Hiberniæ præfuit, caſtrum apud Tah. melio, & alterum apud Obovvy, tertium ad Barrouvv flumen, & quartum apud Norrach, erexit. Inter cętera autem præmunivit Donemavvs caſtrum antiquum in agro uberrimo poſitum; & qua Barrouvv, qui ex Slevv Blomey montibus ad occaſum exortus, ſolitarius inter ſylvas oberrat, antiquam urbem Rheban videt, ſed cujus tantum pauculæ caſæ cum propugnaculo ſuperſunt. Vt Comitatus Reginæ à Maria, ita regiuncula contermina ad boream, & Birgo interlabente diviſa, quondamque Offalia dicta, in honorem Philippi Regis Hiſpaniarum, Regis Comitatus appellatur; & primarium oppidum Philips tovvne, ubi Seneſcallus cum præſidio locatus, & Anglici generis nobiles, VVarenni, Herberti, Colbey, Mori, inter Hibernicos O-Conor, Mac-Coglan, O-Mayly, Fox, & alii, agros à majoribus partos ſtrenue conſervant. Conqueruntur autem hi Hibernici indigenæ, patrimonia ſibi ademta, nec alios agros alibi ſibi

aſſignatos; unde qualibet tumultuandi occaſione plurimum negotii Anglis incolis ſubinde faceſſunt.

Kildarienſis Comitatus his ad orientem longo tractu prętenditur; ager lætiſſimus. Kildaria præcipuum eſt oppidum, cathedra Epiſcopali ornatum, quæ quondam Darenſis dicta. Sunt etiam in hoc Comitatu melioris notæ: Naas opidum mercatorium; Athre ad Birgum flumen; Mainoth caſtrum Comitatus Kildarſum, oppidumque cui mercatum & nundinas Rex Edvvardus I conceſſit; Caſtle-Martin, primaria ſedes familiæ Fitz Euſtace.

Sub oſtio, quo Birgus, Neorus, & Suirus, in oceanum conſociatis aquis conduntur, ſe exhibet ad ortum in promontorio, quo littus circumagitur, VVersford ſive VVexford, Comitatus, Hibern. County Reogh. Ad Birgum fl. Roſs urbs olim ampla floruit; mercimoniis & habitatoribus frequens; ſed ob diſcordias inter cives & religioſos jam ad nihilum redacta, tantum mœnia magno ambitu oſtendit. Magis ad ortum Duncanon caſtrum præſidiarium flumini impendet; unde hunc locum, cum Hiſpani Hiberniæ anno 1588 imminerent, communire viſum. Inde ad ipſum fluminis oſtium cervix ex-

currit

currit angusta quæ æditam turriculam navigantibus prætendit. Parum hinc abest sinuoso in littore Tintern, ubi celebre monasterium Gulielmus Mareschallus Comes Penbrochiæ ob votum posuit. Hoc promontorium Ptolemæus Hieron, id est, sacrum, vocat; incolæq; extremum oppidum, ad quod Angli, cum hanc insulam peterent, primum exscenderunt, Banna, quod sacrum sonat, vocant. Ab hoc promontorio littus in ortum obversum ad septentrionem longo tractu procurrit, cui vadosa objacent in mari loca, navigantibus insidiosa, quæ nautæ the Grounds vocant. Comitatum quasi medium intersecat Slana flumen, ad cujus ostium, ubi stagnat, urbs VVersford, Comitatus caput, non ita magna, & Anglorum colonia; qui Anglo Hibernice jam loquuntur. Slanæ itidem Eniscort municipium imponitur, & interius Fernes, dignitate Episcopali solummodo clara, quam Giraldidæ castro olim communiverunt. Vltra Slanam agitant Cavenagi, Donelli, Montaghi, O-Mori, Hibernici ingenio turbulenti, & inter illos Angli. Caucorum quondam fuit maritima illa regio; quam O Toli & Birni Hibernicæ familiæ incolunt, homines scelere & sanguine

ſanguine paſti, quietis impatientes, & qui, locorum præſidio freti, animo erga leges pervicaci, erga Anglos implacabili. Ad quorum audaciam comprimendam & legum authoritatem conſtabiliendam, ut hæ regiunculæ in Comitatus formam redigerentur, ſerio agitatum fuit anno 1578, & in ſex Baronias limitibus conſtitutis deſcriptæ, quę Comitatum de VVicklo & Arcklo conſtituerent. Præcipui enim nominis hic locus eſt, caſtrumque Comitis Ormondiæ, qui ſe Dominos de Arcklo inter titulos honorarios ſcribunt: ſub quo fluvius, qui Ovoca Ptolemæo, mare illabitur.

Comitatus Dublinenſis ab ortu mari Hibernico totus alluitur, ab occaſu Comitatu Kildariæ definitur, ab auſtro regiunculis O-Toolorum & Birnorũ, & quas Glynnes dicunt, conjungitur, à ſeptentrione Comitatu Midiæ & Nanny rivulo terminatur; gleba ad fruges fertili, & quæ lætiſſima profundit pabula; omnium animantium genere, quæ venatu & aucupio ad cibum capiuntur, abundans; ſylvis fere nuda. In auſtrali parte, quæ incultior, & dorſo ſatis nemoroſo hinc inde aſſurgit, cui valles Glynnes appellatæ ſubſident cavæ & arboribus opacæ, omnia infe-
ſtant

ſtant perniciofæ duæ tribus O-Tooles & O-Birnes. Glandilaugh Epiſcopatus inter has valles cernitur, ſed deſolatus ex quo Archiepiſcopatui Dublinienſi adjunctus. Cætera hujus Comitatus incolis& oppidis ſunt refertiſſima;provinciisq; Hiberniæ reliquis diviti cultu & quodam peculiari nitore præcellit, & in quinque Baronias diſtincta, ſcilicet, Rathdoun, Nevvcaſtle, Caſtel-Knoc, Covvloc, & Bal-todry. In ora primo ſe exhibet VVick-lo; ubi portui anguſto impendet rupes firmis mœnibus incluſa pro caſtro. Nevv-caſtle inde è colle mare proſpicit, videtque pulvinos arenarios longo tractu prætentos, inter quos tamen & littus mare VII orgyas altum perhibetur. Qua Bray fluviolus mare ſubit, Old Court cernitur; & huic proximum Povvers Court, amplum quondam caſtellum, ſed jam dirutum. A Bray oſtio ut ſinum admiſit,littus ſe inflectit,ubi inſulula S. Benedicti objacet, ſinumque aperit,qui Dublin-haven dicitur, in quem Liffius aquas ſuas invehit, nobiliſſimus huius Comitatus amnis, qui licet XV M.P. ab oſtio ſuo oriatur, anfractuoſis tamen flexibus ita ſe circumducit, ut primum in meridiem per S. Patricii terram, inde in occaſum,poſtea in ſeptentriones,

Com. Kildar perfundens, demumque in ortum conversus, per Castle-Knoc feratur. Ad septimum ab ejus ostio milliare sedet urbs Hiberniæ prima, Hibern. Balaclergh, Angl. Develin, Lat. Dublinium; emporium nobilissimum, & primæ justitiæ forum, mœnibus validum, ædificiis splendidum, civibus frequens. Situm habet amœnum inprimis & salubrem: ad austrum enim surgunt montes, ab occidente patent campi, ab ortu mare propinquum cernitur; Liffius fl ad boream defluens securam navibus stationem præbet. Ad flumen positi sunt Cay, quorum objectu aquarum impetus cohiberi possit. Mœnia hinc firmissima è lapide structili protenduntur, (aggeribus etiam ad austrum munita,) quæ sex portis patent: longioribus inde procurrentibus suburbiis. Ad ortum porta est Dammensis, & juxta, castrum eminet Regium, fossis, turribus, armamentario munitissimum. In orientali suburbio juxta Ecclesiam S. Andreæ Henricus II palatium sibi Regium curavit erigendum, miro artificio exstructum. Collegium hinc pulcherrimum è regione spectatur, S. Trinitatis nomini consecratum: quod ad ingenia melioribus artibus excolenda à f. m. Elizabetha

Regina

Regina academicis privilegiis donatum, insignique nuper instructum est bibliotheca. Borealis porta ad pontem aperitur, opere arcuato, è vivo saxo à Rege Ioanne constructum: qui Oustmannorum oppidum cum urbe conjungit. Ad austrum porta patet Paulina; & S. Nicolai, ad Patricianum suburbium præbens aditum; in quo situm Archiepiscopi Dublinensis palatium, templumque amplissimum S. Patricio sacrum, turri præcelsa conspicuum. Est & altera Cathedralis Ecclesia in urbis meditullio, quæ templum Christi communiter dicitur. Ad australem illius partem prætorium è saxo quadrato consurgit, Tolestate dictum: ubi causæ à prætore urbano cognoscuntur, frequentesque civium aguntur conventus. Olim pro summo Magistratu Præpositum habuit. ut Major & duo ballivi quotannis eligerentur, Henricus IV concessit. Denique nihil deest quod in florentissima urbe requiras, nisi quod portui ita officit arenosus cumulus, reciproco maris æstu in Liffy ostium aggestus, ut majoribus navigiis, nisi æstu accedente, subvehendis impar sit. Dublinensibus ad aquilonem adjacet Fingall, id est, gens exterorum, cultissima regiuncula, & quasi

quasi horreum hujus regni: tantam frumenti vim quotannis suppeditat, agricolarum industria ad terrę fœcunditatem accedente.

MIDIA, METH.

Ager reliquus Eblanorum, olim regnum fuit, & quinta Hiberniæ portio, quam patrio vocabulo Myh vocant, Ang. Methe, Gyraldus Midiam. Ab Hibernico mari ad Sineum usque flumen protensa jacet; in duas partes divisa, Comitatum Midiæ, & Comitatum occidentalis Midiæ.

Comitatum Meth à meridie Kildariensis ager, ab ortu Dublinensis & mare, à septentrione Louthensis, ab occasu Comitatus VVestmeth, circumcingunt. Totusque in XVIII Baronias dividitur. Boyn flumen è septentrionali latere Comitatus Regii fontes aperiens hunc interluit. In citeriore parte cis Boyn memoratu digna sunt Gastrim, castrum Killin, & Dunsani. Trans Boyn, sunt Trimletstonn, Gormanstonn & Slane, & Aboy frequens mercatus. At Boyn fl., cum præterlapsus fuerit Glan-lores, Trim subluit melioris notæ emporiolū, cum castro. Inde Navain, & pleniore jam alveo in mare prope Drogedam effunditur.

Comi-

Comitatus VVeſtmeth, id eſt, occidentalis Midia, alteri ad occaſum contigua, ad Shanon fl. pertingit, inter Regium Comitatū ab auſtro, & Longford Comitatum ab arcto, interpoſitus. Quibus nec ſoli fertilitate, nec incolarum multitudine, nec alia re quavis, niſi forſan vitæ cultu, lubens concedit. Authoritate parlamentaria Molingar, quod quaſi in medio jacet, caput & primarium Comitatus oppidum eſt conſtitutum: & tota regio in XII centurias ſive Baronias diſtincta: ſcilicet, Fertulogh, ubi Tirelli; Ferbille, ubi Darcii incolunt; Delvin, quæ clariſſimam Nogentorum ex Anglia familiam Baronis Parlamentarii titulo exornat; Fourtia, & Corkery, ubi Nogenti agunt; Moyaſell, ubi Tuti; Magerthieman, ubi Petiti & Tuti plurimi; Morgoiſy, ubi Tuti & Nangli; Rathcomire, ubi Daltoni; Magirquirke, ubi Dolloni; omnes Anglica ſtirpe; Clonlolan, ubi O-Malaglini, è Regum Midiæ ſtirpe; Moicaſſel, ubi Magohigans, meri Hibernici, rerum potiuntur. Midia ſuos quondam habuit Regulos. cum autem Angli in Hibernia pedem fixiſſent, Hugo Lacy maximam eius partem ſubjugavit; unde à Rege Henrico II Dominus Midiæ dictus. Pars dein

altera ad domanium Regis devenit; altera ad varias in Anglia familias.

Midiæ occidentali ad septentriones jungitur Comitatus Longford, in hunc numerum Providentia Henrici Sidney Proregis ante paucos annos redactus, Analé prius dictus, & à numerosa gente O Pharoll colitur; è qua duo sunt Dynastæ; alter ad austrum, dictus O-Pharoll Boy, id est, Flavus, alter ad septentriones, O-Pharoll Ban, id est, Candidus; Angli autem inter eos admodum pauci, & illi jampridem ingressi. Hunc Comitatum præterlabitur Sineus, totius Hiberniæ nobilissimum flumen, accolis Shanon, Gyraldo flumen Senense. è Therne montibus in Comitatu Letrim effunditur; continuoq; secans in meridiem agros, modo se in stagna refundit, modo in angustias resorbet; cumque unum & alterum lacum diffuderit, intra margines se colligens, Macolicum (nunc Malc) invisit; statimq; ab altero spacioso lacu excipitur; (Lough Regith appellant.) hunc prætervecto Athlon oppidum insidet, de quo postea. inde superata ad Killoloe cataracta, maximarum navium capax, Limiricum urbem, uti diximus, complectitur. hinc per LX plus minus milliaria rectus, grandis & insu-

insulosus, in occasum properat; & ubicunque vadosus, præsidiaria castellula, ad cohibendos prædonum transitus, majorum cura disposita fuere.

CONNACHTHIA, CONACHT.

Provincia hæc, Hibernis Conaughty, Anglis Conaught, ad ortum parte quadam Lageniæ; ad septentrionem parte itidem Vltoniæ terminatur: Ab occasu, occidentali oceano pulsatur; ad austrum Sineo flumine à Momonia separatur. Figura est oblonga, & ad utrumque extremum, tam boreale quam australe, exilis & angusta: sed medium versus ab utroque latere in amplitudine magis magisque increscit. In longitudine, à Sineo flumine, vel australi illius cardine, ad Enis Kelling borealem, CXXVI numerantur milliaria; qua vero latissime patet à Tromer orientali limite ad Barragh Bay occidentalem, plus minus LXXX. Aër hujus regionis non adeo purus ac lucidus ac in reliquis Hiberniæ provinciis. Cæterum regio ut alicubi læta & ferax, ita subuvidis quibusdam locis, herbidis tamen, quos à mollitie Boghes appellant; ut reliqua passim insula periculosa, & sylvis opacioribus & crebrioribus condensa. Ora maritima, multis sinubus &

navigabilibus alveis pervia, accolas ad navigationes quodammodo invitat, sed innatæ desidiæ dulcedo ita detinet, ut ostiatim malint victum quærere, quam honestis laboribus paupertatem depellere. Hodie dividitur in hos Comitatus, Tvvomond sive Clare, Gallvvay, Majo, & Slego, Letrim & Roscoman.

Tvvomond, Hibern. Tovvoun, id est, septentrionalis Momonia, grandiori promontorio & sensim tenuato in mare projicitur: Ab ortu, uti ab austro, flexuoso Sinei fluminis meatu, ab occasu oceano ita conclusa, & à septentrione Gallovidię Comitatus confinia attingens, ut nullus terrestri itinere nisi per Regionem Clan-Richard in illam aditus pateat. Regio, in qua nec à salo nec à solo quicquam desideres, si modo incolarum industria accederet. Celebrioris notæ loca sunt Kiilfenneragh & Killa-loe, sive Laonensis, sedes Episcopalis. Haud procul à Sinei ripa sedet Bunraty; cui Henricus III jus mercatus & nundinarum concessit. Ad septimum inde milliare Clare primarium oppidum conspicitur, ad recessum è Sineo insulis frequentem. Quæ duo sola hic sunt emporiola. Angli qui olim huc traducti,

ducti, aut excisi sunt aut degenorarunt. hodie ex Hibernica stirpe hic rerum potiuntur Mac-Nemors, Mac-Mahon, O-Loghton, & longe potentissimi O-Brieni; qui Comitatum ab Henrico octavo acceptum hodieque possident.

Gallovvay Comitatus, ab austro Tvvomondia, ab occasu Oceano, à septentrione Majo Comitatu, ab ortu Sineo flumine, concluditur. Terra gnavo colono admodum grata, nec minus pastori. Occiduum littus, æstuariolis lancinatum, virentibus insulis & rupibus serie quadam dispositis prætexitur; inter quas insulæ quatuor Arran dictæ Baroniam constituunt, Inis-Ceath, Colmanni monasterio olim nota, & Inis-Bovind. Interius lacus Corbes, xx plus minusve mill. pass. longitudine, III aut IV latitudine, fusus; navigabilis, & tercentum insulis graminosis & piniferis distinctus; qui proxime mare in angustias arctatus Galvvay subluit: urbs hæc hujus provinciæ prima, elegans sane & è solido saxo forma fere orbiculari constructa, sedeque Episcopali clara, portus & stationis beneficio mercatoribus frequens. Vix quatuor milliaribus hinc abest Knocktoe, id est, collis securium: & ad ortum

Atherith, vulgo Athenry, magno mœnium ambitu circumdata, ſed raris habitatoribus. Huic Comitatus accenſetur Clan-Ricard. In hac regione eſt Archiepiſcopalis ſedes Toamenſis. cui plures olim paruerunt Epiſcopi: quorum quidam interciderunt.

Majo Comitatus, ad occidentem oceano, à meridie Gallvvay, ab ortu Roſcoman, ab aquilone Slego, circumſcribitur. Regio fertilis & amœna, pecore, damis, accipitribus, & copia mellis, abunde dives. nomen habet à Majo urbecula Epiſcopali; ſed ſedes illa jam metropoli Toamenſi annectitur. In hac olim celebre monaſterium fuit: nec alius memoria dignus occurrit locus, niſi Logh-mesk lacus, ſatis amplus & piſcoſus; in cujus duabus inſululis propugnacula tuta ſunt familiæ de Burck. Cæterum incolis quam oppidis celebrior hic Comitatus; inter quos Galloglaſii triarii, qui ſecuribus utrimque acutis pugnant, loricis annulatis armati, Scoticæ originis, ex Hebridibus inſulis.

Comitatus Slege adjacet, benigna paſcendis pecoribus fæcunditate, totus etiam mari obverſus. Ad boream Trobis fluvius, ex Erno lacu emiſſus, ab Vltonia; à vicinis Comitatibus Curleuvv

montes difficiles, ſeparant; Succuſque amnis interdividit. In hoc portuoſa ſtatio ſub Slego, præcipuo hujus Comitatus loco. ubi caſtrum, nunc ſedes familiæ O-Conor; qui de Slego denominati, & genus à Rotherico illo O-Conordun, qui ſe Hiberniæ monarcham ferebat cum Henricus ſecundus Angliæ Rex Hiberniam ſubjugaret, reperunt.

Comitatum Slego ad ortum claudit Breany, poſſeſſio antiquæ familiæ O-Rock, donec Brienus à Sixto V. P. & Hiſpano inſtigatus adverſus Reginam rebellaret, & è Scotia retractus temeritatis pœnas ſuſpendio lueret: tum enim provincia hæc in Comitatus converſa, & Letrim à primario oppido dicta. Tota montibus aſſurgit luxurioſe graminoſis; totque paſcit pecora, ut anguſto illo, quo circumſcribitur, ſpatio, uno tempore ſupra centum viginti millia pecorum numerarit. Sineus ſive Shanon fluvius hinc originem ducit.

Sub Comitatu Letrim ad meridiem ſubjacet Roſcoman, Comitatus nuper inſtitutus, anguſtiori quidem ſed longiori ſpatio inter Succum flu. ab occaſu, & Sineum ab ortu, & Curleuvv montes à ſeptentrione, cōcluſus. Ter

in planiciem plerumque porrecta fertilis, & quæ numerosa pascit armenta, adhibitaque mediocri cultura fruges benigne producit. In hoc Comitatu quatuor censentur Baroniæ. Sub Curleuvv montibus ad Sineum flumen Baronia Boile, ubi Mac-Dermot rerum potitur. Dein ad Succum Baronia Balin-Tober, ubi O-Conor Dun plurimum potest; cui adjacet Elphen sedes Episcopalis. Inferius Roscoman O-Conori Roo Baronia, in qua est oppidum totius Comitatus primarium, castro olim munitum, sed ædificiis culmeis tectis. Et magis ad austrum O-Kelliorum Baronia, Athlone à præcipuo oppido nominata, quod suum habet castrum, & præsidia, & pontem è vivo saxo pulcherrimum, quem Elizabetha Regina construendum curavit, cum eo loco ad seditiones Hibernorum cohibendas Proregis sedem constituere cogitaret.

Connachthia primo regem suum habuit; quo ab Anglis debellato VVilhelmi Bourck sive de Burgo potentia maxime hic emicuit, Vltonia etiam acquisita cujus utriusque hæreditas per unicam filiam Guilielmi de Bourck in familiam Regiam sub Eduardo III venit. reliqui affines & cognati sensim Anglico cultu

co cultu deposito Hibernicos mores induerunt: quorum alii à Richardo de Bourck descendentes Clan-Ricard; alii à Guilielmo, Mac-VVilliam Oughter, id est, superior, aut Mac-VVilliam Eughter, id est, inferior, dici gaudent; ut illi, qui in Majo Comitatu maxime rerum potiti sunt, simpliciter Mac-VVilliam, tanquam nomine pleno honoris & authoritatis, dici gestierunt.

VLTONIA, VLSTER.

Hæc denique Provincia Cambrobritannis Vltvv, Hibernicis Cui-Guilly, Anglis Vlster, Latinis Vltonia. Ad septentriones angusto freto à Scotia dirimitur: ab austro ad Connachthiam & Lageniam se extendit: orientalis plaga Hibernico mari incumbit: & occidentalis æstuoso & turbulento vastoque occidentali oceano continenter pulsatur. Hæc provincia cum sit Hiberniæ ad Boream ultima, Scoticis insulis, quæ Hebrides dicuntur, & sparsim in mari inter utrumque regnum positæ sunt, prætenditur. Forma pene orbiculari est; & in longitudine à portu Coldagh, boreali cardine, ad Kilmore australem terminum, centum fere millia passuum colligit: latitudine autem à Black abbey ortivo limite ad

Calebegh promontorium occiduum centum triginta & insuper aliquot auctarii vice milliaria numerantur. Totius circumferentia quadringentis plus minus & viginti millibus passuum circumscribitur. Raro hæc regio immodicam ullam cœli intemperiem sentit, dum & mobiles & celeres venti intensos æstatis fervores refrigerant, mollesque ac mites pluviæ rigidos hyemis algores mitigant. Nubes aëriæ spectabiles & peramœnæ sunt; cumque vel impurissimæ sunt, nec insalubres nec diuturnæ, ventis commotioribus eas perpetuo impulsu agitantibus, reperiuntur. Aequalis hęc cœli tęmperies in causa est quod solum etiam varii generis arbores copiose producat, tam fructiferas quam ædificiis opportunas. Regio admodum herbida & rei pecuariæ commoda: equorum, ovium & boum apprime dives. Fluvii itidem duplum (ut ita dicam) vectigal & tributum pensitant, profunditate navigiis tam ad voluptatem quam ad utilitatem ferendis pares; iidemque piscosi, & propriis accolarum usibus & aliorum commodis inservientes. Salmones in quibusdam hujus provinciæ fluminibus numerosiores quam in ullo alio totius Europæ conspiciuntur. Vt summatim

matim dicam, licet alicubi ſterilior ſit, lacubus, ſtagnis, condenſiſque ſylvis impeditior, ubique tamen pecore pabuloque fælix eſt, ac omni tempore improbis ac operoſis agricolæ laboribus abunde grata. Natura hic adeo nihil aut parum vel arti vel induſtriæ debet, ut florulenta & variegata riparum ſpecies, umbroſa nemora, virentia prata, colles molliter declives, agrique ferendis frugibus ſubactione & cultûra adhibita non inepti, indignari quodammodo & ſuccenſere incolis videantur, quod incuria ſua & negligentia omnia inhorreſcere & ſylveſcere patiantur. Atque ut regio ſine ſubactione inhorreſcit, ita & incolarum ingenia ſine humaniore cultura maxime efferantur. Vt tamen in officio continerentur, qui omnia juris, pudoris & officii repagula perfringere ſolebant, pars ejus citerior in tres Comitatus, Louth ſcilicet, Dovvn, & Antrimne, olim diviſa fuit; & nunc reliqua in ſeptem Comitatus novos dividitur, videlicet Cavon, Fermanagh, Monaghan, Armagh, Cotran, Tir-Oen, & Donegall ſive Tir-Conell, provida cura Ioannis Perotti Proregis, anno 1585; qui vir ſane magnus & animorum provinciæ gnarus, cum nihil conſultius ad Hiberniæ

niæ tumultus sedandos prospiceret quam has Vltoniæ partes in ordinem redigere, eo profectus dubio & difficili tempore, cum Hispanus Hiberniæ & Angliæ immineret, gravitate & authoritate, dum prohibendo injurias bellorum causas exscinderet, omnes Vltoniæ dynastas eo perduxit, ut libenter diciones suas in Comitatus dividi, & Vicecomites, qui præessent, admitti passi fuerint. Provincia hæc quinquaginta sex castellis & propugnaculis munita; ac mercimoniis faciendis novem oppida, quæ vocant mercatoria, instituta. Comitatus Louth, Hibern. Iriel sive Vriel, ultra Midiam & Troine fluvii ostium mari Hibernico obversus, flexuoso littore in septentriones procurrit, solo pabuloso & adeo feraci ut agricolarum impendiis facile respondeat. Iuxta Boini ostium sedet Drogheda, Anglis Tredach, elegans & frequens oppidum, à ponte appellatum, & Boino interfluo divisum. cui multas immunitates Reges Angl. concesserunt, & inprimis officinam monetariam. Huic vicinum monasterium Mellifons; & ad septem hinc mill. Ardeth, mediterraneum oppidum, satis notum; & supra, Dundalk, portu commodo & mœnibus olim validum. Octavo
ab

ab hoc milliari abest Carlinghford, portus satis celebris. nec alii in hoc Comitatu loci memorandi. In occasum proxime adjacet Comitatus Cavon, olim Braenny orientalis dictus; habitatio gentis O.Reiley, quæ se ex Anglica Ridleyorum venditat origine, cum vitæ instituto mere sit Hibernica. Comitatus in septem Baronias divisus. Castellulis, non oppidis, sparsim habitatur; Episcopatumque suum habet, licet tenuem, cujus sedes ad Kilmore.

Ad occasum & septentriones post Cavon, se offert Fermanagh, regio nemorosa & admodum palustris. In cujus medio celeberrimus ille & maximus Hiberniæ lacus Erne, XL mill. pass. extentus, sylvis opacis coronatus, & insulis habitatis confertissimus; quarum nonnullæ c, cc, & ccc jugera continent: luciis, trutis, & salmonibus, & aliis piscibus, tam copiosus, ut piscatores nimiam frequentium piscium copiam, retiumque rupturas potius, quam defectus conquerantur. Primum, ad Baltarbet, maxime borealem Cavon Comitatus viculum, ab austro septentriones versus expanditur, lõgitudine XIV, latitudine IV mill. passuum; mox in arctũ coit instar justi amnis per sex mil-

liaria, in cujus alveo Inis-Killin præcipuum hoc tractu propugnaculum; inde in occasum conversus maxime expatiatur, longus xx, & latus x, ad Beleck usque, juxta quod cataracta, & nobilissimus, quem vocant, Salmonum saltus. Mac-Gvvir inter Dynastas in hoc tractu nobilis & potens, quique sunt ex illa tribu, utrimque accolunt.

Erno lacui ad orientem prætenditur Monaghan, Comitatus collibus æditus, sylvis vestitus, sed nullo notus oppido, nisi Monaghan, quod nomen universo agro impertiit. dividitur in quinque Baronias; continetque Iriel, Dartre, Ferney, Loghtey; quæ parlamentaria authoritate ob rebellionem abjudicatæ fuere à Mac-Mahonis, cum regiuncula Donemain; quam Elizabetha Regina VValthero d'Evereux Essexiæ Comiti donavit.

Ad latus orientale Comitatus Armagh prætenditur, ita ut ab oriente Neury flumine, ab austro Louth Comitatu, ab arcto Aqua nigra, quasi circumdetur. regio totius Hiberniæ solo lætissimo & maxime luxurianti; adeo ut si quid ad fœcundandum injiciatur, quasi dedignatum sterilescat. Fevvs, regiuncula Turloghi Mac-Henry, è familia O-Neal, prima occurrit,

rit, sylvis obsita, & paludibus invia. Inde Orry, sylvis indiga; ubi habitat O-Hanton; & propugnaculum Mont-Norrys à Carolo BaroneMontioy Prorege positum. Ad octavum hinc milliare prope Kalin flu. Armacha cernitur, sedes Archiepiscopalis, & totius insulæ metropolis. quæ nostro tempore incendio à Ioanne O-Neal deformata pristinum splendorem amisit; & pauculæ tantum casulæ viminibus intextæ, hodie supersunt, cum laceris parietibus monasterii, prioratus & palatii primatis. Iuxta Armacham in colle intumescenti supersunt reliquiæ antiqui castri, (Ovven-maugh vocant,) quod antiquam RegumVltoniæ sedem fuisse ferunt. Magis in occasum Aqua nigra, vulgo Black-vvater, Hibern. More, id est, magna, serpit, limes inter hunc Comitatum & Tir-oen. Hac regione, & in vicinia, Mac-Genis, O-Hanlon, O-Hagan, & ex stirpe O-Neal quamplures variis agnominibus assumtis, rerum quodammodo potiuntur.

Ad ortum sequitur Comitatus Dovvn, amplus, & solo fœcundo ad Hibernicum usque mare protensus, ad boream lacum Eaugh, ad austrum Louth comitatum attingens: à quo

flumine

flumine Nevvry dividitur. Ad hoc in ipso limine oppidum Nevvry nostra memoria conditum à Nicolao Bagnall Hiberniæ Marescallo. Iuxta fluvius, Ban minor dictus, è solitudine montium Mourne effusus, per Eaugh fertur regionem, quæ ad familiam Mac-Gynnis spectat, suamque habet Episcopalem sedem ad Dromore; supra quam ad lacus Eaugh marginem Kilvvlto & Kilvvarny, sylvis & paludibus impeditiores. Ad oram mare ita se insinuat, & variis recessibus terram excavat, lacusque se dilatat juxta Daffryn vallem nemorosam, ut duas faciat chersonesos, Lecal ad meridiem, & Ardes ad aquilonem. Lecal ager opimus, longissime totius Hiberniæ in ortum prominet, extremumque illius promontorium hodie S. Iohns Foreland dicitur. In ipsius isthmo Dunum floruit, vetustæ sane memoriæ oppidum, sedesque Episcopalis. Ad mare sunt Arglas & Strangford, portus tutus; ubi flu. Coyn magno aquarum insultu in mare prorumpit. Ardes, altera chersonesus, è regione jacet; tenui alveo è lacu Coyn ab occidua parte, ab ortu mari, à septentrione sinu Knoc-fergus divisa. Brachio inflexo assimiles; cum isthmo, ut brachium armo, cæteræ

inſulæ adjungatur. Solum eſt ubique perbenignum; niſi ubi in medio per duodecim plus minus p. m. longitudine protenditur ſubuvida & voraginoſa planicies. Littus viculis ſatis conſitum. Interius ad lacũ Epiſcopalis ſedes Conerenſis. Supra Ardes ad occaſum auſtralior Clane-Boy, id eſt, gens Flava, vel tribus Hughonis Flavi, ſylveſtris regio, expanditur, ad ſinum Knocfergus à tribu Nigellorum ſive Neale occupata.

Ad ſeptentriones Antrim Comitatus ſuccedit, ab ignobili oppido ita dictus, inter Sinum Knoc-fergus, lacum Eaugh & Ban flu. Sinus ille Knoc-fergus ab oppido, quod illi aſſidet, ita dictus, celebri præ ceteris in hac ora ob portus opportunitatem, munimentis licet imperfectis, caſtello æditæ rupi adfixo, præſidiaria cohorte, & palatio antiquo, quod in armamentarium jam converſum. Iuxta jacet Clane-Boy inferior, O-Nealorum habitatio; de cujus principatu Hiberni mutuis cædibus diu concertarunt. Iuxta Knoc-fergus peninſula Magie tenui cervice continenti annectitur, quatuor mill. paſſ. longitudine, latitudine unum colligés. Glynnes deinde, id eſt, Convalles, ad male fidam ſtationem Olderfleet inci-

piunt, & longo tractu mari objectæ procurrunt. Prorex Ioannes Perrot filios Iacobi Mac-Conell eo adegit, ut se in Regis Angliæ fidem permiserint, & beneficiario jure agrum hunc sub certis conditionibus tenendum acceperint. Supra hæc usque ad Bannam flu. Rovvte dicitur, sedes Mac-Guillyorum, non obscuræ apud suos familiæ; quam tamen Scotorum insulanorum violentia & continua deprædatio in angustum angulum protrusit. Surley enim Boy, id est, Carolus Flavus, hanc sui juris fecerat, donec castro Donluse à Prorege expugnato, (quod rupi impositum mari imminet, & à terra profunda fossa abjungitur,) & rursus ab ipso per proditionem recepto, abactis armentis, (quinquaginta enim vaccarum millia in peculio numerabat,) ita exagitaretur, ut Reginæ se submitteret; à qua in gratiam receptus, quatuor territoria (Toughes vocant) cum præfectura castri Donluse, certis legibus ab Angliæ Regibus tenenda accepit.

Vltra ad occidentem sita est Krine, quam nunc Comitatum Colran à præcipuo oppido vocant, inter Ban flu. & Lough foile interposita, & ab austro Comitatui Tir-oen cōtermina. Ban fluvius eximiæ pulchritudinis, O-Mourne mon-

ne montibus in Comitatu Dovvne exortus, in Lough Neaugh se effundit, & post triginta milliaria exiens ad Tome castrum se recipit, & sylvis coronatus superbo alveo per Glancolkein oceanũ petit, salmonib⁹ longe fœcundissimus. In hac parte authoritate valet familia Cahanorum, cujus princeps O-Cahan, & inter beneficiarios O-Neali primus.

Comitatus Tir-oen, id est, Terra Eugenii, totus mediterraneus est; ad occasum Liffer fl. à Tir-conell, ad ortum Eaugh lacu à Comitatu Antrim, ad meridiem Aqua nigra ab Armagh, disterminatur. Regio licet salebrosa, ferax tamen, & sane ampla, quæ LX milliaria longitudine, & XXX latitudine colligit; divisa montibus Sleuvv gallen in superiorem ad septentriones & inferiorem ad austrum. In hac sunt Clogar Episcopatus satis exilis; Dungannon præcipua Comitum habitatio, quæ Henrici VIII gratia titulum Baronis Matthæo filio primi Comitis Tir-oen fecit. Ædes sane elegantiores quam pro regionis more, sed quæ sæpius ab ipso domino, ne ab hoste succenderentur, incendio deformatæ. Vblogahel, ubi O-Neal barbaro ritu inaugurari solet: & munimentum ad Aquam nigram, quod varias martis vices subiit, cum non alius in hunc

rebellium agrum aditus pateret; nunc neglectum, postquam aliud vadum inferius repertum; ad quod in utraque ripa nova munimenta Carolus Montroy Prorex posuit. Qui & aliud præsidiarium propugnaculum sui nominis excitavit ad lacum Eaugh. Lacus ille pulcher, egregie piscosus & peramplus, xxx scil. mill. pass. plus minus patens: varia riparum facie, nemoribus opacis, pratis perpetuo virentibus, arvis, si colantur, frugiferis, collibus devexis, rivulis influentibus, ad amœnitatem & utilitatem à natura efformatus. In Tir-oen superiore est Straban castrum notum, & nonnulla alia minoris notæ castella, quæ tantum turres sunt editæ, angustis foraminibus potius quam fenestris; quibus aulæ cespititiæ adjunguntur, culmeis tectis; suasque habent areas amplas, fossis & dumetis, ad armenta à prædonibus defendenda, circumseptas.

Quicquid jam superest ad occasum & septentriones, hodie Comitatus Donegall sive Tir-conell appellatur, id est, Terra Cornelii sive Conalli. regio fere tota campestris & portuosa, mari scilicet à borea & occasu pulsata, ad ortum Liffer fluvio, & à Connachthia Erno lacu disclusa. Liffer prope fontes dilatatis

aquis

aquis in lacum exſpatiatur, in quo inſula eminet,& in ea ad monaſteriolum crypta anguſtior, obverſantium neſcio quorum ſpectrorum terrore & horrendis viſis, vel potius religioſo horrore, decantata; Incolis hodie Ellan u frugadory, id eſt, inſula purgatorii, & Patricii purgatorium,nominatur.Vbi hic fl. Liffer aliis aquis adauctus propius mare accedit, iterum in lacum diffunditur, hodie Logh Foyle & Logh-Der. Ad hunc olim Derry monaſterium & ſedes Epiſcopalis floruit. nuper autem præſidium ad Comitis Tir-oen inſolentiam frænandam huc deduxit & poſtea coloniam Henricus Docvvia Eques. Robogdii ſupra Logiam locati omne ſeptentrionale hoc Hiberniæ littus tenuerunt;quorum Robog viculus epiſcopalis adhuc nomen ſervat. Ab hoc ſcopuloſo tractu extrema littora reflectuntur per Svvyllii lacus oſtium. ulterius magis ad occaſum Mac-Rvvyny Faid,Mac-Svvyny Netoeth,&Mac-Svvyny Banningh plurima poſſident. Reducto hinc littore Calebegh portum & ſtationem commodam navigantibus præbet; inde rudera caſtelli Sligah apparent, à Mauritio Fitz-Girald conſtructi. Inferius haud procul ab oſtio lacus Earne conſpicitur, Donegall mo-

nasterium & oppidum, unde Comitatui nomen. Præfuerũt huic territorio multis seculis domini è familia O-Donell, non alio titulo quam O-Donell, & domini de Tir-conell; donec rex Iacobus honorē & titulum Comitis Tir-conell non ita pridem Roderico O-Donell, fratri Hugonis illius rebellis qui patria profugus in Hispania obiit, honorariis tabulis contulit. Primus Vltoniæ Comes Ioannes Curcy; dein Hugo de Lacy, à quo per matrimonium tandem in familiam regiam devenit. Sed Anglia in partes scissa, O-Neal & alii Hibernici has regiones occuparunt, & ita barbarie efferarunt ut nihil supra: adeoque, ut hæc provincia, quæ suis Comitibus olim magnam vim pecuniæ dependit, vix pauxillulum nummorum jam inde Angliæ Regibus reddiderit.

II.

DE HIBERNORVM PRISCIS recentibusque moribus, & institutis. *Ex Camdeno.*

Ocus nunc postulat ut de gentis hujus moribus aliquid attexam; & attexam sane quod ad veteres spectat, ex veteri-

teribus, quod ad recentes, recentiori ex quodam scriptore, cum docto tum sedulo, qui hæc accuratissime adnotavit.

Strabo in libro IV de Hibernicis: *Longe magis quam Britanni, silvestres illius sunt incolæ, anthropophagi, id est, hominum carne vescentes, mandonesque magni. Defunctos etiam parentes esse, in eximia honestatis parte ponunt. Nec minus alienis in propatulo uxoribus immisceri, matribus etiam atque sororibus. Horum etiam quæ commemoramus, dignos fide testes non sane habemus. Atqui commanducandorum hominum morem Scytharum esse traditur.*

Pomponius Mela in libro III: *Cultores inconditi sunt, & omnium virtutum ignari, pietatis admodum expertes.*

Solinus cap. XXI. *Sanguine interemptorum hausto prius victores vultus oblinunt; fas & nefas eodem animo ducunt. Puerpera si quando marē edidit, primos cibos gladio imponit mariti, inq; os parvuli summo mucrone auspicium alimētorum leviter infert, & gentilibus votis optat, non aliter quam in bello & inter arma mortem oppetat. Qui student cultui, dentibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos; candicant enim ad eburneam canditatem. Nam*

præcipua viris gloria est in armorum tutela.

Sed hæc vetustiora; medii temporis mores sparsim Gyraldus Cambrensis, & ex eo alii: nunc autem recentiores ex recentiori viro studioso habe, & suis ipsius verbis. qui nomine, ut colligo, I. Good, educatione Oxoniensis, professione Sacerdos, & qui juventutem Limirici erudiit, circa annum MDLXVI: pro quo præfabor, illum nihil ad calumniam, sed omnia ad veritatem collimare, & tantum de inconditis illis & mere Hibernicis loqui, qui in extremis delitescunt, & humaniores mores nondum induerunt. In universum gens hæc corpore valida & inprimis agilis; animo forti & elato, ingenio acri, bellicoso, vitæ prodiga; laboris, frigoris, & inediæ patiens; Veneri indulgens, hospitibus perbenigna, amore constans, inimicitiis inplacabilis, credulitate levis, gloriæ avida, contumeliæ & injuriæ impatiens; &, ut inquit Gyraldus, *in omnes affectus vehementissima; qui mali, nusquam pejores. & bonis meliores vix reperias.*

In commune liberis, cum ad sacrum Baptismum accedunt, profana nomina imponunt, annectentes semper aliquid nomini, vel ab eventu acceptum, vel à

vetula, vel ex colore, ut Rufus, Albus, Niger; vel ex morbo, ſcabie, calvitio; vel ex ſcelere, ut latro, ſuperbus. & licet contumeliarum ſint impatientiſſimi; hæc tamen nomina non dedignantur optimates illi, qui ob eminentiam O literam nominibus præfixam habent. Parentis nomen, vel alicujus ex ea familia tum viventis, liberis imponere, fas non eſt; mortem ſibi inde accelerari perſuaſum habent. Mortuo vero patre, ejus nomen aſſumit filius, ne nomen intercidat: & ſi quis ex majoribus eo nomine præliando inſignis fuerit, ſimilis ab hoc virtus expectatur. Augent hanc opinionem Poëtæ, qui antiquorum illorum res geſtas literis conſignatas habent, & multa commentitia adnectunt, unde Poëtis his divitiæ acereſcunt. Novæ enim nuptæ, & puerperæ, ſe infames exiſtimant, ſi veſtes ſuas, quas habent optimas, non huic laudatori donent. Matres poſt ſextum à partu diem ex integro ſe martiali operi dedunt; parvulos ad nutrices exponunt; Nobilioribus multæ nutrices ex longinquis ſtatim aderunt, qui infantis nutritionem ambiunt, ſuoſque hiſce alumnis poſtponunt. Et quamvis intemperatiſſimi ſint propter cœli intemperiem, ſoli ciborumque humidi-

tatem, & juris exilium; cumque ſuis liberis lac præbere pro probro habeant; alumni tamen gratia & vir & uxor à commiſtione abſtinent. Si ſecus fiat, ſuis ſumptibus nutricem aliam ſubſtituunt. Tot fere ſunt nutrices, quot adoleſcentulæ famulæ, & ſtupri pretium lactendi infantulum facultatem putant. Si infantulus ægrotet, lotio veterrimo aſpergunt; & contra infortunia non ſolum principium Euangelii Ioannis, ſed clavum etiam obliquum ex equi ungula acceptum, aut lupinæ pellis particulam, pueris ex collo appendunt. Geſtantque in eam rem, tam nutrices, quam infantes, zonas ex mulierum crinibus contextas. Amaſiis etiam armillas ex illis crinibus concinnatas donari compertum eſt; an Veneris ceſton cogitant, neſcio. Nutritii multo plus operæ, opum, & amoris alumnis, quam natis impendunt; ab iis veſtes, ſumptus ad ſtudia, ad arma, ad quævis flagitia, ab iis dotes & pecora non tam ſuo jure accipiunt, quam extorquent, etiam prædis abactis. Omnes ab iiſdem enutriti, chariores ſe habent invicem, plus amant mutuo, plus credunt, quam ſi germani eſſent; adeo etiam ut præ his, & propter hos etiam, germanos odio habeant. A
paren-

parentibus reprehenſi, ad hos altores ſuos confugiunt, & ab his animati in apertum ſæpe bellum contra parentes prorumpunt: ab his ad omnem flagitiorum immanitatem inſtructi, perditiſſimi evadunt: uti nutrices, virgines quas nutriunt, ad omnem obſcœnitatem erudiunt. Si alumnus aliquis è morbo laboret, incredibile quam cito audiant nutrices, etiam magno locorum intervallo ſejunctæ, quam ſollicitæ die noctéque ægrotanti adſideant. Nec aliunde quam ex his nutritiis maxime Hiberniæ corruptelæ profluxiſſe creduntur.

Conjicere licet, hanc quam reliquæ gentes, & calidioris, & humidioris eſſe naturæ, quod ex *mirifica illorum* carnis mollitie colligitur, quam ſibi tam terræ ingenium, quam lotionum quarundã artificium, exercitiumque, conferre, non eſt ambiguum. Pollent etiam propter eandem muſculorum teneritudinẽ incredibili agilitate, & omnium corporis partium flexibilitate. Otio inprimis ſunt dediti, ſummas reputant divitias labore carere, & ſummas ducunt delicias libertate gaudere: Muſica inprimis delectantur, citharaque, maxime chordis æneis, quas aduncis unguibus numeroſe pulſant. Si qui reli-

gioni

gioni se consecrant, religiosa quadam austeritate ad miraculum usq; se continent, vigilando, orando, & jejuniis se macerando, ut neutiquam sit mirum quod de illorum monachis superiori sæculo scribitur.. Ipsæ etiam adeo mulieres, & puellæ, jejunium per totum annum die Mercurii & Sabbathi observant. Quædam etiam eo die quo festum Catharinæ contingit; nec hoc Nativitatis festo, nec gravissimis morbis deserunt. Caussam aliqui assignant; in puellis, ut bene de marito sit provisum; in mulieribus, ut in melius mutent conjugium, vel mortuis viris, vel relictis, vel etiam mutatis illorum moribus. Qui vero nequitiæ se semel emanciparint, ipsa nequitia sunt nequiores.

Ex corticibus arborum, quas alders vocant Angli, nigras vestes inficiunt. Vtuntur etiam sambucinis baccis ad lanas flavas inficiendas. Ramis, cortice, & foliis populi arboris contusis laxa indusia ista crocea, quæ jam nullo fere sunt in usu, efficiunt; cum cortice arbuti sylvestris & sale crocum adhibent. Quæ vero tingunt, non tam igne longo coquunt, quam inter alia frigidæ humanæ urinæ aliquot dies immergunt, ut color flavus sit pertinacior.

Latro-

Latrocinia apud eos nullam habent infamiam, quæ passim summa cum immanitate exercentur. Latrocinaturi preces ad Deum fundunt, ut præda offeratur; & prædam pro munere à Deo oblatam arbitrantur; neque vim, neque rapinam, neque homicidium Deo displicere persuadentur. Audies à sicariis, & incendiariis; *Misericors est Dominus; & non finet pretium sui sanguinis in me irritum.* Patrum porro vestigiis se insistere dicunt, & eam sibi vivendi rationem reliquam esse; nobilitatis autem suæ infamiam esse, si velint ex labore manuum victitare, & à facinoribus abstinere. Progredientes ad prædam, vel aliquod aliud opus, observant mane quem primum obvium habent; si bene res cedat, ut idem quotidie sibi occurrat, curant; sin secus, studiose evitant. Nocte tempestuosissima stertere, & non pedibus viam longissimam noctu conficere, & spoliando omnibus periculis se objicere, abjecti animi esse dicunt. Nuper nec templis, nec sacris locis parcunt, quin inde etiam deprædantur; ignem quoque nonnunquam injiciunt; homines ibi latitantes interficiunt; & in causa est turpissima sacrificulorum vita, qui è templis domos prophanas constituunt, & mere-

tricibus

tricibus indulgent, quæ illos, quocunque concedunt, ſubſequuntur: abdicatæ vero per veneficia nocendi artes quærunt.

Concubinæ Sacerdotis & ſpurii intra templi ambitum manſitant, inebriantur, concumbunt, ſanguinem effundunt, animalia occidunt; ſacra inter illos ſylveſtres non ſunt; ſacelli forma, niſi extrinſecus, nulla; altaria nulla, vel conſpurcata; crucis imago deformata, ſi adſit omnino. Veſtes ſacræ putidæ, ut nauſeam provocent; altare portatile crucibus non impreſſum, & aliqua contumelia læſum; Miſſalis liber lacer, & Canone ſpoliatus; idem omnibus juramentis & perjuriis propoſitus; calix plumbeus ſine patina; vaſcula ad vinum cornea. Sacerdotes tantum rei familiari & liberis procreandis ſtudent. Rectores vero ſunt Vicarii, idque plurium ſimul parochiarum Canonici juris oſtentatores, ſed qui ne tantillum quidem eruditionis habent. liberos in Eccleſiis ſucceſſores habent; de quorum illegitimatione diſpenſatur. nolunt hi ſacerdotum ordinem inire, ſed presbyteris parochiarum curam demandant, ſine ullo ſtipendio, ut ex libro vivat, id eſt, ex munuſculo aliquo ad Baptiſmum, Inunctionem & Sepulturam

turam ſibi oblato, ex qua tenuiſſime & miſerrime vivitur.

Sacrificulorumque horum filii, qui ſtudia non conſectantur, plerunque latrocinio ſunt inſignes. Qui enim Mac-Decan, Mac-Pherſon, Mac-Oſpac, id eſt, filii Decani, Eccleſiæ rectoris, & Epiſcopi, maximi exiſtunt prædones, & ex parentum liberalitate ad ſeditioſorum manum conſcribendam potentiores, eoque magis quod ad paternum exemplum hoſpitalitati vacant. Filiæ autem horum ſacrificorum, patribus ſuperſtitibus, magnis dotibus elocantur, ſi nubunt; Patribus vero defunctis, aut mendicant, aut ſe proſtituunt. Ad tertium quodlibet verbulum jusjurandum interponere ſolemne habent, nimirum per Trinitatem, Deum, Sanctos, Patricium, Brigidam, Baptiſmum, Fidem, Templum, Compatris manum, Tuam manum. Sed ut fidem præſtent, hæc tria maximi ſunt ponderis. Primum, ut juret ad altare, libro tacto, aperto, ſuperque caput poſito. Secundo, ut adhibeat ſibi teſtem Sanctum aliquem, cujus baculum recurvum, vel campanam, tangat & oſculetur. Tertio, ut juret per manum Comitis, vel Domini ſui, vel potentis alicujus. Nam ſi perjurus convincatur, per priora duo

infamiam ſubeat ; ſi hoc tertio peierabit, grandem ſummam pecuniarum & vaccarum extorquebit potens ille, quaſi ſuo nomini maxima ex perjurio illata fuerit injuria. Vaccæ enim ſolæ & gratiſſimæ ſunt opes. De quibus non videtur indignum hoc annotare. Res certa, (ut ille ſcribit,) quod lac non prębent vaccæ in Hibernia niſi adjungatur ſibi ad latus vitulus ſuus vivus, aut corium mortui ſtramine ſuffertum, ut vivi imaginem referat; quaſi odorem enim ſui uteri in corio agnoſcunt. Si inutilis fiat vacca, advocatur maga, quæ herbis, alieni vituli amore capi faciat, ut lacteſcat.

Extra oppida raro matrimonia contrahunt. non de præſenti, ſed de futuro promittunt, vel ſine deliberatione aſſentiunt: inde enata leviſſima lite divertunt, vir ad aliam fœminam, illa ad alterum maritum ; nec an contractus veri falſive fuerint ; ante extremum ſpiritum unquam explorare cognitum eſt. Hinc bella circa agrorum poſſeſſiones, prædationes, homicidia, odia capitalia. Magæ conſuluntur ab ejectis mulieribus ; quæ viro priori, aut novæ nuptæ vel ſterilitatem, vel genitalium impotentiam, vel morbos periculoſiſſimos inferre creduntur.

Omnes

Omnes enim mirum in modum in incæstum propensi, & conscientiæ prætextu divortia creberrima. Mulieres vero perinde ac viri, comas suas plurimi faciunt, præsertim si aurei sint coloris, & prolixæ: ostentant enim ad longum complicatas, & ornate contortas dependere sinunt, cum capiti interim multas ulnas tenuissimæ sindonis circumvolvunt. Hoc genere coronæ utuntur omnes quæ possunt comparare post puerperium, sive ex matrimonio, sive ex stupro.

Huc recedunt superstitiones non paucæ. Nescio an Lunæ divinum honorem deferunt. cum enim primum ab Interlunio vident, vulgo genu flectunt silvestres illi, & orationem Dominicam recitant;& sub finem, Lunam altą voce alloquuntur: *Tam sanos nos relinque, quam invenisti.* Lupos sibi adsciscunt in patrimos, quos Chari Christ appellant, pro eis orantes, & benė precantes; & sic se ab illis lædi non verentur. Spatulare os ovis carne nudatum transpiciunt, & inde aliquem ex illis ædibus efferendum prædicunt, si aliqua macula in ipso obscurior videatur. Maleficam eam arbitrantur quæcunque à se ignem Kalendis Maji petit; nec dabunt, nisi ægro, & cum imprecatione;

ea de cauſa arbitrantur, eandē ſequenti æſtate butyrum omne ſuffuraturam. Leporem per armenta kalend. Maji occidunt; vetulam enim arbitrantur quæ butyrum ſit ſurreptura. Butyrum ſurreptum mox reſtitui opinantur, ſiquid è ſtramentis ſuper limen pendentibus auferant, & in ignem injiciant. Kalendis vero illis Maji, ramum arboris virentem ad ædes ſtatuere, lactis abundantiam per æſtatem tribuere credunt. Vt milvus non abripiat pullos gallinaceos, putamina ovorum ex quibus pulli ſunt excluſi, alicubi in tecto ſuſpendunt. Non fas eſt equi pedes tergere, aut corpus ſtrigili curare, aut gramen in ejus paſtum colligere die Sabbati, cum hæc celeberrimis aliis feſtivitatibus fiant. Si nunquam dent ignem è domo proximis, credunt equis longiorem vitam & ſanitatem dari. Si equorum poſſeſſores ova comedant, providere debent, ut paria ſint, alioqui periculum equis. Equiſonibus prohibentur ova. Equitibus etiam lex eſt poſt ova manus lavare. Mortuo equo, pedes cum tibiis in domo ſuſpendunt, imo ungulæ pro ſacris habentur. Laudare equum, aut aliud animal, nullo modo oportet, niſi dicas, Servet eum Deus, vel niſi in illum expuas. Si aliquid mali ad

triduum equo accidat, laudatoré quærunt, ut orationem Dominicam in dextram aurem insusurret. Credunt, quorundam oculos sibi equos fascinare; & tum adhibentur vetulæ quædam, quæ preculis tacite recitatis valetudini restituunt. Laborant equorum pedes vermiculo, qui sensim serpendo plurimos sui generis procreat, & corpus corrumpit; contra hunc vermem advocatur maga, quę ad equum deducatur diebus Lunæ duobus, & uno Iovis; illa locum quo vermis insidet, anhelitu fovet, & carmine recitato, equus convalescit. Hoc carmen precio dato multos edocent, adjurantes, *ut nemini aperiant*. Ad omnia mala incantationes efficaces habent (ut credunt) inter se fœminæ divisas & distributas, ad quas quisque pro mali ratione properat. Præponunt incantationibus semper, item subjungunt, Pater noster, & Ave Maria. Vbi aliquis cecidit in terram, statim exilit, & ter se in gyrum ad dextram vertit, gladio vel cultro terram fodit, & cespitem eruit, quem illi terrę umbram reddere dicunt; & si inter biduum vel triduum ęger fiat, mittitur ad eum locum mulier quæ in illo genere pollet, & ibi dicit, *Voco te N. ab oriente, occidente, ab austro & aquilone, à nemoribus, silvis,*

fluminibus, paludibus, à nymphis ſilveſtribus, albis, rufis, nigris, &c. & certas preculas ejaculatur; deinde domum ad ægrum rediens, ut probet, an ſit morbus ille qui dicitur Eſane, quem à nymphis immiſſum arbitrantur; & aliam preculam cum Pater noſter in aurem immurmurat: carbones quoſdam in poculum mittit aqua munda plenum, & certius judicat de morbo quam multi medici. Militia eorum conſtat ex equitibus triariis, quos Galegaſios appellant, qui ſecuribus utuntur acutiſſimis: & levioris armaturę peditibus; *Karni* dicuntur; qui jaculis amentatis & machæris dimicant. Cuivis pediti aut equiti exeunti è porta acclamare, auſpicatum habetur; cui non acclamatur, aliquid mali portendi credunt. In bello prò tuba tibia utricularis in uſu eſt. ligaturas portant, preculas recitant, & in congreſſu, Pharroh quam acerrime clamant, (Barritum illum militarem exiſtimo, de quo Ammianus,) cum hac perſuaſione, ut, qui reliquorum clamori non reſpondeat, ei hoc accidat, ut accipiatur ſubito à terra, feraturque quaſi volans, ſemper poſtea hominum conſpectum fugiens, in vallem quandam in Kerrye, ut jam dixi.

Decum-

Decumbenti aſſiſtentes nunquam de Deo, nec animæ ſalute, aut teſtamento condendo verba faciunt, ſed omnia in ſpem convaleſcendi: pro deplorato habent, ſi quis Euchariſtiam poſtulet. De teſtamento non laborant uxores, quod mos inolevit, trientem bonorum eis dari, reliqua in liberos diſtribui æquis portionibus, niſi quod in hæreditate adeunda plus poteſt qui plus valet. Qui enim potentiſſimus, ſive patruus, ſive nepos, in hæreditatem, excluſis filiis, ſæpiſſime involat. Moribundum aliquem, antequam fatis concedat, præficæ, in quadrivio ſtantes paſſis manibus, vocant quibuſdam clamoribus ad hoc aptatis, & animam eluctantem remorari conantur, commemoratis bonorum, conjugum, formæ, famæ, agnatorum, amicorum, equorum commoditatibus; interrogantque cur velit, quo, & ad quos recedere; cumque anima expoſtulant, quod ingrata ſit. Denique animam evolantem ad muliercularum illarum de nocte & nigredine apparentium ſpeciem tranſire conqueruntur, & affirmant; egreſſam vero de corpore, ululatibus & palmarum comploſionibus lamentantur. Funus autem tantis vociferationib⁹ proſequuntur, ut vivos & defunctos con-

clamatos esse existimes. In his planctibus vehementissimæ sunt nutrices, filiæ, & concubinæ: Nec minori planctu in prælio interemptos, quam morbo sublatos lugent; etsi hos levius periisse dicunt, qui præliando vel latrocinando occumbunt; adversarios tamen omnibus conviciis proscindunt, & odium capitale in omnes ejus cognationis diutissime fovent. Defunctorum animas in consortium abire existimant quorundam in illis locis illustrium, de quibus fabulas & cantilenas retinent: ut Gigantum, Fin Mac-Huyle, Oskir Mac-Olshin: & tales sæpe per illusionem se videre dicunt.

Quod ad cibos; herbis libenter vescuntur, præcipue nasturtiis & fungis, radicibus; ut non immerito Straboni dicti fuerint ποηφάγοι, id est, herbis vescentes: butyro etiam cum farina avenaria commixto, lacte sero, jure bubulino, carnibus sæpe, sine pane inprimis, gaudent: fruges, quas habent, in equorum pabulum, quos unice curant, reponunt. Fame premente crudam carnem sanguine expresso devorare non dedignantur; ad quam concoquendam aqua vitæ plenis haustibus se ingurgitant. Vaccis etiam sanguinem mittunt, quem coagulatum & butyro aspersum

avide comedunt. Capite plerumque nudo incedunt, nisi cum galeam induunt: capillitio lõgo, & quasi crinium flagellis crispatis, quibus nihil charius habent, carpi autem indignissime ferunt. Indusiis utuntur lineis, & illis quidem amplissimis, manicis largioribus, & ad genua usque fluentibus, quæ croco inficere solebant. Tunicellas habent laneas, admodum breves; femoralia simplicissima & arctissima; superinducunt autem lacernas sive saga villosa, (heteromallas Isidorus vocare videtur,) limbo jubato & eleganter variegato, quibus noctu involuti suaviter humi dormiunt. Cujusmodi etiam mulieres talari quam gerũt vesti superinjiciunt; & multis, ut dixi, sindonis ulnis per spiras caput, monilibus colla, armillisque brachia onerant magis quam exornant. Hi sunt sylvestrium Hibernicorum mores, ex authore nostro. In reliquis plerisque omnibus, qui Anglicam, quam dicunt, provinciam incolunt, nihil abest quod in cultu & humanitate requiratur, Anglorumque victoriæ hoc debent; pluraque universa insula deberet, si modo in sano quodam & pervicaci patrii ritus amore & aures & animos meliori culturæ non occlusisset. In patriis enim ritibus Hibernici

adeo sunt pertinaces, ut non solum dimoveri non possint, sed Anglos etiam facile ad suos mores pertrahant; ut vix credibile sit, quam brevi tempore degenerent. *Hactenus Camdenus.*

Ex Richardo Stanihursto Dubliniensi.

OBservare diligenter oportebit, Hiberniam in duas partes distributam esse; in Anglicam, & Hibernicam: hanc Germani, & genuini Hiberni, illam Anglorum progenies incolit: eaque portio, plebeio sermone, Anglica provincia nominatur, quod sit Anglorum territoriis, quasi palis & septis, circumsessa. Etenim posteaquam homines Britannici Dermicium, exactum regem, Hibernis hostibus armis castrisque oppressis, in patriam, atque adeo in regnum restituerunt, (quibus de rebus agemus tum cum ad secundum librum pervenerimus;) Britannici victores sedem stabilem & domicilia certa in lectis Hiberniæ locis habuerunt. Deinde cum inter se & domitos Hibernos quædam quasi insulæ divortia fecissent; tum illam partem, in qua coloniam collocarunt, Anglicam provinciam appellaverunt.

Qui in ea habitant, ab Hibernis victu, cultu,

cultu, & ſermone differunt. Nam à priſtinis Anglorum moribus ne tranſverſum quidem unguem diſcedunt. Anglice item naturaliter loquuntur. Nullo alio cottidiano ſermone animi ſenſa exprimunt.

Feminæ non admodum delicate loquuntur. Ruſtici ſatis vaſte ac hiulce (quod ipſum in aliis regionibus fit) ſermocinantur.

Anglo Hiberni adeo ſunt ab antiquis iſtis Hibernicis diſſociati, ut colonorum omnium ultimus, qui in Anglica Provincia habitat, filiam ſuam vel nobiliſſimo Hibernicorum principi in matrimonium non daret. Hæc autem domeſtica connubia inter ſe ea diuturnitate conjunxerunt; ut unus alterum jam nunc ſanguinis communione vel affinitate plerumq; tangat. Atque hoc idem in omnibus illis urbibus & opidis (de quibus ante ſcripſi) obſervatur. Cives & municipales more inſtitutoque Anglorum vivunt; auctoritate nutuque Britannicarum legum rempublicam adminiſtrant, Anglice etiam ac Hibernice loquuntur, propter cottidiana commercia, quæ cum vicinis Hibernis habent.

At de Anglicæ provinciç habitatoribus ſatis explicatum arbitror; reliquum

est, ut de Hibernicorum moribus atque cõsuetudine nonnihil exponam. Vehemens quędam & pervagata opinio per animos multorum pervadere solet, Hibernicos istos, ad quos jam orationem convertimus, omnem humanitatem abjicere, fusos per densissimas silvas ac dispersos vagari, deniq; ferina quadam immanitate effrænatos vitam horridam incultamque vivere. Sed qui illos his conviciis infamant, à mendacio contra verum perspicue stant. Quamquam enim ab Anglicæ provinciæ urbanitate & lauticia utcumque abhorrent: non tamen omni ab humanitate, sicut fertur, exuti, vitam traducunt.

Hic igitur considerandum est, inter hos Hibernicos esse primarios tyrannos, quorum imperio plures tenentur. Horum nomina à quarta fere vocali exordium sumunt, ut, verbi caussà, O-Nelus, O-Carolus, O-Rorcius, O-Morus, O-Connorus. Item isti tyranni inferioris ordinis præfectos domitos & subjectos habent, qui cum magno evocatorum numero parati sunt, quoties eorum princeps signum sustollit, ad bellum exire; eique, quibus possunt, viribus & lacertis opitulari. Quod si officium, vel indiligentia, vel perfidia, prætermissum sit, (nam ad tale militare obse-

quium

quium in illius fundis ſeu ditione vivunt, quandoquidem nullum aliud ſtipendiarium vectigal illis imponitur,) ſolet princeps illos ad arma compellere; vel ſi eos perpugnaces aut refractariolos inveniat, manum ſibi & copias comparat, ſigna adverſantibus intendit, eos à propriis ſedibus exterminat, bonis omnibus evertit.

Hi igitur principes (ſemper excipio O-Nelum, qui in Vltonia dominatur. nam is, quoniam eſt gravis adverſarius Britannici imperii, in fænicularìis campis ſtativa plerumque habet) caſtella poſſident, munitione ac mole lapidum fortiter exſtructa; cum quibus aulę ſatis magnę & amplæ, ex argilla & luto fictę factęque, viciña adhęſione copulantur. Non ſunt ſartæ tectæ aut ſaxorum laminis è lapidicina erutis, aut cæmentis, aut tegulis, ſed agrariis culmis utplurimum conteguntur. In iſtis aulis epulari ſolent: raro tamen ſomnium, niſi in caſtellis, capiunt: quoniam aularum integumentis hoſtes poſſunt ardentes faces, aëris flabello ventilatas, faciliime admovere; quandoquidé iſta materies ignem perceleriter concipit. In primis autem caſtellano præſidio ſe tuentur, ne illis quieſcentibus nocturna vis inferatur. Quare, ut tale quiddam incommodi

modi de nocte non accidat, habent in castelli vertice, tamquam in specula, excubias, quæ sæpissime vociferant, & in frequentibus clamoribus maiorem partem noctis vigilant.

Habent item areas magnis aggeribus & fossis circumdatas, dumetis ac virgultis circumseptas. In has, quoties angustiis urgentur, armenta detrudunt; uti melius à grassatorum incursionibus & à rapacium furtis, obvallata inclusione vindicentur. Non igitur, ut multi aversi à vero opinantur, isti, nescio per quos silvestres anfractus & paludes, vagantur; sed prædia & domicilia certa habent, quæ maxima cottidie hospitum frequentia celebrantur. Sunt sane homines hospitalissimi, neque illis ulla in re magis gratificari potes, quam vel sponte ac voluntate eorum domos frequentare, vel illis invitatum condicere. Prandere solent, hieme, antelucanis horis; æstate, circa horam septimam. Post, si ulla militiæ vacatio illis ab hostibus detur, cum satellitibus in campis, otiandi caussa, spatiantur: aut ad montana conventicula iter arripiunt. Nam stato die frequens hominum concursus fit ex tota vicinitate ad certum locum, qui cum editus & præcelsus sit, unus eminet inter cæteros.

Ibi

Ibi unusquisque de injuriis sibi illatis queribunda voce conqueritur. Tales autem injuriæ, clandestinis furtis, frequentissime inferuntur. Etsi ipsi dynastæ tam abjecto ac imbecillo animo esse nolunt, nocturna incursione latrocinari: tamen infimæ conditionis furunculi, subcessivis noctibus, in omni genere furandi versantur, & dominorum ædes furtorum receptrices habét. Quod si ipsi proceres à quoquam, capitali odio, diffideant, noctem ad prædas non adjungunt, sed exercitum ex sicariis, excursionibus, & servitio conficiunt, atque de inimicis ac ejus provinciæ bonis, omni totius territorii pecore compulso, luce palam prædantur, nisi alter, ad arma vocatus, paratus sit suas rapinarum ministris vires opponere, atque prædonum impetum pugnacissime propulsare.

Sed ut ad privata illa damna rursus accedamus; qui incommodo adficiuntur, acceptæ injuriæ querelam ad coronam deferunt. Et petitor eum sæpius nomine appellat, quem in crimen vocat. Habent indagatores, qui mercedula adducti, solertissime furta persequuntur, vestigiis pecudum vel pulverulentis vel luteis diligentissime insistunt, &, si fures à tritis ac indagatis

viis

viis ad extraordinarias semitas declinent, facilius multo pervestigari possunt. Sed qui reus est, seu eum falso insimules, seu vere accuses, nulla alia juris formula, præter sceleris inficiationem, se defendit. Quæcunque illi crimini dantur, ad omnia respondet: NEGO HOC. Quod si accusator, certissimis criminibus fretus, prius oculis, quam conjectura, furta non deprehendat, sed quadam tantum probabilitate ducatur ad suspicandum, operam & oleum perdit.

Si quis signis luce meridiana clarioribus convincat, reum manifestissimo in furto teneri; aut reddendum, aut multa pensandum est, quod commisit. Vtuntur, ad tales lites æstimandas, quibusdam arbitris, quos illi BREHONIOS appellant. Isti sunt ex una familia proseminati: intelligentiam juris Britannici non habent, civilis etiam ac pontificalis imperitissimi. Retinent solummodo domestica quędam psephismata, usu & diuturnitate corroborata, quorum animadversione artem aliquam, ex rebus fictis commentitiisque conflatam, pepererunt: quam nullo modo divulgari patiuntur, sed sibimet ipsis, veluti abstrusa atque abdita mysteria, à communi hominum sensu remotissima,

eam

eam reservant. Atq; ob vanam hanc reconditę cognitionis opinionem eorum nomen ab imperita plebecula (quæ citius ficta ostentatione, quam vera simplicitate capitur) valde celebratur.

Vbi igitur, post longam litigationem, solem præcipitantem vident, domum redeunt: & ut quisque est fortuna ac auctoritate florens, ita hospitum numerum ad cœnam invitat. Cœnitant magnifice & opipare. Nam licet delicatis artolaganis minime abundet, nec etiam illa urbana in epulis lautitia adhibeatur; mensas tamen habent bove, porco, & aliis cibariis, prout temporum observatio exigit, cumulatissime instructas.

Nonnulli dictitant, illos crudis carnibus vesci; quod contra est ac dicunt: tametsi non admodum coctis, nec plus satis assis delectantur, tamen cruditate magis sæpe nauseant. Vtuntur, pro panchresto medicamine, ignito quodam vino, nullo alio liquore permixto, quod communiter aqua vitæ dicitur, cujus ardore cibus facilior ad concoquendum redditur. Hoc potionis genus intimo artificio instillant: adeo, ut flammula admota, totum, quasi bellicus pulvis, raptim ignescat.

In epulis accumbunt, lectulis positis.

primus

primus in mensa locus tribuitur matrifamilias, talari tunica, & sæpe crocota, bene manicata, amictæ: mirum inter utrumque conjugem, inspectante populo, silentium: sola eorum familiaritas cubicularis. Inter cœnandum adest citharista, oculis sæpe captus, musicis minime eruditus, qui chordarum pulsu (sunt autem ex ferreis aut æneis filis, non ex nervis, ut alibi fit, contextæ) animos accumbentium relaxat. Non plectro aliquo, sed aduncis unguibus sonum elicit. Atque licet in musicis neque numeros expleat, neque modum aut sonorum accentum observet, (siquidem teretes scientis aures, perinde ac serræ stridor, facile offendit, ita omni ordini obstrepit,) tamen vulgus hominum rudi eius harmonia unice delectatur.

Vtuntur etiam Hibernici, loco tubæ, lignea quadam fistula, callidissimo artificio fabricata: cui saccus, ex corio compositus, & cingulis arctissime cōplicatus, adhærescit. Ex pellis latere dimanat fistula, per quam, quasi per tubum, fistulator, inflato collo, & buccis fluentibus, inflat. Tum pellicula aëre farcta, turgescit: intumescentem rursus premit brachio. Hac impressione duo alia excavata ligna, brevius scilicet ac longius;

sonum

ſonum emittunt grandem & acutum. Adeſt item quarta fiſtula, diſtinctis locis perforata, quam buccinator ita articulorum volubilitate, qua claudẽdo, qua aperiendo foramina, moderatur, ut ex ſuperioribus fiſtulis ſonitum ſeu grandem, ſeu remiſſum, quemadmodum ei viſum erit, facile eliciat.

At vero quoniam huc declinavit oratio, non multum extra rem erit, eorum in præliis ordinem, & mores breviter attingere. Primus ordo eſt equeſtris. Sed Hibernici equites ab aliarum gentium conſuetudine multum diſſident. Nam haſtas bene ponderoſas circa medium manibus prehendunt, non ad latera ſua, infra brachium, apponẽdo, ſed ſupra capita lacertis viribuſque vibrando. Habent etiam excellentes equos, & dociles; quib⁹ in hoſtium manum multitudinemque ſe committunt; aut corporum declinatione, eorum impetum, ſi certamen non ſit æquum, vitant. Totum iſtud abſq; magno equitis labore fit, etiamſi laxiſſimas habenas habeat. Nihil enim Hibernicis equis eſt tractabilius. Nunquã petaſati in equis hærent: verum ita alte, in unaquavis lutulenta via, ſuras attollunt, & ita placide, ſine ullo ſucceſſu, equitant, ut caligas cæno atq; ſordibus nullo modo prorſus obli-

nant. Ad hęc, ferreis ſcalis (quæ à nonnullis ſtapides dicuntur) in equos minime aſcendunt: neque hujuſmodi nugatoria (ſic iſtorum opinio fert) adminicula phaleris adhæreſcere permittũt. Sed eas jubarum ſetas, quæ frontibus imminent, aut equorum auriculas, ſiniſtra apprehendunt; atque dum equi obſtipis capitibus quiete inclinãt, (nam ad talem facilitatem, ut eſt eorum docilitas, à domitoribus finguntur,) equites, etiam loricis aut ſagis amicti, mira corporis agilitate ſe efferunt, divaricatiſque cruribus, ephippia clitellis non diſſimilia, ſubito occupant.

Proximus eſt equitibus ordo pedeſtris, qui conſtat ex quodam genere ſagatorum militum, quos iſti galeglaſios appellant. Homines ſunt magnæ ſtaturæ, præter communem morem corporati, fortes, buſtuarii, ſanguinarii tori, ac minime propitii milites. Humanum apud illos nihil tam eſt, quam odium humanitatis. Habent tela pedalia, ſecuribus ſimilia, & gemina, cultris tonſoriis pæne acutiora, longiuſculis haſtilibus adfixa, quibus plagam gravem faciunt ubi feriunt. Prius vero quam aliquis in eorum collegium cooptatur, magna religione jurat, quoties in aciem dimicationemque venit, nunquam

quam tergiverſari: tametſi iſte mos magis magiſque antiquari incipiat. In omni acri ac acerbo prælio, ſi ad manus veniatur, aut cito illi pereunt, aut cito perimunt.

Tertius ordo comprehendit alios etiam pedites, ac levis armaturæ machærophoros: ab Hibernicis *Karni* dicuntur. Iſti quidem haſtas amentatas totis viribuſq; adeo viriliter torquent, ut eas, inſtar *circuli*, in orbiculatum gyrum compelli exiſtimares. Cetris aut manicis ferreis armati pugnant. Non admodum ponderoſo veſtitu tecti incedunt. *Haſtilium* ſpiculis equites vel equos eminus ſauciant; cominus, diſtrictis gladiis, certamen ineunt. Inſignes ſunt lapidatores: armis palæſtricæ uti omnino neſciunt: nec in ludicra gladiatorum arte ſunt exercitati. Raro hoſtes, pungendo, effodiunt; ictibus crebrius vulnerant. Enſes acuti & minime ſcabri, mirabiliter illis in amoribus ſunt: & ne in æruginem incidant, neve eorum acies hebeſcat, omni diligentia curant.

Ferrearum uſus fiſtularum jam tandem apud eos increbuit.

Si quem iſti occidant, ſemper ad ſtratum cadaver nova vulnera addunt. Nam unuſquiſque interfecti ſanguine,

ne forte reviviſcat, gladium cruentat. Neque ulla cæde occiſum putant, quoadusque gladiatoriis ictibus caput abſciſſum vident.

Vltimus omnium ordo curſorũ numero concluditur, quos Hiberni Daltinos, nos Latine ſcurras velites ſeu ſervos à pedibus nominare poſſumus. Iſti inermes incedunt; miniſtros ſe præbent equitibus; ſparos etiam amentatos vibrant; phaleras ſordibus maculatas mundant. Equos, in præſepibus, dentata ſtrigili diligentiſſime refricant, & pexis ſetis nitidos reddunt.

Totus autem, tam equitatus, quam peditatus, quoties ad manus &. pugnam venitur, alta voce, PHARRO, PHARRO, inclamat.

Qui ex acie invulnerati diſcedunt, ſaucios commilitones domum autophoro portant. Tum præſto ſunt empirici, qui herbulis vulneri applicatis ægritudinem abſtergere conantur. Iſti, ut etiam pragmatici, in aliquo eſſe numero volunt: cum tamen plane indocti & omnino omnis chirurgiæ expertes ſint. Habent ſuas ſimiliter familias; hæreditate, non eruditione medici evadunt.

Lectitant tamen, qui inter eos lectitare ſciunt, perveuſtas & fumoſas

mem-

membranulas, multis lituris interpunctas, Hibernice scriptas, quas in ore & in amore mirifice habent.

Iam vero si quis inter Hibernicos, præsertim summo loco natus, à vita discedat, incredibile est, quanto & quam fœmineo fletu omnia loca circumsonare soleant. Atque ut lugubrem lamentationem, rationis temperamento modificatam, magnopere non reprehendam; tamen perversum anicularum morem non possum non liberius accusare. Nam ut primum unus ex his, qui in honoribus populi versantur, halitum extremum efflat, videre licet, complures mulieres per vicos & campos cursare, lupino ululantique clamore omnium aures obtundere. At vero ubi templum, in quo mortuo parentatur, ingrediuntur, quanto ejulatu sacram complent ædem, non facile dixerim. Buccis inflatis exclamant, perquam flebiliter voces eliciunt, redimicula ponunt, capita nudant, crines lacerant, frontem feriunt, latera intendunt, palmas dilatant, manus in cœlum extollunt, mortuorum cistas versant, operimenta diloricant, cadaver amplexantur, oscula infigunt, mortuum humari vix permittunt.

Hactenus de Hibernicorum institutis

diſtributius, ni fallor, eſt explicatum; pauca etiam generatim adjungam. Sunt, ut ſupra commemoravi, perhoſpitales, prolixa benificaque natura; in laboribus ex omni hominum genere patientiſſimi; omnium bellicoſiſſimi; in rerum anguſtiis raro fracti. Nutrices, ad extremum vitæ ſpatium, in loco parentum habent. Earum natos, quos vocant collactaneos, magis ex animo quam germanos fratres amant. Singula illis credunt, in eorum ſpe requieſcunt; omnium conſiliorum ſunt maxime conſcii. Collactanei etiam eos fideliſſime & amantiſſime obſervant. Nihil perfidioſum & inſidioſum, nihil fallax in illis invenies: quin etiam parati ſunt offerre capita ſua pro lacteorum fratrum, ut appellant, ſalute, periculis omnibus.

Hibernici etiam, magna ex parte, ſunt religionis ſumme colentes.

Sacerdotes apud illos magnam obtinent dignitatem: quorum ſalutari admonitione (ut eſt hominum genus tenerum & flexibile) auditorum conſcientiæ facillime mordentur.

Atque hæc quidem è Staniburſto, qui anno CIↃ IↃ LXXXIV *libros ſuos edidit.*

III. RE-

III.

REGNI HIBERNIÆ ADministratio. *Ex Camdeno.*

EX Regulorúm Hiberniæ simultatibus & pravis æmulationibus Henricus secundus Rex Anglorum occasione arrepta, serio agitavit anno salutis c I ↄ. c LV cum proceribus Angliæ, de Hibernia expugnanda in usum fratris sui Guilielmi Andegavensis; sed ex consilio matris ejus Matildis Imperatricis, res in aliud tempus dilata. Nec multis interjectis annis Dermicius Murchardi filius, (Dermot Mac-Morrog illi vocant) qui orientali Hiberniæ parti (quam vulgo Leinster dicunt) cum imperio præfuit, ob tyrannidem & libidinem regno exturbatus, (O-Roricy enim Midiæ reguli uxorem rapuerat) ab Anglorum Rege Henrico secundo, ut auxiliaribus armis in regnum restitueretur, impetravit. Pactusque est cum Richardo Comite Penbrochiæ, cognomento Stronghbovve, ex Clarensium familia oriundo, ut ad eum restituendum auxilium ferret, & ille Comiti cum Eva filia regni successionem confirmaret. Comes vero sta-

tim conſcripta ex Anglis & VVallis le-
ctiſſima militum manu, & adſcitis in
ſocietatem Giraldidis ſive Fritz-
Girals, Stephanide ſive Fritz-Stephans,
& aliis ex Anglia Nobilibus, Dermi-
cum ſocerum in avitum regnum re-
ſtituit, & paucis annis tantam Hiber-
niæ partem victoria complexus eſt,
ut ejus potentia Anglorum Regi jam
ſuſpecta fuerit; qui promulgato edicto
cum gravi comminatione, Comitem
& commilitones ex Hibernia revoca-
vit, & niſi nulla interpoſita mora pa-
rerent, publicatis bonis, proſcripſit.
Vnde Comes, quicquid vel uxorio jure
crevit vel bello acquiſivit, Regi pacto
& tabulis conceſſit, & ab eo Comi-
tatus VVeisfordiæ, Olſoriæ, Carter-
logiæ, & Kildariæ, cum quibuſdam
caſtris, tanquam beneficiarius cliens,
recepit. Coactis ergo copiis, transmi-
ſit in Hiberniam Henricus II anno
Chriſti cIↃ IↃ LXXII, & inſulæ prin-
cipatum obtinuit. Omne enim impe-
rium ſuum & poteſtatem in illum
tranſtulerunt Hiberniæ Ordines, Ro-
thericus O-Conor Dun, id eſt, Fuſ-
cus, Hiberniæ Monarcha; Dermot
Mac-Carly Rex Corcagii, Donald O-
Bren Rex Limirici, O-Carel Rex V-
rielæ, Mac-Shaglin Rex Ophaliæ, O-
Rorck

Rorck Rex Midiæ, O-Neal Rex Vltoniæ, proceresque reliqui & populus ipsorum, chartis subsignatis traditis, & Romam transmissis. Accessit etiam Hadriani P. diploma, & in investituræ signum annulus, nec non Synodorum quarundam provincialium authoritas. Ille postea Ioanni filio Hiberniæ dominium in manus tradidit. Quod Vrbanus P. bulla confirmavit, & in confirmationis argumentum, coronam de pavonis pennis auro contextam misit. Iam inde ab hoc Ioanne, Anglorum Reges, Hiberniæ domini dicti fuerunt, donec Henricus octavus, patrum memoria, in Hibernicis comitiis Hiberniæ Rex ab insulæ Ordinibus declaratus fuit, quod quibusdam seditiosis Domini nomen, non perinde ac Regis, sanctum & verendum videretur. Hoc autem Regni Hiberniæ nomen & titulus pontificia authoritate confirmata fuerunt, cum Maria Regina aun. c I ɔ Iɔ LV Regni Angliæ nomine obedientiam per Legatos Regios Pontifici Paulo IV detulisset.

Ex quo Hibernia Anglici juris facta est, Reges Angliæ eo Proreges ad Rempublicam gerendam transmiserunt, quos primum Custodes Hiberniæ, deinde pro arbitrio, Hiberniæ Iustitia-

rios, Locum tenentes, & Deputatos vocarunt in codicillis, ſive litteris patentibus, quibus illis authoritas & juriſdictio mandatur. Quæ ſane ampla & regia; videlicet, bella gerendi, pacem componendi, magiſtratus & munia omnia, præter paucula, conferendi; crimina, præterquam quædam læsæ Majeſtatis, remittendi, Equites auratos creandi, &c. Hæ litteræ patentes, cum Magiſtratum quis init, publice præleguntur, & juramento coram Regni Cancellario, concepta verborum formula, præſtito, gladius, qui præfertur, in manus traditur, in ſolio locatur, aſtantibus Regni Cancellario, qui ſunt à ſacro conſilio, regnique Proceribus, cum rege armorum, ſerviente ad arma, & aliis honorariis adminiſtris. Nec alius ſane eſt in toto orbe Chriſtiano Prorex, qui propius ad Regiam Majeſtatem, ſive juriſdictionem ſive authoritatem, comitatum & apparatum ſpectes, accedat. Illi in conſilio adſunt Regni Cancellarius, Theſaurarius, & alii ex Comitibus, Epiſcopis, Baronibus, & Iudicibus qui ſunt à ſanctiori conſilio. Nam eoſdem plane ordines habet Hibernia, quos Anglia, ſcilicet Comites, Barones, Equites auratos, Armigeros, &c.

Fora

Fora & Tribunalia Hiberniæ.

Summum Regni Hiberniæ forum eſt Parlamentum, quod pro Regis Angliæ arbitrio à Prorege indicitur & diſſolvitur; etſi regnante Edvvardo II ſancitum erat, ut ſingulis annis Parlamenta in terra Hiberniæ tenerentur. Iuridici etiam conventus quatuor, ut in Anglia, quotannis habentur, & quinque ſunt Tribunalia; videlicet, Camera Stellata, Cancellaria, Bancus Regius, Bancus communium placitorum, Scaccarum ſive fiſcus Regius. Sunt etiam Iuſtitiarii aſſiſarum, Niſi prius, ad audiendum & determinandum, prout in Anglia; & Irenarchæ in ſingulis Comitatibus, ad pacem conſervandam. Rex etiam habet ſuum ad legem ſervientem procuratorem ſive Attornatum generalem, & ſollicitatorem.

Sunt etiam in Provinciis remotioribus ad jus dicendum Gubernatores, ut qui in Connachthia primarius Commiſſarius, in Momonia Præſes dicitur qui ſuos habent adſeſſores è nobilibus & juriſperitis, qui tamen ſinguli Proregis nutum reſpiciunt.

Legibus vero iiſdem Communibus ſive municipalibus, quibus utitur Anglia, adminiſtratur Hibernia. Legimus

mus enim in facris Regni fcriniis. *Rex Henricus tertius anno Regni XII mandavit Iuftitiario fuo Hiberniæ, ut convocatis Archiepifcopis, Epifcopis, Baronibus & Militibus, ibidem coram iis legi faciat chartam Regis Ioannis quam legi fecit & jurari à Magnatibus Hiberniæ, de legibus & confuetudinibus Angliæ obfervandis, & quod leges illas teneant & obfervent.* Parlamentariæ etiam five ftatutorum, ut vocant, Angliæ leges, ufque ad Henrici VII tempora in ufu erant. Anno enim regni ejus X illæ ftabilitæ & confirmatæ erant authoritate parlamentaria in Hibernia: fed jam inde fua habuerunt ftatuta parlamentaria.

Præter Civiles hos magiftratus, militarem habent etiam unum; fcilicet Marefcallum, qui admodum hic ufui eft, tam ad militum, quam ad rebellium, qui fubinde negotium faceffunt, infolentiam coërcendam. Hoc munus Barones *Morley* ex Anglia olim, ut ex actis publicis conftat, hæreditario gefferunt. Rex enim Ioannes hoc munus hæreditario jure tenendum his ipfiffimis verbis dedit: *Iohanni Marefcallo dedimus & conceßimus pro homagio & fervitio fuo Marefcalfiam noftram totius Hiberniæ cum omnibus pertinentiis.*

tius. Dedimus & ei pro homagio & servitio suo Cantredum, in quo sita est villa de Kilbunny, habenda sibi & hæredibus suis de nobis & hæredibus nostris. A quo ad Barones de Morley recta serie descendit. Marescallus autem suum habet Submarescallum, (Provost Marescall vocant) & aliquando plures, pro rerum & temporum difficultate, qui suam circumscriptam sub magno Hiberniæ sigillo cum instructionibus exercent authoritatem.

Ratio autem juris administrandi inter mere Hibernicos hæc fere est.

Magnates, quorum nominibus quarta vocalis ob eminentiam & excellentiam præponitur, ut O-Neal, O-Rorck, O-Donell, &c. & cæteri qui Mac præfixum gerunt, jus suum habent peculiare, quo superbissimo vivunt dominatu; & in subditorum fortunas tributis, exactionibus, pensitationibus, militesque Gallogassios, scilicet Kearnos, & Equites, quos alant, illis imponendo, ita pro libitu grassantur, ut longe miserrima sit subditorum conditio, & quoties bella intestina inter illos ingruunt, succo & sanguine exhauriantur.

Habent hi Magnates suos Iuridicos, quos, ut Gothi suos Bellaginos dixerunt,

runt, Breahans vocant, qui, indoctiſſimum hominum genus, ſtatis quibuſdam diebus, edito aliquo & præcelſo colle, inter litigantes jus dicunt vicinis. Coram quibus actores queribunda voce injurias illatas conqueruntur; rei, inficiatione negant; ſi manifeſto in furto teneantur, aut reddendum aut mulcta penſandum pronunciant. Habent etiam hi Magnates ſuos Hiſtoricos, qui res geſtas deſcribunt, Medicos, Poëtas, quos Bardos vocant, & Citharœdos: quibus ſingulis ſua prædia aſſignata ſunt: & ſinguli ſunt in unoquoque territorio è certis & ſingulis familiis; ſcilicet Breahani unius ſtirpis & nominis, Hiſtorici alterius, & ſic de cæteris, qui ſuos liberos ſive cognatos in ſua quilibet arte erudiunt, & ſemper ſucceſſores habent. Jus vero hæreditarium ſucceſſionis apud hos magnates nō obſervatur, ſed qui ex præcipua aliqua familia viribus, clientelis & audacia potentior, dominatum quadam provincialium factione aut electione ſibi arripit, demortui filiis, nepotibus & ſanguine proximis omnino excluſis: & barbaris ceremoniis, in ſolio ſaxeo, ſub dio, certo aliquo monticulo collocatur: quo etiam tempore lege quadam (Taniſtrii dicunt) ſucceſſor etiam aliquando deſignatur,

ſignatur, qui Taniſt nuncupatur; neſcio an à Danis vocabulo mutuato, apud quos, ut apud ſeptentrionales Britanniæ incolas, Thanc, pro viro nobili & Regis miniſtro, diu fuit in uſu.

IV.

DE HIBERNIÆ COMMERciis & Regni reditibus.

PAſcuorum & lætiſſimi graminis abundantia fit, ut Hiberni tauris vacciſque ſupra modum abundent, & commercio, licet admodum mediocri, cum vicinis nationibus tergora armentorum ſuorum permutent: verũ cùm animalia hæc ut plurimum puſilliora ſint, etiam tergora minoris precii eſſe neceſſe eſt.

Eſt & ovilli pecoris in Hibernia ingens copia, quod bis quotannis tondere conſueverunt. verum lana craſſior & villoſior eſt, & legibus extra Regnum transferri prohibetur, ut tenuiores in filis ducendis panniſque texendis utiliter occupari & victum ſibi ſuiſq; comparare poſſint; ſiquidem hic ut plurimum texuntur panni villoſi & rudes (quos vulgo rugs vocant) & pallia oris villoſis (quæ tam viros quam fœminas

minas ceteris veſtibus ſuis ſuperinjicere, (ſupra diximus) quæ magno numero in vicinas regiones deportantur, commercio haud vulgari.

Et lino abundat Hibernia, quod in fila ducunt indigenæ, & magna copia ad alias nationes transferunt. Olim quoque magnam lineorum pannorum vim texere ſolebant, cujus ipſi maximam partem intra regnum conſumebant, quippe qui triginta & plures ulnas in ſingulis induſiis adhiberent, in varias ſpiras contortis & aſtrictis, quæ croco infecta, non ante deponebant, quam penitus detrita.

De equis ipſorum, qui hobbyes appellantur, jam ante diximus. quos in Angliam traducere ſolent: verum bellicis exercitiis inidonei ſunt, & qui in Hibernia uliginoſo & molli ſolo aſſueverunt, alibi quantocius claudicant & plane inutiles redduntur. Et accipitres Hiberniæ, quos Goſſ. Havvks vocant, magni fiunt ab Anglis, & ſumma cura magniſque impendiis conquiruntur.

Hibernia quoque præſtantiſſimum marmor generat juxta Dublinium, Kilkenny, & Corcagium; neque dubium eſt, quin & variorum metallorum fœta ſit regio, modo venæ ejus luſtrarentur: ſed ea eſt gentis pigritia, ut laborem

borem opprobrio pene ducat, ea pauperies, ut ſumtibus ferendis impares ſint, ut hactenus nihil in hac parte tentatum ſit; quibus accedit, quod prudentiores è re Regni eſſe exiſtiment, indigenas pauperiores eſſe, cum divitiæ rebellionibus, quibus hæc natio per ſe nimium addicta, facile incitamentum & fomentum ſint ſubminiſtraturæ.

Eadem & amœniſſima flumina, tutos & opportuniſſimos portus habet, lacuſq; piſcoſiſſimos: mariaque omnia piſcium copia ſcatent: ſed ea eſt gentis ſegnities, ut neq; lucri ſpe, neque legum pene authoritate ad piſcaturã exercendam adigi poſſint: unde fit, ut hoc emolumentum à Scotis, Anglis, aliiſque haud inviti ſibi præripi patiantur: alioqui ſi ea eſſet gentis laboris patientia, quæ induſtria, maximo emolumento piſces & muria conditos & ad ventum fumumve induratos, in provincias longinquiores traducere utique poſſent.

Cum alta pace gaudet Hibernia, frumenti copia ſupra modũ abundat, ita ut non modo ſibi ipſi, ſed & vicinis ſufficiat; verum extra regnum alio transferre non licet, niſi venia impetrata, & rationibus ante bene ſubductis; ne ſi rebellio aliqua ingruat, quæ fere nunquam non metuitur, neceſſarii com-

meatus indigenis pacatis & copiis militaribus desint.

Sylvosa cum regio sit in plerisque partibus, magnam ligni cædui copiam subministrat: unde & ingentem multitudinem doliariorum asserum in vicinas regiones emittunt; & materiem aliam ad naves fabricandas.

Majora navigia, præsertim bellica, Hibernis fabricare non licet. habent tamen multa mercibus deducendis idonea, & adversus piratas leviter armata, quibus in Franciam atque Hispaniam navigare solent. maritimarum autem rerum satis imperiti sunt, innata potius socordia, quam alio industriæ aut ingenii defectu.

Atque hæc quidem de Hibernorum commerciis dicta sunto, è quibus quid de reditibus regni judicandum sit, conjectura haud admodum difficilis. nihil enim certi de iis hactenus expiscari potui. hoc tamen certissimum est, qualescunque hactenus fuerint, neque pacis tempore ministris regiis aliisque regni sumtibus ordinariis sufficere; neque vel exiguum fructum inde ad Regis Angliæ ærarium accedere: bello autem flagrante, supra quam credi possit, Angliæ damnosam esse Hiberniam.

Porro

Porro Comitatus singulos annua tributa CoronæAngliæ pependisse jam à multis annis certissimum est. nam in conditionibus quæ Comiti Tyr-oen sunt præscriptæ, cum in gratiam à Regina reciperetur, additur, Comitatum illius eadem tributa Coronæ Angliæ persoluturum, quæ Connachthia jamdudum pendebat. Et cum de O-Donelli aliorumque Rebellium agris, benemeritis de Corona Angliæ, concedendis ageretur, excipiuntur antiqua Coronæ Anglicanæ tributa.

Amplissimi itidem reditus fisco accesserunt è rebellium bonis. Nam ut seculo nostro propiora tantum attingam, quorum certior fama ad nos per venit: Anno millesimo quingentesimo septuagesimo octavo, Giraldo Comite Desmoniæ extincto, qui in Reginam arma sumserat, & Pontificis Romani Gregorii duodecimi, Regisque Hispaniæ copias in Hiberniam advocaverat, Comitatus ejus in Provinciam redactus est, & ex illius aliorumque rebellium ipsi confœderatorum bonis Coronæ Angliæ accesserunt quingenta septuaginta quatuor millia sexcenta & viginti octo jugera (Acres Angli vocant;) quorum pars aliqua dominis suis qui veniam impetrarant restituta;

reliqua Anglis nobilibus concessa sunt, certis reditibus in singulos annos fisco reservatis, quos ad bis mille ducentas sexaginta sex libras Sterlingenses ascendisse scribit Morrisonus Anglus. Itidem anno millesimo quingentesimo nonagesimo è terris Hugonis Roe Mac-Mahoun reditus annuos octingentarum librarum Sterlingensium ærario Reginæ accessisse idem Morrisonus auctor est. Neque dubium est quin in tam fœcundo rebellionum solo jam à multis annis plures ejusmodi reditus Coronæ Angliæ fuerint acquisiti.

Vt autem appareat quam damnosa Hibernia fuerit Corónæ Angliæ, operæ precium visum è Morrisono hic adscribere quam immensi sumtus ibidem facti fuerint superioribus aliquot annis, quibus Comes Tyr-oen aliique perduelles Hiberniam non modo suis sed & Hispanorum copiis infestarunt.

Anno itaque millesimo quingentesimo nonagesimo nono, sumtus bellici aliique à Regina Angliæ in Hibernia facti ascenderunt ad ducenta nonaginta novem millia librarum Sterlingensium: quippe illo anno Regina ibidem aluit mille trecentos equites & sedecim millia peditum, quæ copiæ novis supplementis ex Anglia missis auctæ sunt

ad-

ad viginti millia militum: qua tamen ſumma expenſarum non comprehenduntur ſumtus ſatis grandes in apparatus bellicos aliaque ejuſdem generis facti.

Anno milleſimo ſexcenteſimo eidem ſumtus aſcenderunt ad ducenta ſeptuaginta ſex millia librarum Sterlingenſium, præter varias alias expenſas in apparatus bellicos, commeatum, aliaque ejuſdem generis.

Anno milleſimo ſexcenteſimo & uno, ad ducenta quinquaginta quinque millia librarum Sterlingenſium, præter extraordinarias expenſas, ut ſupra.

Anno cIↃ IↃc II ad ducenta octuaginta tria millia librarum Sterlingenſium.

Anno cIↃ IↃc III ad ducenta nonaginta millia librarum Sterlingenſium ad eundem modum.

Denique, idem Morriſonus univerſarum expenſarum in bellum Hibernicum ſummam ſubducens, à primo Octobris anni cIↃ IↃ XCVIII ad exitum Martii anni cIↃ IↃc III, eas ad myriadem unam centum nonaginta octo millia librarum earumdem aſcendiſſe teſtatur.

V.

O-NEALI ET EORVM NOſtro tempore rebelliones, *compendio è Camdeno, & Morriſono.*

DE Nealo magno qui in Vltonia magna Hiberniæ parte ante Patricii adventum dominatus eſt, deque intermediis, quorum obſcurior fama, ut taceam: Hæc familia ab Anglorum in Hiberniam adventu pene latuit: tantum cum Eduardus Brus Scotus ſe Regem Hiberniæ profiteretur, Dovenaldus quidam O-Neal è latebris emerſit, & ſe, ad Romanum Pontificem datis literis, Vltoniæ Regem, & totius Hiberniæ hæreditario jure verum hæredem, ſcripſit. Sed tumultu illo ſedato, Rex ille novus diſparuit, poſterique rurſus delituerunt, donec Anglia ferali illo bello inter familias Regias, Lancaſtrenſem & Eboracenſem, deflagrante, Angli qui in Hibernia militarant, Vltonia relicta & O-Nealis in cuſtodiam dato, domum ad partium duces reverterentur. Tunc enim Henricus O-Neal, & filius illius Con-More, id eſt, magnus, Kildarienſium Comitum affinitate & potentia ſubnixi, caput altius erexe-

erexerunt, & acerbam in populum tyrannidem exercere, & insolenti fastidio, Principum, Ducum, Marchionum, &c. titulos prænomine O-Neal, contemnere cœperunt.

Con-More successit filius Cón, cognomento Bacco, id est, claudus. Hujus potentia cum Regi Henrico VIII suspecta esset, Rexque ipsi, conculcata Kildariensium familia, cujus rebellioni Conus se miscuerat, formidabilis esset; ipse in Angliam venit, & nomine O-Neal renunciato, Regi omnia sua in manus tradidit, quæ mox diplomate sub magno Angliæ sigillo ut beneficiarius recepit, cum titulo Comitis Tiroen, sibi & Matthæo filio falso credito, & hæredibus. Shan, id est, Ioannes legitimus Coni filius, nothum sibi prælatum non ferens, illum mox cum liberis, quod ad manum habere potuit, occidit; (Hugo enim & Cormacus Anglorum beneficio evaserunt) patremq; ita exagitavit ut ex mœrore discederet. Statimque ipse electus & acclamatus O-Neal paternam adiit hæreditatem, & importunam in Vltoniæ proceres tyrannidem cœpit exercere. Cumque Henricus Sidneius tunc Iustitiarius Hiberniæ de hisce injuriis cum ipso expostularet; Respondit se legitimum Coni

filium & verum hæredem; nec se iis, quæ parens in Anglia, inconsultis proceribus, & hærede certo non ante nominato, gesserit, teneri; nec quicquam authoritatis in Vltoniæ proceres sibi arrogasse, quam majores retroactis temporibus jure suo exercuerant. Mox tamen O-Raylium debellavit, Calloghum O-Donell captum cum liberis in carcerem condidit, uxorem illius rapuit, ex qua adulterando prolem suscepit, castella ejus, agros, & fortunas occupavit, & ut Rex Vltoniæ se gessit. Verum cum Thomas Sussexiæ Comes Prorex signa extulisset, perterritus ad Reginam Elizabetham supplex venit, & veniam impetravit. Sed cum ad ingenium reversus, Mac-Guir Dominum in Fermanagh ferro flammaque sedibus suis deturbasset, Metropoliticam Armachæ Ecclesiam igne injecto accendisset, Dundalkiamque irrito conatu esset aggressus; prope Dirry & Loghfoil ab Edvvardo Randolpho castris exutus, ad Scotos, qui tum in Claneboy æstiva habebant, cum rapta O-Donelli conjuge confugit; & ab Alexandro Oge & Mac-Gillaspic fratre ejus cæsus est, & pax provinciæ anno 1567 reddita.

Conventus Ordinum Regni paulo post

post Dubliniæ habitus. Quorum authoritate Shanus proscriptus, & plerisque omnibus Vltoniæ provinciis & præfecturis Regina & successores investiti. Legeque sancitum, ut nemo jam inde O-Neali nomen & titulum sibi assumeret. Assumsit tamen paulo post Turlogh-Leinigh, natus ex fratre Coni-More, egregia semper in Reginam fide, & obsequio.

Hugo Matthæi filius, qui Baro Dungannon dictus, & modo apud suos modo in Anglia, in clientela nobilium, diu vixerat, jam ex humili vitæ conditione emergere cœpit, Equitum alæ in bello contra Desmoniæ Comitem rebellantem ab Elizabetha Regina præfectus; annua mille marcarum pensione assignata. fortiter se contra rebelles ubique gessit: demumque libellum supplicem in Parlamento exhibuit, ut ex vi diplomatis avo concessi in titulum & locum Comitis Tir-oen & in avitam hæreditatem admitteretur. Titulus & locus Comitis Tir-oen statim concessus: de hæreditate vero, cum proscripto Shano O-Neal, Reges Angliæ in eadem investiti essent, relatum fuit ad Reginam. quæ benignissime concessit *ob fidele ejus obsequium præstitum & præstandum*: ita tamen ut regio prius

deſcriberetur, unus & alter locus præſidiis idoneus reſervaretur, nominato munimento ad Black-vvater & filiis Shani & Turloghi proſpiceretur: nec aliquid authoritatis in dynaſtas vicinos extra Comitatum Tir-oen illi permitteretur. Has conditiones lubentiſſime amplexus, gratias cumulatiſſime egit, nec dudum officio defuit: ita ut Regina intercedente, Turlogus Leinigh illi certis conditionibus dominatu ſuo cederet; quo mortuo O-Neali titulum (quod lege capitale erat) ſibi uſurpavit, ita tamen ut factum excuſaret, & ſe eo quamprimum renunciaturum promitteret.

Corpus illi erat laborum, vigiliæ & inediæ patiens, animus ingens, maximiſque negotiis par, militiæ multa ſcientia, ſed ingenium vaferrimum & profunda inprimis ſimulatione magno Hiberniæ bono vel malo natum.

Sub hoc tempus (anno 1588) è claſſe illa Hiſpanica, plures naves in Vergivio mari perierunt, multique Hiſpani qui enatarant ab ipſo hoſpitio excepti, cum quibus de fœdere cum Hiſpaniæ Rege clam ineundo agitaſſe dicebatur. Detulit hoc non levibus indiciis Hugo Ne-gaveloc Shani O-Neal filius naturalis, quem ille poſtea comprehenſum ſtran-

ſtrangulari juſſit; cujus tamen facinoris, bonis nonnullis reclamantibus, à Regina veniam ſupplex impetravit. vel potius Con-Mac Shane, id eſt, filius Shani, ut Morriſonus prodit. Quam accuſationem vaferrime apud Conſiliarios Reginæ eluſit. Verum hominem veluti ſtimulis fodit, quod Prorex nomen Mac-Mahon in regione ſibi proxima ſuppreſſerat, & regionem inter plures ſubdiviſerat, paria ſibi metuens. Simultates quoque inter ipſum & Hiberniæ Mareſcallum, cujus ſororem in uxorem Comes rapuerat, gliſcere cœperunt. Conquerebatur Comes, quicquid Vltoniæ ſuo ſanguine & laboribus ad obſequium Principis reduxerat, Mareſcallo, non ſibi in fructum cedere: falſo ſe apud Reginam ab ipſo læſæ majeſtatis deferri; & Proregem Guilielmum Fitz-VVilliams idem conari. nec fides delationi defuiſſet, niſi Comes ſe judicio in Hibernia vel etiam Anglia ſtiturum literis ſcriptis obtuliſſet. Pro certo habetur, ſub hoc tempus illum & Vltoniæ Dynaſtas occultis conſpirationibus in fœdus coiiſſe, Religionem Romanam ſe defenſuros; (is enim rebellioni color quæſitus:) Vicecomites vel præſidiarios in ſuis territoriis nullo modo admiſſuros; ſe ſua

jura

jura mutuo propugnaturos & injurias Anglorum propulsaturos. Qui primum classicum caneret, Mac-Gvvire protrusus, vir turbidi ingenii. hic cum Gaurano sacrifico, quem Papa Hiberniæ primatem constituerat, Connachtbiam est ingressus, sed ab Anglis fugatus, primate cum aliis pluribus occiso; in quo persequendo Comes non inutilem operam navavit, etiam vulnere accepto. in securitatem tamen suam, ut videri volebat, Shani O-Neali liberos intercepit, nec restituere voluit.

Anno cIↃ IↃ xciv Guilielmus Russellus Prorex successit. Quem Comes ultro accedens, obnixe petiit ut in pristinam gratiam à Regina reciperetur. Hinc coram à Marescallo accusatus quod Mac-Guirum in Connachthiam submisisset, cumque ipso & O-Donello consilia sociasset, & per fratrem suum Mac-Baron, & Conum filium suum nothũ, in devastando Monaghan & obsidendo Inis-Kellin opem tulisset: Cumque Consiliariis quibusdam retinendus videretur, donec objecta refellisset, maxima sane imprudentia, & contra quam Regina præceperat, ne quidem auditis illius accusatoribus, dimissus est.

Domum

Domum itaque reverſus cum audiſſet novum ſupplementum militum ex Anglia & mille trecentos veteranos ſub Ioanne Norriſio adventare; Anglosq; jam Ballingshanon & Belyck caſtra ad exitum lacus Earn cogitare, male ſibi conſcius propugnaculum ad Black-vvater per quod in provinciam ejus Tir-oen patet ingreſſus, ex improviſo adoritur & deditione capit: haud ſegnius tamen Anglis in fide ſe manſurum promittit, & à Norriſio per literas poſtulat, ut mitius ſecum agatur: Sed hoſtis Patriæ & proditor publica præconis voce declaratus eſt anno cIↄ Iↄ xcv, duodecimo die Iunii.

Numerabantur ea tempeſtate in Vltonia apud rebelles plus minus mille equites, pedites 6280, & in Connachthia 2300, plerique belli non expertes, & Comiti Tir-oen addicti: Nec minor Anglorum in Norriſii exercitu numerus. Nihil tamen memorabile geſtum, ob Proregis & Norriſii mutuas, ut creditur, ſimultates; induciæ denique ad certum tempus pactæ. Cupiebat ſane Regina, ut ſanguini ſuorum & ærario parceret, ad quaſcunque conditiones, modo majeſtate ſua non indignas, deſcendere; ſed ea erat rebel-

lium

lium in petendo insolentia, ut neutiquam posset convenire.

Induciarum tempore elapso, Norrisius una cum Prorege tanta festinatione ad Armachiam usque processit, ut Comes munimento ad Black-vvater derelicto, villas vicinas & oppidum suum Dungannon incenderet, ædes suas ibidem magna ex parte subrueret, & latebras reciperet. verum cum Angli Dundalkiam reversi, nihil ultra molirentur; iterum prorepsit, & occultis missitationibus ipse aliique rebelles cum Hispano agere cœperunt: cum quo pepigerunt, ut si justum exercitum, qui par esset Anglis profligandis, præfinito tempore Hispanus submitteret, se suas copias conjuncturos, interim si apparatum bellicum suppeditaret se quascunque pacis conditiones rejecturos.

His conditionibus alii subscripserant; ipse in iis consensisse non ambigebatur. tamen & literas Regis Hispani ad Proregem misit, & profunda dissimulatione cum Norrisio pepigit, & pari perfidia mox abrupit. Hinc igitur vicinos agros vastat, viculos incendit, prædasque agit: mox scelerum conscientia exagitatus, & pacem inter Angliam & Hispaniam coalituram metuens,

tuens, colloquia & pacis conditiones denuo expetit.

Tædet integumenta illius dissimulationis sigillatim percurrere. ut semel dicam, cum aliquid discriminis ab Anglis impenderet, fronte, vultu & verbis ita submissionis simulationem sustinuit, eamque scelerum pœnitentiam præ se tulit, ut eluderet, donec opportunitas ipsum persequendi esset omissa, & necessario copiæ distrahendæ essent. Vt autem illi semper crederetur, & spes veniæ impetrandæ subinde offerretur, & socordia Ductorum in Hibernia, & parsimonia Consiliariorum in Anglia, & Reginæ innata lenitate factum fuit, quæ rebellium latrocinia (neque enim bellum appellandum) sine sanguine extingui semper optavit.

Anno millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, cum jam universa Vltonia ultra Dundalkiam præter septem præsidiaria castra (videlicet, Nevvry, Knoc-Fergus, Carlingford, Græne-castle, Armagh, Dondrom, & Olderfleete) & tota fere Connachthia defecisset, Thomas Baro Burough in Hiberniam Prorex est missus, vir animi & consilii plenus. Qui post unius mensis inducias in Comitem movit,

dubio-

dubioque marte inter angustias à Comite exceptus, viam virtute patefecit, & munimentum ad Black-vvater expugnavit, & novis operibus communivit. Sed Comes illud statim obsidione cinxit, & Prorex ex hac vita migravit magno sui desiderio relicto; haud secius tamen à Thoma VVilliams munimentum hoc fortissime defensum, præsidiariis famem patientissime tolerantibus.

Summum interim imperium in Hibernia Comiti Ormondiæ, titulo Locum-tenentis exercitus Generalis, Cancellario, & Roberto Gardinero demandatum. Comes licet sueta dissimulatione à pace se non alienum ostenderet, acriter interim bellum administrabat: Henricus Bagnallus Hiberniæ marescallus cum XIV vexillationibus missus ut obsidionem munimenti ad Black-vvater solveret; à Comite cæsus, & magna de Anglis victoria parta. Secuta munimenti deditio. Clara hæc victoria, & rebellibus inprimis usui; Comes autem tanta ferocia intumuit, ut Ouny-Mac-Rory, Og-O-More & Tirellum, ex Anglica licet origine, tamen Anglis infestissimum, cum IIII cIↄ prædonibus in Momoniam immitteret; contra quos ad Kilma-

lock.

lock uſque Præſes provinciæ Thom. Norriſius cum ſatis valida manu acceſſit, ſed hoſte ne quidem viſo, diſperſis copiis, Corcagium ſe recepit. Rebelles hoc conſpecto, magna perditiſſimorum hominum colluvie confluente agros vaſtant, prædas agunt, undiquaque Anglorum arces, ædes & prædia diripiunt & incendunt, eoſque paſſim crudeliſſime trucidant; Iacobum Fitz-Thomas è Deſmoniæ Comitum familia, in Deſmoniæ Comitem, ita tamen ut Comitis Tir oen eſſet beneficiarius, erexerunt, & prædis onuſti ſe receperunt.

Hinc jam Comes, datis ad Hiſpanum litteris, victorias ſuas pleno ore laudat, ſimulque obſecrat, ne credat, ſi forte ab Anglis audiat, ſe pacem expetere; contra omnes pacis conditiones licet æquiſſimas animum ſe obfirmaſſe,& fidem Hiſpano datam conſtantiſſime obſervaturum. Litteris tamen miſſiſque ſubinde nuntiis interea de ſubmiſſione cum Comite Ormondiæ ſimulate interceſſit & iniquiſſima poſtulavit.

Hic erat Hiberniæ ſtatus fere deploratus, cum Regina Robertum Eſſexiæ Comitem, tunc Gadibus Hiſpaniæ captis celeberrimũ, pro ſpectata pruden-

tia, fortitudine & fide Hiberniæ Proregem ad detrimenta sarcienda designat, amplissima addita potestate belli componendi, ac etiam, quod importunitate quasi extorsit, remittendi & condonandi in ipsam Majestatem crimina, quæ semper in Proregum diplomatibus hisce verbis sic fuit ante restricta, (*proditionibus personam nostram, hæredes & successores tangentibus exceptis.*) Exercitus illi decretus quantum postulavit, nec Hibernia prius viderat, videlicet sedecies mille pedites, & Equites mille trecenti, qui postea ad viginti millia suppleti; & in mandatis datum, ut cæteris quibuscunque posthabitis, in Comitem Tir-oen omnem belli tempestatem converteret, & ipsum præsidiis ad lacum Foile & Bala-Shanon quam primum premeret; quod faciendum ille semper inculcaverat, & neglectum fuisse superioribus Proregibus criminose objectaverat.

Vbi autem in Hiberniam appulit, statim contra ac in mandatis habuit, suasu quorundam è Regio in Hibernia Consilio, in privata sua nimis intentorum, omisso Comite, adversus ignobiles quosdam in Momonia rebelles cum omnibus copiis contendit, captoque Cahir Edvvardi Butleri de-

Cahir

Cahir Baronis castro, magnoque pecorum numero abacto, rebelles in sylvas saltusque compulit; & Iulio jam exeunte rediit, militibus graviter affectis & supra fidem imminutis.

Cumque accepisset, Reginam damnosam hanc expeditionem acerbe ferre, & illam in Vltoniam omnino urgere, prioris culpa in Consiliarios Hiberniæ rejecta, illam in Vltoniam se quamprimum profecuturum promittit.

Nihilo secius in Offaliam Dubliniæ vicinam movit, & O-Conoros atque O-Moilos ibidem tumultuantes satis feliciter levibus præliis contudit. Reversus cum exercitum multum imminutum deprehendisset, supplementum mille militum ex Anglia petiit. Certus itaque bellum in Vltoniam vertere Cliffordo Connachthiæ Præfecto imperat versus Belick proficisci cum expeditis cohortibus, ut Comitem distineret, dum ipse alia via ipsum aggrederetur. Cliffordus statim cum mille quingentis profectus, cum à pulvere bombardario minus instructus esset, ab O-Rorcko cum suis cæsus est. Interim dum supplementum in Anglia conscribitur, Prorex literis significat se nihil aliud hoc anno præstare posse

quam eum cIↄ ccc peditibus & ccc equitibus Vltoniæ limites adire. Quo circa Idus Septembr. pervenit, & post leves velitationes, res ad colloquium perducta. Comes enim ad solitas artes conversus, Reginæ misericordiam & pacem se petere ostendit: colloquium dein habitum ad vicini fluminis vadum, Balla Chinch vocant, haud procul à Louth primario Comitatus oppido; induciæ hic in sex septimanas pactæ; atque ita in alias, ad Kalendas usque Maji, ita tamen ut utrimque liberum esset, post præmonitionem quatuordecim dies ante factam, bellum renovare.

Dum hæc aguntur, literæ à Regina venerunt quibus acriter cum Prorege & Consiliariis Hiberniæ expostulabat, quod tam pulchra rei bene gerendæ occasio è manibus amissa esset, omnia secus administrata quam Prorex ipse in Anglia censuisset: quibus commotus Prorex ex improviso in Angliam trajecit & Reginæ gratia excidit, & infelicem tandem exitum habuit.

In Hibernia autem induciæ vix semel atque iterum exierant, cum Comes Tir-oen rursus bellum movit, Proregis captivitatem in quo spem suam

ſuam collocarat, & Conſiliariorum Hiberniæ iniquitatem cauſatus. Creſcebat Comiti in immenſum animus, & magnis ex Hiſpania promiſſis, & Romani Pontificis incitamentis quotidie magis inſoleſcebat: &, ut magnitudinem ſuam ubique oſtentaret, ſub religioſo prætextu fruſtulum ligni Dominicæ crucis, quod in Tipperarienſi S. Crucis monaſterio aſſervari creditur, inviſendi, media hyeme eo proficiſcitur, & prædones in fidelium ſubditorum agros immittit Duce Macguiro; qui cum in VVarrhamum Santleger incidiſſet, uterque mutuis vulneribus concidit. Comes autem cum Ormondiæ Comitem Generalem exercitus deſignatum audiviſſet, & Carolum Blunt Baronem Montioy Proregem adventare, domum omnium opinione citius accelerat.

Prorex in Hiberniam appulit anno 1600, menſe Februario, eamque quam afflictiſſimam invenit. Comitem tamen inprimis petere certus, collecta tumultuaria manu, ipſi in Fereal reditum præcludere conatus eſt. in quo tamen fruſtra fuit; nam Comes de Proregis conſilio certior factus, ſumma celeritate prævertit.

Prorex Dublinìam reverſus totus

erat in delectu veteranorum habendo, qui ad Logh-Foil & Bala-Shanon prope ostium Erni lacus navigio mitterentur, ut Comitem præsidiis ibi positis à tergo & latere premerent; nec non de subsidio ad præsidiarios in Lease & Ophaly submittendo, quod tot hostibus circumfusis plenum erat periculi & difficultatis. Mense Maio ineunte signa versus Vltoniam promovit, eo consilio, ut Comitem distineret, dum Henricus Docvvra ad Logh-foil & Morganus ad Balashanon præsid a firmarent. quod illi facili negotio perfecerunt, dum Comes quotidie levibus prœliis, & fere adversis, aleam belli jam conversam sentiret.

Iunio mense supplementum ex Anglia petitum, ut præsidium ad Armach collocaretur, & rebelles in angustiora spatia redigerentur. Interim in Lease, quod omnium Lageniæ rebellium perfugium erat, profectus, Ony-Mac-Rory-Og principem familiæ O-More juvenem projectissimæ audaciæ cum aliis scelestissimis occidit, agrisque ferro & igne vastatis, rebelles in sylvas saltusque fugavit.

Novis dein ex Anglia subsidiis auctus, brumescente jam licet illa plaga cœlo, ad ingressum Mogeriæ (Mogery vulgo)

vulgo) tertio ultra Dundalkiam milliari processit. Transitum hunc totius fere Hiberniæ natura impeditissimum, & à rebellibus magna vi atque industria inter montes, sylvas & paludosas voragines communitum, fortiter superavit, & munimenta disjecit, & ad octavum ab Armachia lapidem præsidium communivit, quod ad Ioannis Norrisii memoriam Mount Nurris jussit appellari. In reditu prope Cralingfordiam rebelles memorabili clade obtrivit.

Media dein hyeme Glinnes in Lagenia convalles, hactenus intactas, ingressus, regione depopulata, Donellum Spaniach, Phelimum Mac Feogh & perniciosam O-Toolorum gentem obsidibus acceptis in ordinem redegit: in Fereal postea penetravit, & Tirellum inter rebelles rei militaris peritissimum è munimento suo expulit, Ferney regiunculam & Fues vastavit; præsidium in Breany collocavit: & Drogedam deflectens, multos è primariis rebellium, acceptis obsidibus, in fidem recepit.

Vere appetente, ad Mogheriam profectus, succisis silvis, viam aperuit, & omnia rebellium Castra ad Armachiam in potestatem redegit, & ipsam præsi-

dio firmavit; & Comitem à Blackvvater ubi summa arte castra communiverat, submovit.

Dum hæc in Vltonia gereret, Ioannes de Aquila cum bis mille veteranis Hispanis & quibusdam transfugis Hibernis ad Kinsaliam in Momonia appulit prid. Calend. Novembris; qui se Magistrum Generalem, & ducem Regis Catholici in Dei bello pro fide tenenda in Hibernia professus; Reginam Pontificis sententia à Regno abdicatam; seque advenisse, ut Hiberniam è faucibus Diaboli & tyrannide Anglorum liberaret: quo specioso obtentu perniciosos multos in partes suas pellexit.

Prorex contractis undique quas poterat copiis, ad obsidionem se accingit, & Richardus Leveson subthalassiarcha ex Anglia cum una atque altera navi regia adveniens portum occludit. Interim Comes Tir-oen aliique rebelles, aliis duobus millibus Hispanorum qui ad Berehaven & Baltimore & Castlehaven descenderant, acceptis; ita ut sex millia peditum & quingentos equites in exercitu numeraret; ad XXI Decembr. in colle mille plus minus pas. à castris Proregis se ostendit & ibi castra metatus est. Frustra dein tentavit Comes

mes in oppidum perrumpere, & memorabili prœlio à Prorege profligatus eſt; captus Alphonſus Ocampo cum tribus Hiſpanorum ductoribus & ſex ſigniferis; cæſi cIↄ cc; ſigna IX capta, quorum ſex Hiſpanica fuere: Anglorum vix unus & alter deſiderati, multi vulnerati. Maximi momenti hæc victoria fuit: Comes in Vltoniæ latibula rejectus, O-Donellus in Hiſpaniam fugatus; bonorum animi erecti, rebellium ſpes labefactatæ.

Dein cum Hiſpanos jam obſidionis tæderet, cum ipſis in haſce conditiones Prorex convenit, ut Hiſpani Kinſaliam, caſtra & munimenta ad Baltimore, Berehaven & Caſtlehaven Proregi dederent, cum vita, bonis, & ſignis explicatis diſcederent, Angli naves quibus uno & altero commeatu in Hiſpaniam navigarent, juſto pretio dato præberent, in Angliæ portubus ſi forte appellerent, comiter acciperentur, & interim dum in Hibernia ventos expectarent, numerata pecunia ad victum neceſſaria ſuppeditarentur. His actis, Hiſpani haud multo poſt numeris multum imminutis ex Hibernia ſolvunt. Comes, plurimis ſuorum in itinere deſideratis, trepida fuga ſe in latibula ſua recepit.

ProrexDubliniam ſe recepit ut militem reficeret: dein in Vltoniam regreſſus, Aquam nigram ratibus, Floates vocant, ſuperavit; & vado prius ignoto infra vetus munimentum reperto, propugnaculum ad ripam ponit, quod è ſuo nomine Charlemont dixit: hinc Comes territus, ædibus ſuis ad Dungannon ignem ſubiecit; Prorex autem ultra Dungannon movit, & longe lateque ſegetes excidit, vicos incendit, agroſque depopulatus, munimenta in Logh-Crevv, Logh-Reogh, & Mogherlecovv, deditione accepit, præſidium ad Logh-Eaugh ſtatuit, quod Montioy dictum, alterumque ad Monaghan.

Cum itaque in arctum concluderentur rebelles, multi ſe recipere, & ſecreto ſe Proregi ſubmittere cœperunt. Nec latuit Comitem concuſſam eſſe ſuorum & fidem & vires; itaque & ipſe demiſſiſſimis literis ſubinde ad Reginam datis veniam deprecari cœpit; cumque à ſui ſtudioſis accepiſſet, Proregi à clementiſſima Regina poteſtatem datam ipſum in gratiam recipiendi; per fratrem ſuum Arth Mac-Baron & alios cum Prorege egit, & menſe demum Februario, cum pollicitus eſſet ſe abſolute vitam ac fortunas

Prin-

Principi ſine ulla conditione ſubmiſ-ſurum, uno ac altero comitatus ad Mellifontem acceſſit, & coram Prorege proſtratus, peccatum in Deum, & culpam in benigniſſimam Principem agnovit, cui, ut de ipſius vita & fortunis pro arbitrio ſtatuat, permittit. Cujus quondam benignitatem, modo potentiam ſenſerat, nunc ut lenitatem experiatur & æternum eſſet regiæ clementiæ exemplar, demiſſiſſime contendit. Nec enim ſibi vel ætatem adeo eſſe effœtam, vel corpus affectum, vel animum infractum, quin forti & fideli opera rebellionem hanc poſſet expiare. Vt tamen crimen extenuaret, iniquius ſecum actum eſſe invidia quorundam dicere incepit.

Hic plura locuturum Prorex interrumpit, excuſationem nullam tanto crimini prætexendam; & paucula alia, ſed multa cum authoritate, locutus, ſecedere juſſit, poſtridieque ſecum Dubliniam abduxit, inde in Angliam ad Reginam adducturus, ut pro arbitrio de illo ſtatueret.

Interea autem optima illa Princeps paulo poſtquam per nuntios acceperat (ne quid gloriæ ſuæ deeſſet) hanc rebellionem eſſe extinctam, quæ

quæ illam anxiam habuerat, in cœleſtem patriam pie placideque emigraverat. Itaque quam à Regina veniam Comes impetraverat, Rex Iacobus confirmavit.

Ità bellum Hibernicum (inquit Camdenus) imo potius rebellio Comitis Tir-oen ex privatis ſimultatibus ambitione intermixta cœpta, contemtu principio & parſimonia ex Anglia fota, prætextu libertatis & religionis Romanæ reſtaurandæ per univerſam Hiberniam diffuſa; pravis Anglorum æmulationibus, veteranorum avaritia, ſubdolis Comitis artibus & ſimulatis ſubmiſſionibus, impeditiſſima locorum difficultate, deſperato hominum genere, magis pedibus quam armis tuto protracta; levi nonnullorum crudelitate & aliorum qui authoritate valebant occulto favore, uno & altero eventu proſpero, Hiſpano ſtipendio, Hiſpanoque milite confirmata, octavo poſtquam eruperat anno, auſpiciis Elizabethę divæ memoriæ, ductu Proregis Caroli Blunt Baronis Montioy (quem poſtea hoc nomine Rex Iacobus Comitis Devoniæ titulo honoravit) feliciſſime confecta eſt, & pax, ut ſperamus, immota conſtabilita.

Porro

Porro quis fuerit Hiberniæ posterioribus hisce annis post extinctam Com. Tir oen rebellionem status, ex Morrisono hic attexemus. Anno cIↄ. Iↄc xIII cum certis de causis in Hiberniam (inquit) trajecissem, offendi statum totius regionis multum immutatum. nam post Comitum Tir-oen & Tirconell, aliorumque aliquot Dynastarum in septentrionalibus Hiberniæ partibus, è patria fugam, D. autem Cahiri O-Dogerti, qui se superioribus hisce in novis turbis concitandis conjunxerat, interitum, tota illa Hiberniæ pars, quæ ad arctum vergit, à novis aliquot Anglorum, multo pluribus autem Scotorum coloniis erat occupata & possessa.

Mere Hibernici non tantum in septentrionali illa plaga, sed per totam Hiberniam patienter jugum ferebant, nusquam potentes, nisi forte in Connachthia, ubi ne quidem potentia eorum ullatenus timenda quandiu Anglo-Hibernici in fide & obsequio Principis sui perstabunt.

Verum Anglo-Hibernici ubique (præcipue autem in illa parte quam vulgo the Pale appellant) sive ex nimia nostra erga ipsos benevolentia vel potius indulgentia, post postremam illam rebel-

rebellionem (à qua multos eorum non abhorruiſſe ſatis conſtat) ſive ex obſtinato ſtudio papiſticæ religionis, etiam in iis quæ temporalem Regis poteſtatem imminuunt, (quod Rex ſancto propoſito obnixe corrigere conabatur) ſive ex nimia omnium rerum abundantia tempore pacis (quam nulla gens aut avidius ingurgitat aut citius faſtidit, quam Hiberna) ita efferebantur, tantoſque animos ſibi ſumſerant, ut nuperrime Parlamentum, quod Rex ad publicam Regni utilitatem convocari juſſerat, ſeditioſe abruperint deſeruerintque; atque ab illo tempore non deſtiterint graves querelas adverſus Anglicos gubernatores (potiſſimum autem adverſus Proregem ejuſque miniſtros) inſtituere & clamoroſe deferre, atque ita per illorum latus Regiam authoritatem graviter lædere. Vbique plebei homines affluere, nobiles vero & militares ut plurimum egere, atque ita ad prædas agendas proclives.

Momoniæ incolæ, qui jamdudum veterum ſuorum privilegiorum confirmationem impetraverant, quibus ipſis nimia libertas vel potius licentia concreditur, non modo ſegnes in obſequendo, ſed & ſtrenui in refragando

erant, præsertim in iis quæ religionis causa jubebantur. Quippe tanta Sacerdotum illuvies (quorum multi contra conditionem religiosorum perniciosis consiliis & militaribus disciplinis imbuti, & ad quidvis audendum idonei) hanc provinciam inundarat, ut militum præsidiariorum numerum longe superarent; quippe copiis militaribus pene exhaustis. Præter hos multi nullius frugis è Belgio in hanc provinciam quotidie advolant, qui sub Archiduce in Hibernica legione meruerunt, & plures indies ad eandem legionem ablegant, ut sibi armorum usum comparent, eoque comparato, in eundem modum revertantur; ipsi interim hic in angulis mussitant, nil nisi seditiones & rebellionem, ubi occasio sese offerret, ut proclive est credere, meditantes.

Quin etiam in justitiæ publicæ administratione, licet Anglicis jurisconsultis, qui post postremam rebellionem ministeria sua in Hibernia obierant, omnia ad legum obsequium composita viderentur, multum publice privatimque peccabatur. nam Hibernici Iudicum Anglicorum subsellia frequentes quidem adibant, non tam ut legibus, ut par erat, deferrent, eisque de-

bitam

bitam obedientiam præstarent, quam ut iis, qui ingenium & mores eorum haud satis perspexerant, imponerent, & innocentiam suam simulate probarent, atque non raro antecedentium judiciorum, quæ ab Gubernatoribus aliisque regiis ministris, quibus ipsorum malitia melius perspecta erat, lata erant, vim enervarent atque effugerent. Ipsique dynastæ ad limites suarum provinciarum judicibus Anglicis præsto erant, non tam ut obsequium suum, ut Iudices falso suspicabantur, testarentur, quam ut subditos suos præsentia sua deterrerent, ne quid querelarum adversus dynastas suos ad tribunalia judicum deferrent. Etenim ne quidem inter Anglo-Hibernos jus ex æquo dicebatur, & inter inferiores justitiæ administros inde à Constabulariis ad provinciarum Eirenarchas omnia confusa erant, multaq; ab Anglo-Hibernis & mere Hibernis licentiose & violenter adversus novos Hiberniæ ex Anglia Scotiaque colonos quotidie designabantur.

Quibus omnibus fiebat, ut, cum Hiberniam, jam post bellum tam feliciter extinctum, & mere Hibernicos perdomitos, optatos pacis fructus carpere oportuisset, novæ turbæ, graviusque sedi-

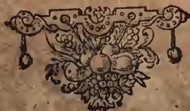
seditionum incendium à degenere Anglo-Hibernicorum colluvie merito metueretur. Sed pacis vere amantes erigebat fiducia de Regis potentia & justitia, aliisque heroicis virtutibus concepta, quem haud frustra sperabant gliscenti rebellioni in tempore salutare frenum impositurum. quæ fiducia eos nequaquam fefellit. nam anno CIƆ. IƆC XIV tribus regni Ordinibus ad parlamentum in oppido Dublinensi convocatis, unanimi consensu & salubres leges subditorum animis in officio & obsequio continendis latæ sunt, & pax publica restaurata.

Alebat tum Rex Angliæ in Hibernia equites ducentos duodecim; pedites MCCCC sub variis tribunis. Præsidiarios insuper trecentos triginta quinque, in arces & castella, quæ passim extructa, exiguo admodum numero distributos.

Castellorum autem & arcium nomina hæc sunt:

Dublinensis arx.
Philips tovvne.
Dungarnan.
Limiricensis arx.
Hasebolim.
Ballenfad.
Carickfergus.
Mount Norris.

Toome.
Donnegal.
Eniskellin.
Faulke Convvay.
Maryborough.
Duncannon.
Caſtle maigne.
Caſtle parck.
Athlone.
Dromruske.
Moyry.
Omey.
Doe.
Cloughaughter.
Eniſshlaughlin.

APPENDIX DE SCOTIA ET HIBERNIA, & utriusque gentis moribus.

Ex Ioannis Barclaii Icone Animorum.

BRITANNIA in septentrionem excurrente, Angliam Scotia excipit, inclyto sceptro supra fidem & ætatem Regnorum cæterorum: quippe viginti jam seculis sui imperii fortunam in unius familiæ hæreditatem servavit. Centum & octo Reges à primo Fergusio in Iacobum Britannicum numerantur; qui tot Regibus Anglicam nobilitatem addens, nunc primum uno imperio omnes Insulæ partes junxit. Scotis animus ad humanæ consuetudinis culturam facilis, corporis habitus supra multas gentes decens, cæteraque cum Gallis communia, præter soli ubertatem. Nam regio ad septentrionem porrecta, nec frumento ubique idonea, multis locis steriles montes habet, neque illos saltem nemoribus indutos, præterquam ea plaga quæ horridius in cœlum exurgens, silvestre & bar-

barbarum cognomen incolis ſuis fecit. Fortiſſimæ tamen genti multum cibum, de avium, ferarumque, armentorum etiam, & gregum frequentia, natura paravit. Trecentorum cervorum, aut amplius, agmen videre non inſuetum. Multo plures incolarum induſtria cogit ad venantium Procerum voluptatem. Neque ex patriis bonis deſunt, quæ advectis exterarum gentium mercibus ad neceſſarios uſus permutent. Sed inopiam æris nullo artificio emoliuntur. Sic in patria facillime degentes, etiam numeroſis clientibus graves, non in exteris locis ſimili cultu, & fortunæ ſuæ pari, vivere poſſunt. Nulli tamen magis memores ſuæ ſtirpis; adeo ut familiæ decus malint interdum ſua paupertate fædare, quam ſupprimere intempeſtivos titulos, & ſuæ cognationis parumper obliviſci. Nam in regione virorum fœcundiore, quam frugum, neceſſe eſt clariſſimi ſanguinis multos in egeſtatem naſci; quibus per diverſa terrarum quęrentibus opes (nec alii fide, aut induſtria, præcellunt) & ad præconia ſuæ nobilitatis obſtinatis, ſæpius audientium riſus, quam lachrymæ, & fides, acceſſit.

Ipſam autem regionem, in ſe quoque

queanimosam, passim inimicitiæ exercent, supra fas humanitatis aut odii etiam sævæ. Quippe per familias, & cognomina, discreti, suarum gentium principes habent, illos, qui in antiquissimam familiæ hæreditatem successerunt. Eos ita observant, ut *vix* patriæ charitas major sit; & ad ipsos læsi confugiunt, patrocinio viribusque suæ familiæ usuri. Ita sæpe modica jurgia, & inter obscuros, magnis & indignis motibus suffecerunt; Dum utrimque jurgantes apud illos suæ gentis Principes dequesti, privatas contumelias in ipsarum familiarum injuriam vertunt. Neque rem modico sanguine peragunt; *Interdum* in agmen & veluti aciem coacti desæviunt, & insita inimicitiarum vis in hæredes quoque abit. Cædem cæde repensare, decorum: incendia alternis ignibus vindicant. Nec aperto tantum Marte; insidiis, fraudibus, agunt. Nihil turpe, aut ignobile, satianti oculos inimicorum malis. Et hæc pestis sæpe Optimates evertit; sive inter ejusmodi arma extinctos, sive frequentium stipatorum (nam suspectam vim inimicorum ita submovere necesse est) sera inopia, distractisq; fundis luentes; Etiam quod ut plurimum regio arboribus caret,

quidam putant illorum odiorum facinus esse; dum adversis facibus inimicorum sylvas cremant, & privatis injuriis vastitatem patriæ faciunt. Sed hæc olim deflenda dolentius, cum indies ista arma sævirent. Nunc placidis rebus, quam sentire meliora, tam licet augurari. Quanquam enim tantum nefas submovere non fuit in veterum Regum manu, proceribus fide clientum numeroque ferocibus; tamen patriæ suæ hoc demum Iacobus Britannicus beneficium dedit. Is cum adhuc uni Scotiæ imperaret, hanc publici mali causam habuit in præcipuis regni curis. Sed pigebat, illi pesti per partes, & plerumque inutili solicitudine, occurrere: nec enim poterat ullis jurgiis vera pax statui, nisi simul omnia componerentur; cum exempla ejusmodi criminum, illisque venia, necessitate temporum frequens, omnes solicitarent ad parem audaciam; saltem ne timidas, aut degeneres iras gessisse viderentur. Semel itaque & in perpetuum placuit hæc odia aboleri. Ipse Rex eorum rationem inivit, quorum familiæ & rixæ eminebant. Precibus, & authoritate fractos, partim per se partim per Senatus sui delectos, ita reconciliavit, ut vix amplius in tota Regio-

Regione tam aſſueti facinoris acerbitas nominaretur; Ingens opus, nec à ſapientiſſimo & diligentiſſimo Rege, niſi multo tempore, & mira felicitate abſolutum. Iam biennium erat ex quo pacaverat Scotiam, cum ad Angliæ ſucceſſionem vocatus eſt; ingenti auſpicio ad hanc novam Scotorum ſanitatem; quippe tot viribus auctum Regem nunc vero & ſalubri metu colentium.

Scotis præceps ad omnia animus quæ ſpes ſemel perſuaſit, cui maxime credunt; Iracundia in promptu, ſed quam facile poſt primos impetus mitigant. Quærere opes, quam ſervare, meliores; Sive quod indoles fortuna ſua major inconſultæ liberalitatis impetu laborat, amatque opulentiæ famam; ſive patriæ ſuæ more decepti, ubi ad nummos pervenerint, qui in Scotia felicitati ſufficerent, jam de inopia ſunt ſecuri, neſciuntque in unaquaque regione cum auri argentique frequentia ſumptus quoque & rerum pretia convenire; ut nec facile ingens pecunia quæri poſſit, niſi ubi effuſiſſime ſolet expendi. Animi illis in quæcunque ſtudia inclinant, mirifico ſucceſſu inclyti, ut nullis major patientia caſtrorum, vel audacia pugnæ; &

Musæ nunquam delicatius habeant, quam cum inciderunt in Scotos. Etiam urbanis negotiis pares, ad omnis fortunæ vitæque genera suam industriam aptavere. Vagis porro, nec ex dignitate peregrinantibus, adeoque non alia nitentibus ope quam ut suę gentis hominum, qui in externis regionibus sibi divitias peperere, ineant domos, exigantque velut patriæ vectigal, nihil est superba mendicitate deterius.

INsula Britannicæ plagæ vicina, sub eodem Imperio, Ierna antiquis, mox Hibernia appellata; spatiis ingentibus diffunditur, navibus per commoditatem portuum facilis; neque ex quorundam incolarum illuvie æstimanda. Quippe multa felicitate colonos ex Anglia Scotiaque invitat; humenti quidem cœlo, sed salubri, & quod animalia veneno infesta impune non hauriunt. Lacerti bufonesque ibi delati non vivunt. Exportatæ arbores nullo situ concipiunt vermes, aut incuria araneas admittunt. quamquam & suas Hiberni araneas, sed illas innoxias, habent. VVestmonasterii ampla sedes, ubi jus litigantibus dicitur, ex illis sylvis trabes accepit, & effecta multa arte tabulata. Mirum dictu;

araneis

araneis circum parietes pendentibus, vix ligno tam sordidę texturę filamenta adhærescunt.

Hibernis, qui ab oppidis cultuque recesserunt, mira cujusvis aëris cibique patientia, paupertatis longo usu. Victu parabili, semicruda fera, vel bove satiant famem, cibum temperant lacte, fragiles domos ad altitudinem hominis excitant, sibi pecorique communes. Et hoc in illa gente mirum: Amor desidiæ reliquas gentes emolliit; Hibernos duravit ad bella. Quippe per ignaviam fertiles campos illis colere, ac serere, pene ignotum. Pabulo, & telluris genio ad armentorum alimenta contenti sunt. Artificia quoque non exercent, tanquam maculatura nobilitatem, quam tantopere jactant. Ita turpi ocio exigunt vitam;& incommoda ex ea barbarie frequentia, patientia quam laboribus malunt refellere; tantaque est ignoratio deliciarum, ut nec sentiant mala. Simplici veste imbrem & frigora tolerant, venatibus ad celeritatem perveniunt feris parem; fessis, vel nocte deprehensis humus sufficit; contectosque nivibus, vel imbre diffluentes, prius saties quietis quam cœli injuriæ excitant; Pulchra fortitudinis bellique rudimenta, si non

ex tam fœda ſegnicie. Et has ſordes ne in pace quidem excutiunt, communione Anglorum, vel æmulatione Hiſpanici moris; vitamque tot malis horrentem, veluti curis vacantem, diligunt, improba libertatis ſpecie capti, quæ per diverſas fraudes variis gentibus illuſit. Illis animus ad ſua vitia obſtinatus, labori averſus, & per hoc omni frugi; acer ad furtum, & prædam, omnemque laborem qui venationem imitatur. Et hæc quidem ignavæ plebis mala. Optimates ſyncera fide multi, eximios animos dignis ſuo ordine virtutibus excolunt. Etiam qui in urbibus degunt, aut amœnioribus pagis, non mediocri humanitate adornantur. Ita probant, feram illam populi partem, ſua ſponte barbaram, non Inſulæ fato in illa vitia factam eſſe.

F I N I S.

SVMMA PRIVILEGII.

Illustrium & Præpotentium D.D. Ordinum fœderatarum Belgiæ provinciarum decreto cautum est Bonaventuræ & Abrahamo Elzeviriis, *Academiæ Leydensis typographis, Ne quis præter illorum aut hæredum voluntatem toto decennio proximo, his in regionibus excudat, aut alibi extra provincias excusum inferat vendatve librum hunc, cui titulus,* Respublica sive Status Regni SCOTIAE & HIBERNIAE, &c. *Quod si quis contempta auctoritate, directe vel indirecte, librum hunc, totum, vel partem eius, hoc sive alio modo, extra dictum temporis intervallum typis mandare, vel impressum alibi in has oras inferre & vendere præsumpserit; confiscatione exemplarium, mulctaque insuper sexcentorum florenorum damnas esto; uti latius patet in ipso privilegio, dato Hagæ in conventu D. D. Ordinum Generalium,* XV *Maji*, MDCXXVI.

G. V. HERTEVELT V[t].

Ad mandatum Præpotentium D. D. Ordinum General. ss.

I. van GOCH.

LVGD. BAT.
Ex Officinâ ELZEVIRIANA.
Anno clↄ Iↄc xxx.

